

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MILLIY KHOB PALATASI
INV. №

Kuch - bilim va tafakkurda

Ma'rifat

МАЪРИФАТ • ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ •

1931 йилдан чиқа бошлаган 2000 йил 1 апрель, шанба Баҳоси сотувда эркин нархда № 26 (7221)

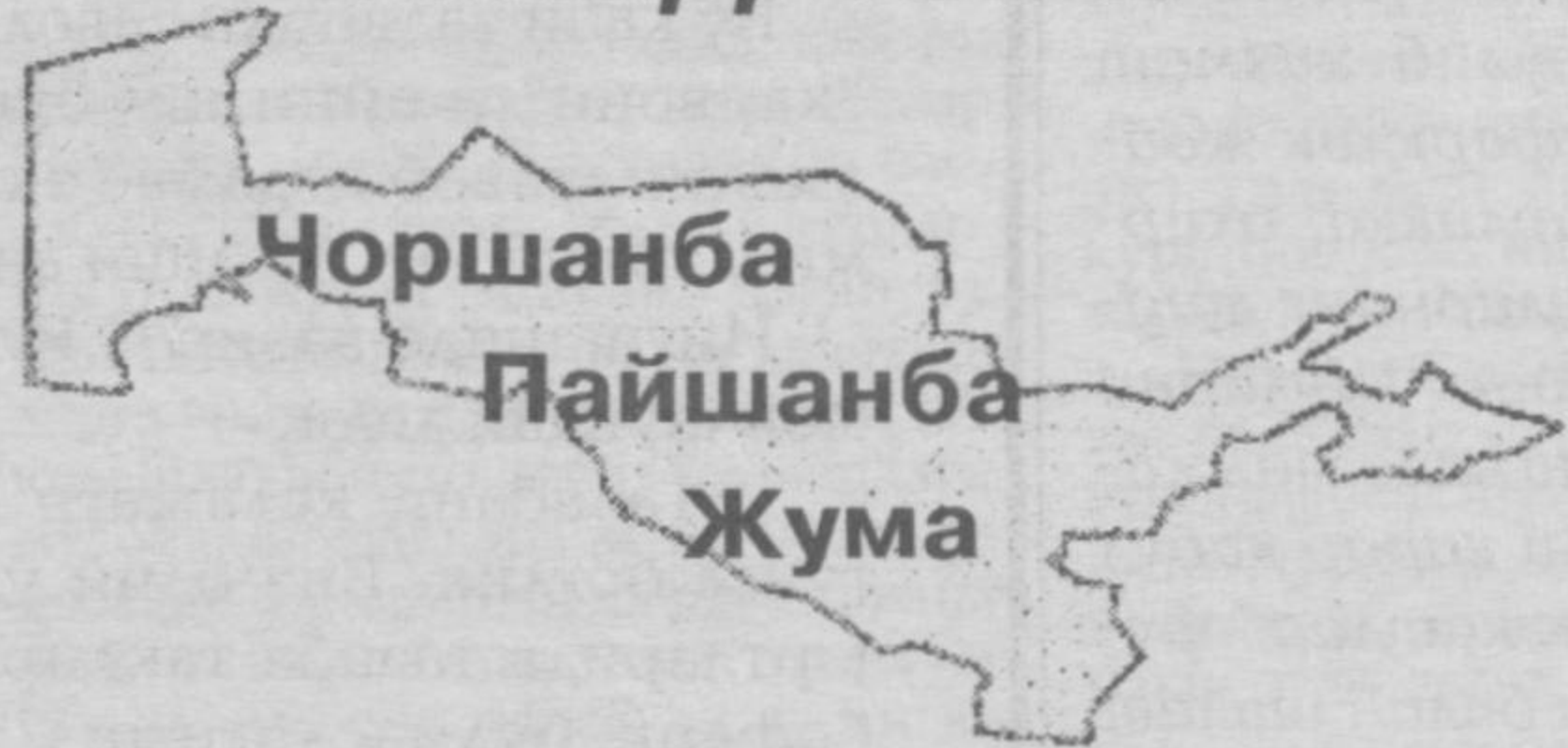
ТАБРИК

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов Тошкентда бўлиб ўтаётган Осиё Теннис Федерацияси Ижроия қўмитаси мажлиси қатнашчиларига самимий табрик йўллаб, мамлакатимизда миллионлаб кишиларнинг севимли машғулотиغا, миллатни соғломлаштиришга, баркамол авлодни вояга етказишга хизмат қилаётган теннисни ривожлантиришдаги ўзаро ҳамкорлик самараларининг юқори бўлишини тилади.

ТАНЛОВ

Ўзбекистон Республикаси Президентининг иқтидорли ёшларни чет элда таълим олишини қўллаб-қувватлаш "Умид"

СЎНГГИ УЧ КУН МУЖДАЛАРИ

жамғармасининг 2000-2001 ўқув йили учун бўлиб ўтаётган танловларида 1300 дан зиёд талабалар иштирок этмоқда. Уларнинг 300 нафар энг иқтидорли, ғолиблари 34 та мутахассислик бўйича бакалаврлик ва магистрлик даражаларини эгаллаш учун ривожланган хорижий давлатларда таҳсил олади.

КЎРГАЗМА

Тошкентдаги "Ўзэкспомарказ"да мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг ҳар йилги анъанавий кўргазмаси очилди.

АНЖУМАН

Тошкент иқтисодиёт университетида «XXI аср бўсағасида» иқтисодиётни ривожлантириш мавзусида халқаро анжуман бўлди.

ИККИ МУҲИМ ВОҚЕА

Olimpiada — 2000

ҚИЗГИН БАҲСЛАР НАТИЖАСИ

Шу йилнинг 27-30 март кунлари Тошкент шаҳрида ўтказилган умумтаълим фанлари бўйича IV босқич республика олимпиадасида 63 та совринли ўринга 250 дан ортиқ таълим муассасалари ўқувчилари даъвогарлик қилиш-

ди. Қизгин ва мурасасиз ўтган баҳсларда 59 нафар ўқувчи ғолиб чиқиб, мактаб партасидаёқ олий ўқув юртлари талабаси бўлишди.

3-БЕТГА ҚАРАНГ

ИҚТИДОРЛИ БОЛАЛАР РЕСПУБЛИКА АНЖУМАНИ

Шу йилнинг 28-30 март кунлари республика ўқувчилар саройида умумтаълим мактаб ўқувчилари ўртасида "Иқтидорли болалар IX республика анжумани" ўтказилди.

Иштирокчилар пойтахтнинг диққатга сазовор жойла-

рини томоша қилдилар. Алишер Навоий номидаги Ўзбек Давлат опера ва балет театрига ташриф буюрдилар.

Анжуман ҳақидаги таҳлилий мақола билан 7-саҳифада танишасиз.

"Ишлаганга вақт
етмайди, дангасага
вақт ўтмайди"

2-бет

Истеъдодга
бойдир бу ўлка

3-бет

"Қўлбола" коллеждаги
нохуш манзаралар

4-бет

Кўзгуда Бухоро
вилояти

6-бет

Сталин авторучкадан
отиб ўлдирилиши
мумкин эди

13-бет

КЕЛАЖАК
БУГУНГА
БОҒЛИҚ

Кеча Олий ва махсус таълим вазирлигининг кенгайтирилган ҳайъат мажлиси бўлиб ўтди.

Бу мажлисга Президентимиз Имом Каримовнинг халқ депутатлари Сурхондарё вилояти кенгаши сессиясида сўзлаган маърузаси асос қилиб олинди ва бундан келиб чиққан ҳолда вазирликнинг ва таълим муассасаларининг вазифалари ҳақида маърузалар қилинди. Мажлисни олий ва ўрта махсус таълим вазири С.Фуломов бошқарди.

Олий ўқув юртлари раҳбарлари, ўринбосарлари, масъул ходимлар иштирок этган ушбу йиғилишда асосий эътибор талабаларнинг малакасини, билимини оширишга, уларнинг келажақдаги тақдирига қаратилди.

Дарҳақиқат, мустақил давлатимиз тараққиёти йўлида хизмат қилиш, олий таълим тизимида талабалар фикри, дунёқарабини кенгайтириш, дунё хусусидаги илмларни ошириш, талабага кўпроқ (қайси соҳани), умуман, нимани кўпроқ бериш керак?

Бу каби залворли саволлар "карвони"га аини шу бугун, амалий жавоб изламас эканмиз, эртага кеч бўлиши аниқ.

Йиғилишда вазир С.Фуломов шундай деди:

—Талабани келажаги бугунга боғлиқ. Биз олий ўқув юртларида талаба тақдирига бефарқ бўлмаслигимиз керак. Бу бизнинг асосий вазифамиз.

Йиғилишда иштирок этган масъул кишиларни биргаликда ишлашга, берилган топшириқларни ўз вақтида сифатли бажаришга чақирди.

Насриддин БОТИР,
"Маърифат" мухбири

Hay'at yig'ilishida

ёрлов маркаларида амалга ошириш мумкин эканлигини аниқлаш кераклигини айтди. Шундагина таълимнинг ушбу турига барча болакайларни жалб этиш имконияти туғилади. Афсуски, жойларда улар тармоғини кенгайтириш ўрнига, борларидан ҳам самарали фойдаланилмаяпти.

Маърузада кўпгина мактаблар авария ҳолатидаги биноларда жойлашганлиги, бошланган қурилиш объектларидаги ишлар тўхтаб қолганлиги ҳам танқид қилинган эди. Таҳлиллар шунини кўрсатадики, жойлардаги бу иш мутасадди ташкилотлардаги бош-бошдоқлик, бунга таълим тизимидаги ходимларнинг ҳам бефарқлиги, энг ачинарлиси, айрим ҳолларда улар билан "муро"га борганлиги бунга сабаб бўлган.

Ҳайъат йиғилишида юқориди санаб

“ИШЛАГАНГА ВАҚТ
ЕТМАЙДИ,
ДАНГАСАГА ВАҚТ
ЎТМАЙДИ”

ўтилган камчиликлар ва муаммолар нафақат Сурхондарёга, балки бошқа вилоят, шаҳар ва Қорақалпоғистон Республикасига ҳам қисман тегишли эканлиги, шу сабабли ушбу ҳолат барча учун бирдек сабоқ бўлиши лозимлиги қайд этиб ўтилди.

Муҳокамада билдирилган тақлиф ва мулоҳазалардан келиб чиқиб ҳайъат мажлиси қарор қабул қилди. Унда Президентимизнинг халқ депутатлари Сурхондарё вилояти кенгаши сессиясидаги "Халқ билан ҳамнафас яшаш ва ишлаш — олий бурч" деб номланган маърузасидаги келиб чиқадиган вазифалар ўз аксини топди. Олиб борилган таҳлиллар натижасида аниқланган камчиликларни тугатишда таълим тизимининг ҳар бир босқичи вазифалари ва уларни бажаришнинг муҳимлиги белгиланди. Юқланган ушбу ишларни назорат қилиш механизмини такомиллаштириш кераклиги, аввало, ҳар бир раҳбарнинг ўз лавозими доирасидаги масъулиятини, жавобгарлигини ошириш бўйича самарали тадбирларни амалга ошириш бугуннинг долзарб юмуши сифатида қўйилди. Бунинг учун кадрларни танлашда уларнинг инсоний, касбий хислатларини тўлиқ ўрганишни ва хулосани шунга қараб чиқаришни йўлга

қўйиш зарурлиги алоҳида таъкидланди.

Ҳайъат мажлисининг иккинчи масаласи ҳам бевосита биринчиси билан уйқаш десак тўғри бўлади. Негаки, қаерда раҳбар халқдан узоқлашса, улар орасидаги бўшлиқда шикоятлар, ёзишмалар ва носоғлом муҳит пайдо бўлади. Бунинг исботини биз халқ депутатлари Сурхондарё вилояти кенгаши сессиясида яна бир бор кўрдик. Вазирлар Маҳкамасининг ўтган йилдаги 12-, 47-, 140-сонли қарорлари талаблари асосига Қашқадарё вилояти халқ таълими бошқармаси ва туман бўлимларида ҳужжатлар билан ишлаш аҳволи ҳайъат йиғилишининг иккинчи масаласи сифатида муҳокамага тортилди. Бу борада вилоятда бирмунча ишлар қилинганлигига қарамай, айрим туманларда камчиликлар мавжудлиги, вазирлик ходимлари бориб ўрганиш жараёнида уларнинг кўпчилиги жойида ҳал этилганлиги таъкидланди.

Шу ўринда бир мулоҳаза юришиб, юқоридан тушаётган ҳужжатларга, фуқаролардан келаётган ариза-шикоятларга раҳбарларнинг бефарқ муносабати ибтидосига тўхталиб ўтиш лозим. Маълумки, аввалги бюрократияга асосланган тузум даврида бемаъни қоғозбозлик шунчалик кўпайган эдики, охир-оқибатда унга нисбатан одамларда ижирганиш пайдо бўлган эди. Лекин мустақил мамлакат бўлиб, давлатимиз, ўзимизнинг тақдиримиз, келажагимиз билан боғлиқ фармонларга, ҳукумат қарорларига, вазирлик буйруқлари, тавсиялари ва меъёрий ҳужжатларига бугун ўша алмисоқдан қолган қараш билан, тушунча билан қарамаслик, ёндашмаслик керак. Негаки, барча ислохотлар мазмунини ушбу ҳужжатлар орқали белгиланади ва тартибга солинади. Иккинчидан, фуқаролардан тушаётган ариза ва шикоятлар маълум маънода ўша жойдаги муҳимга таъхир қўйишда муҳим восита бўлиб хизмат қилади. Шу боис уларга бефарқлик жойлардаги вазиятдан беҳабарликка, охир-оқибатда эса мавжуд низоларнинг жиддий тус олишига олиб келади. Шуларни назарда тутган ҳолда ҳайъат мажлисида бу масалага тааллуқли қарор қабул қилди. Унинг мазмунини ҳужжатлар, фуқаролар ариза-шикоятлари билан ишлаш тизимини такомиллаштиришдан иборат.

Ҳайъат мажлиси сўнгига юқориди санаб ўтилган барча нуқсонлар илдизи бир иллатга, яъни интизомга бориб тақалиши таъкидланди. Шу ўринда Жўра Йўлдошев бир мақолнамо гапни айтди. Уни биз сарлавҳага чиқардик.

А.РАХИМОВ

Халқ таълими вазирлигининг навбатдаги ҳайъат йиғилиши халқ депутатлари Сурхондарё вилояти кенгаши сессиясида сўнг бўлиб ўтгани сабабли унинг биринчи масаласи сифатида Президент Имом Каримовнинг ушбу сессияда сўзлаган нутқидан келиб чиқадиган вазифалар муҳокама этилди. Боиси, мазкур маърузада таълим-тарбия соҳасига тааллуқли кўпгина камчиликлар қаттиқ танқид қилинган ҳамда мавжуд муаммоларни зудлик билан ҳал этиш бўйича жиддий топшириқлар берилган эди.

Ҳайъат раиси, халқ таълими вазири Жўра Йўлдошев юзага келган вазиятнинг таҳлил қила туриб, унинг асосий сабабларидан бири—айни кундаги таълим-тарбияга қўйилаётган талабга, ҳамжўрликка жавобан жойларда фидойилик, ижодкорлик ва ташаббускорлик билан ишнинг ташкил этилмаганлиги, дея таърифлади. Биргина кадрлар таъминотини оладиган бўлсак, бу борада вилоятнинг ҳар мактаби ўз ички имкониятларидан фойдаланиб, бўш ўринларни тўлдиришга ҳаракат ҳам қилинмаган. Айниқса, унчалик кўп меҳнат талаб қилмайдиган омишлар, яъни ҳар бир ўқитувчига соатлар миқдорини ошириш ёки нафақага чиққан ўқитувчиларни моддий манфаатдор этиш орқали улардан самарали фойдаланишни йўлга қўйиш кўпчиликнинг ҳаёлига ҳам келмаган. Мактабларда кадрлар ҳисоб-китобини юриштиш, улар таъминоти билан боғлиқ истиқболли режалар тузиш, ўз ўқувчиларида ўқитувчиликка ҳавас уйғотиш каби тадбирлар умуман ўтказилмаган. Мактаб директори гўёки жойида омонат ўтирибди-ю, эртасини кўра олмаяпти. Вилоятда ушбу камчиликлар атрофлича ўрганилиб, ўқитувчиларнинг ҳафталик дарс юкнамалари 1, 5 ставкага ошириш ҳисобига 1098 нафар ўқитувчига тўғри келадиган дарс юкнамалари ўқитувчиларга бўлиб берилди. Нафақага чиққан ўқитувчилардан 395 нафари ишга қайта жалб этилди.

Шунингдек, 1 апрелдан ТерДУнинг 395 нафар талабаси педагогик амалиётини бевосита мактабларда ўтай бошлади. Янги ўқув йилидан бошлаб 366 нафар ёш мутахассислар ишга келиши ҳисобига вилоятда барча фанлар бўйича ўқитувчилар сони етарли даражада бўлади. Шунингдек, маърузада таъкидланган мактабга таълимга жалб этиш масаласи ҳам ҳайъат йиғилишида муҳокама этилди. Ж.Йўлдошев бу борада, аввало, бир нарсани, мактабга таълим, деган иборани фақат болалар боғчаларидангина иборат деб тушунмасликни, ушбу ишни оилада, боғчада, маҳаллада ва бошқа тай-

АНГЛАШ ЕЧИМ ДЕМАК

Мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида қонун устуворлиги ва босқичма-босқич бозор иқтисоди муносабатларига ўтиш асосий тамойил сифатида қабул қилинган. Шу боис ҳам ҳар бир соҳада мазкур тамойилларга риоя этилиб, кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда. Чунончи, таълим соҳасидаги ислохотларни амалга ошириш учун "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури" ҳамда "Таълим тўғрисида"ги Қонун қабул қилинди ва таълим соҳасининг ўрта бўғини ҳисобланган ўрта махсус, касб-хунар таълимини такомиллаштириш ислохотини амалга ошириш босқичлари аниқ белгиланди. Ушбу дастур вазифаларидан бири этиб "таълим ва кадрлар тайёрлаш, таълим муассасаларини аттестациядан ўтказиш ва аккредитация қилиш сифатида баҳо беришнинг ҳолис тизимини жорий қилиш" кўрсатилган. Ушбу вазифани изчил ва сифатли амалга ошириш учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси

1998 йил 11 мартда 109-сонли "Давлат тест маркази таркибидан кадрлар тайёрлаш сифатини назорат қилиш, педагог кадрлар ва таълим муассасалари аттестацияси бошқармасини ташкил этиш тўғрисида" қарор қабул қилди. Бошқарманинг асосий вазифаларидан бири этиб "кадрлар тайёрлаш сифатини назорат қилиш ва ўқув жараёни самарадорлигини ҳолисона баҳолаш тизимини жорий этиш борасида изчил давлат сиёсатини амалга ошириш" ва "давлат таълим стандартлари, умумтаълим ва таълим турлари учун касб-хунар дастурларини Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланиши учун экспертизадан ўтказиш" белгиланди.

Бугунги кунда ушбу вазифаларни амалга ошириш борасида бошқарма ходимлари томонидан бир қатор амалий ишлар бажарилмоқда. Давлат тест маркази бошқарма фаолияти ва амалга оширилган ишлар мазму-

нини ўзида акс эттирган 2 та бюллетень нашр этди.

Аммо шу ўринда "Маърифат" газетасининг 2000 йил 1 март 18-сонидан нашр этилган "Умумий ўрта ва касб-хунар таълими узвийлиги" (муаллифи Д.Раззоқов, ЎзПФИТИ докторанти) мақоласида кўрсатилган "Имконият бор пайтда Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази ва Ўзбекистон Халқ таълими

Aks-sado

вазирлигининг мутасадди ташкилотлари ҳамкорлигида умумий ўрта ва касб-хунар таълими мазмунининг узвийлигини назорат қиладиган мувофиқлаштирувчи эксперт комиссиясини ташкил этиш мақсадга мувофиқдир" тушунчасига юқориди давлат ҳужжатларида белгиланган вазифалар нуктаи назардан келиб чиқиб, баъзи бир фикр-мулоҳа-

заларимизни билдирмоқчимиз.

Ҳақиқатан ҳам муаллиф долзарб муаммоларни ўртага қўйган ва ўзининг кенг қамровли нуктаи назарини билдирган. Лекин муаллиф масалага илмий эмас, балки расмий якун ясаган. Агар муаллифнинг таклифига расмий жиҳатдан эътибор қаратсак, докторант Д.Раззоқов ўртага қўяётган таклиф ҳуқуқий жиҳатдан ўз ечимини топган. Буни юқориди айтиб ўтдик ва аини пайтда бажарилаётган ишлар таҳлили нашр этилмоқда.

Бирок, биз ушбу мақола ва унда кўтарилган таклифга нисбатан баъзи бир тилакларимизни айтмоқчимиз. Аввало, тадқиқотчи муаммога расмий жиҳатдан ёндашганда, аввало, давлат ҳужжатлари билан мукамал танишиши зарур. Қолаверса, илмий иш таклиф ёки мулоҳаза тарзида эмас, балки амалиётда учраётган муаммони аниқ ечишга бағишланиши лозим.

Мақолада қўйилган муаммони ечиш учун мамлакатимизда бир

қатор илмий-тадқиқот институтлари, хусусан, ўрта махсус, касб-хунар таълимини ривожлантириш институти шуғулланётганини ҳам эътироф этиш керак эди.

Хулоса қилиб айтганда, илмий иш индивидуал шахс томонидан индивидуал ривожлантирилиб, давлат ва жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётига ҳисса бўлиб қўшилиши шарт. Буни эса нафақат тадқиқотчи, балки тадқиқотларни умумлаштирувчи институтлар ҳам ҳисобга олишса, ўринли бўлади. Моҳиятан ушбу масала хусусида ҳам "муаммони тугатишда шахслар бир-бирига қараб туриши керак эмас, аксинча бир томонга қараб юриши керак" деб айтган донишмандлар фикрини қўлласак, таълим ислохотларини изчил амалга оширишда кенг имкониятларга эга бўлиб боравемиз.

Қаюм БОЙМИРОВ,
педагогика фанлари
номзоди

Яқинда амалга оширилаётган ишларни ўрганиш учун жорий ўқув йилининг бошида ташкил этилган Чироқчи қишлоқ хўжалиги касб-хунари коллежига ташриф буюрдик.

Субҳидамда, аниқроғи, соат 8.00 лар чамаси коллеж остонасини ҳатлаб ўтдиғи дилимизда ғашлик, кайфиятимизда ноҳушлик пайдо бўлди. Гир-теваракда кечадан, балки аввалроқдан қолган писта пўчоғу йиртилган қоғоз парчалари, ҳатто уюм-уюм супуридилар.

Асосий ўқув биносининг эшиклари ҳали очилмаган экан. "Талабалар уйи" томон бурилдик. Бу ўғил болалар ётоқхонаси экан. Ҳатто пештоқидан тортиб ҳар иккала қават ва унинг залларида ҳам, ёки бирор хонада ёзув қоғозлари илинмаган. Олти ой аввал қурувчилар қандай топширган бўлса шундайича "яланғоч" турибди. Хоналарга кирдик. Талабалар билан суҳбатлашдик. Бутун қиш бўйи ўқув хоналари ҳам, ётоқхоналар ҳам тайинли иситилмабди. Очиғи айтганда иситиш узатмалари яхши ишламапти. Қаҳратоннинг жамики совуқлари мана шу ётоқхоналарда "қишлаган" бўлса ажаб эмас...

— Бу "ток печкани" ўзимиз ясаб олганмиз, — дейди талаба Отабек Узоқов — Нимасини айтсиз "ток" деган нарсанинг борида-йўғи кўп. Худога шукр, қиш чиқиб қолдику...

— Чойшабларинг бунча кир, қачон алмаштирилган? — сўраймиз Отабекдан.

— Пахтадан қайтганимиздан сўнг чойшаб беришганди, уям ҳаммага етмай қолган. Алмаштириб беришга бошқа йўқ эмиш.

— Чойни қаерда қайнатасиз-

Afsus

Биз борган кун коллеж директори Абдукарим Эшқуловни учратолмадик. Ўзингиз ўйлаб кўринг. Коллежда таълим "синф тизими"-да олиб борилса. Бу нима, "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"да қайд этилган "Касб-хунари коллежларининг жиҳозланганлик даражасими" ёки "янги типдаги мукаммал ташкил этилган ўқув жараёними?"

Ҳали ишга тушмаган "спорт зали"га бош суқдик. Хонада қамалиб ётган совуқ ҳар қандай оғир одамни ҳам шипга тортиб кетади. Спорт ишлар бўйича бош мураббий Тошпўлат Донаевнинг ишлари ўлда-жўлда. Вазирлар Маҳкамасининг "Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортни яна ривожлантириш чоратадбирлари тўғрисида"ги, «Соғлом авлод давлат дастури тўғрисида»-ги қарорларининг ижроси юзасидан билим юртининг тадбирлари ва кўп йилга мўлжалланган дастурий режалари тузилмаган. 271-қарор ва Дастур асосида талабаларнинг умумжисмоний тайёргарлигини махсус тестлар бўйича текшириш ҳафтаси жорий қилинмаган. Шунингдек, коллежда "Талаба" спорт уюшмасини ташкил этиш ҳақида ўйлаб ҳам кўрилмаган. "Коллеж спорти" ҳаракатини ташкил этиш аллақачон зарур. Иш қоғозларини кўрсатмоқ илнжида бизни жисмоний тарбия кабинетига олиб киришди. Фарам-фарам қоғозлар уюлиб ётибди.

Улар орасида волейбол "сетка"-си ҳам, йиртилиб, титилиб кетган тўплар ҳам бор. Хонадаги китоб жавони билим юрти "коллеж"га айлантилгандан буён эмас, Муста-

Шайхонтоҳур туманидаги 516-боғчада болаларнинг жисмонан соғлом бўлиб ўсишларига катта эътибор берилади. Яқинда бўлиб ўтган "Кувноқ эстафета" мусобақаси бунинг исботидир.

Суратларда: баҳсдан лавҳа ва голибларга боғча мудираси Д.Шарипова ҳамда туман ҳокимлиги спорт-соғломлаштириш бўлими бошлиғи З.Ибатуллиннинг совғалар улашаётгани акс этган.

Р.АЛЬБЕКОВ олган суратлар

"ҚЎЛБОЛА" КОЛЛЕЖДАГИ НОХУШ МАНЗАРАЛАР

ёхуд "Талабалар уйи"даги
"керосинка"ларга "ер мойи" керак...

лар? Овқатланиш, дарс тайёрлаш қаерда ўтади?

— Ҳаммаси шу хонада. Бошқа жой йўқ.

Талабалар уйида овқат тайёрлаш, мустақил ўқиш, ювиниш, маданий ҳордиқ хоналари, борингки ҳеч вақо йўқ. Ҳар иккала қават заллари кўпдан бери супуриб-сидирилмаган.

Хафсаламиз "пир" бўлганча "қизлар ётоқхонаси"га бурилдик.

Унга кирганимизда, коллеж директорининг ўқув ишлари бўйича муовини Тошпўлатхон Норов ҳозир бўлдилар.

"Қизлар ётоқхонаси"даги шарт-шароитлар ҳам қўшни ётоқхонадаги аҳволнинг ўзинаси. Хоналарни кўздан кечиришимиз. Қизиқ, мана бу хона бурчагиди 50-йиллар ошхонасидан ёдгорлик "керосинка" турибди.

— "Свет" ўчгани-ўчган. Нима қилайлик? Бу "керосинка"ни ишлатамиз деб уйдан олиб келганмиз. Овқат пиширгани. Ҳозир ер-мойиси қолмаган. Очиғи тўлатўкис, кўрпа-ёстиклар ҳам етишмайди. Шундай шароитда иккала ётоқхонада 162 нафар талаба чорночор яшаб турибмиз, — дейишди қизлар.

Сўраб-суриштирдик. Коллежда айни кунда 20 та гуруҳ бўлиб, уларда 510 нафар талаба таҳсил олади. 181 нафари қизлар. Уларга 94 нафар устозлар илм-хунари ўргатишади. Коллежда 20 та гуруҳ бўлса, унга мос равишда 20 та ўқув хонаси бор.

— Иложимиз йўқ, — дейди коллеж директорининг муовинлари Тошпўлатхон Норов, Худойберди Эркаев, Мамат Жўраевлар бараварига. — Ҳар бир гуруҳга биттадан хона берганмиз. Дарсларни "синф тизими"да ўқитаяпмиз.

Қурилатган янги биномиз битса, сўнг "коллеж"га ўхшаб қолсак керак. Кўриб турибсизлар, ана қурилиш кетаяпти.

қилликдан буён қайта кўрилмаган. Мабодо ана шу китоб жавони ҳеч бўлмаганда бир мартагина кўздан кечирилганда ҳам собиқ Шўро ҳукуматининг сиёсатини тарғиб қилувчи китоблар олиб ташланган бўлармиди?

Ўзини бош механик деб таништирган Абдуғани Эгамбердиев билан суҳбатлашдик. "Трактор", "Белорус", "Экскаватор" деб аталувчи техникалардан коллежда ропп-роса 32 таси мавжуд бўлиб, айни кунда улардан атиги 5 таси роққили. Коллеж автосаройида занг босиб ётган бир неча комбайн, пахта териш ва қишлоқ хўжалик машиналарининг қайси бири ишлайдию қайси бирининг қуруқ "суяги" қолган, буни билиш амри маҳол. Коллежнинг 50 гектарлик лалмикор ер майдони бор. Ўтган йили 30 гектар майдонга буғдой экишиб, ҳаммаси бўлиб 10,5 /ун ярим/ тонна галла ҳосили кўтаришибди. Ана фойда-ю, мана даромад.

Майли коллеждаги мавжуд камчилигу нуқсонларни баён этишга чек қўйликда "дўппини бошдан олиб" ўйлаб кўрайлик...

Қизиқ, ҳали ҳатто қўшимча бинолар қурилиши ҳам битказилмаган, битганларида ҳам етти ойдан бери шарт-шароитлар яратилмаган бир жойда эски касб-хунари мактаби биносининг сиртини ялтиратиб, у ер бу ерига буёқ суртиб коллеж деб эълон қилиш кимга керак бўлиб қолдикин? Бу нима? Сохта шўхратми?

Агар бу сохта шўхрат бўлса, худди ёш болалар кўлидаги пуфлаб шиширилган шарга ўхшаб, учгинасига ўткир бир қалам тасодифан тегиб кетиши ҳаманоқ "пак" этиб ёрилиб кетиши ҳеч гапмас.

**Абдували ОБИДДИН,
"Маърифат" газетасининг
махсус мухбири,
Ғози РАҲМОН,
"Инсон ва кунун" ҳуқуқий
газетасининг мухбири**

ТАНИҚЛИ РАССОМ ВА БОЛАКАЙЛАР

Халқни кадрласанг, халқ ҳам сени ардоқлайди, деган ҳикматли гап бор. Шу маънода мамлакатимизда хайрли ишлар, ташаббуслар, учрашувлар ташкил этилаётир. Пойтахтнинг Шайхонтоҳур туманидаги 170-болалар боғчасида "Замондош рассом" мавзусида Ҳамза номидаги ўзбек Давлат академик драма театри бош рассоми Бахтиёр Тураев билан учрашув ўтказилди.

Учрашувни 588-болалар боғчаси мудираси Умида Абдуллаева очиб болалар онгини устиришда тева-ратрофдаги нарсалар, воқеа-ҳодисаларнинг ўрни, расмлар ҳамда тасвирий санъатнинг нозик қалбларга эстетик таъсири ҳақида фикр билдирди.

— Тасвирий санъат асарларини идрок этишда, — деди Бахтиёр Тураев, — тасвирий фаолият машғулотларини йил давомида мунтазам ўтказиб бориш жажжи болаларнинг эзгуликка, гўзалликка, тасвирий санъатга бўлган ҳавас ва иштиёқини янада оширади.

Учрашув баҳона боғча тарбияланувчилари уртасида расм чизиш бўйича танлов ҳам ўтказилди. Танловда голиб чиққан мурғак қалбларга таниқли рассомнинг эсдалик совғалари топширилди. Сара суратлар Ҳамза театри курғазмаларига қўйиш учун олинди.

Анжуманда Ҳамза театри мусаввирлари, туман халқ таълими бўлими вакиллари, боғча мудиралари ва тарбиячилари иштирок этдилар.

Дилдора ИСОҚОВА

Тошкент шаҳар Шайхонтоҳур туманидаги А. Икромов номи 102-мактабда кимё-биология фанлари бўйича шаҳар семинари бўлиб ўтди. Эрталабдан 8 "Б" синфда зоологиядан "Ииртқиқлар туркуми" (М. Асомова), 10 "Б" синфда умумий биологиядан "Дидурагай, чатиштириш бўйича масалалар" ечиш (Н. Ташмонов), 11 "А" синфда "Кимёвий реакцияларни синфларга бўлиш" (Ф. Тожиева), дарслари кузатилиб, таҳлил қилинди. Дарсда ҳар бир ўқитувчи "Соғлом авлод" дастури асосида ўқувчиларга йўлланма бердилар. Дарсларни кузатишда шаҳар кимё-биология ўқитувчилари, республика халқ таълими ҳодимлари маҳкасини ошириш Марказий институтининг курс тингловчилари, биолог, мактаб директорлари, методистлар, ДТС дастур, дарслик муаллифлари ҳам иштирок этдилар. Дарс таҳлилида сўзга чиққанлар ўқитувчиларнинг замонавий дарсларидан мамнун бўлиб, кўп нарсаларни урганганликларини қайд қилдилар.

МУАЛЛИФЛАР БИЛАН УЧРАШУВ

Тадбирда, шунингдек, умумий биология дастури ва дарслигининг муаллифларидан бири профессор Акбар Гофуров, ботаника дастури ва дарслик муаллифлари, профессор Уктам Пратов ва Усмоҳ Тошмуҳамедовлар иштирок этдилар. "Экология" мавзусида Уктам Пратов, ДТС ва дастурларни ҳаётга тадбиқ этиш мавзусида Акбар Гофуровлар маъруза ўқидилар.

Маърузаларда ўсимликларнинг инсон ҳаётидаги аҳамияти, уларни кўпайтириш, муҳофаза қилиш, айниқса, "Қизил китоб"га кирганларини эҳтиётлаш ва сақлаш ҳақида даъват қилинди.

Янги тизим дастури асосида 5-6-синфлар учун "Ботаника", 6-7-синфлар учун "Зоология" дарслик қўлёрмалари муҳокамадан ўтказилиб наشرга тавсия этилганлиги ва 2000-2001 ўқув йилида фойдаланиш учун тез ойларда "Ўқитувчи" нашриетида чоп этилиши маълум қилинди.

Учрашув сўнгида муаллифлар ва ўқитувчилар орасида савол-жавоб бўлиб ўтди.

**Саидолим ОРИФХЎЖАЕВ,
РТМ кимё-биология ва география
фанлари бўлим бошлиғи**

Mehmonxona

ҳам дарс ораман. Ҳар икки укун даргоҳида Навоий махсус курсини ўтаман. Ишга бориш, ҳамкасблар билан, талабалар билан учрашмиш мен учун байрамдек кечади. Мумтоз адабиётимизни севиб, мутлолаа қиламан, шоирлар ҳақида доимо изланишданман, янги очилган мавзулар, янги олам каби ўйлатади, ҳайратта қолади, билмаганларни билиш эса ажиб бир кутаринки кайфият, некинлик бахш этди.

Бир неча жаҳон конгрессларида иштирок этдим. Ҳозир яна бирига тайергарлик кўрмоқдаман. Илмий анжуманларга қатнашишдан толмайман, айтадиган гаплар йилилиб бормоқда. Кўп мамлакатларга саёҳат қилдим, илмий сафарларда, муқаддас зиёратгоҳларда бўлдим. Таассуротларимни ёздим...

— Президентимиз Ислам Каримов иккинчи қаҳриқч Узбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биринчи сессиясида улуғ бобоқалонимиз Алишер Навоийнинг маънавий тараққиёти миздаги ўрни ва мавқеи тўғрисида ҳам тўхталиб, "Мен қаерда Алишер Навоий шеърларини ёддан биладиган одамни кўрсам, ҳавасим келади. Ҳеч нарса билан ўлчаб бўлмас мерос ётибдию, биз унинг қадрига етмаймиз" деган эдилар. Шу фикрларни

моқда. Бу биз навоийшунослар зиммасига муайян вазифаларни юклайди, қилинаётган ишларнинг чоп этилишига умид уйғотади. Ана шуларни ўйлаб, Президент сўзларидан қувончга тўлдим, ҳаяжонландим.

Лекин эртадан бошлаб шошма-шошарлик, ҳовлиқиш билан бу тадбирни, бу даъватни "кампания"га айлантириб, тўғри-нотўғри, керак-керакмас "хайбара-каллачилик"га айланиб кетишидан хавфсирадим. Уша кунни менга кечроқ кўнғироқ бўлди: "Эр-талаб бораман. Сизу биздан Навоийни олиб қўйишган эди, мана қайтариб беришди ва ундай-бундай дейсиз" деди бир мухбир йигит. Мен лол қолдим. Яна бир мисол: "—Болалар боғчасида Навоийни тушунтириш учун нима-лар қилиш ҳақида чиқиш қилиб берсангиз..." Мен мутахассисларга мурожаат қилсангиз, мактаб-гача таълим бўйича махсус илмий бўлиналар бор-ку, дедим. Яна бир кўнғироқ: "—Мана шу шеърнинг русча таржимасини топиб берсангиз, эртага соат 10 га Навоий ҳикматларини рус ва ўзбек тилидаги тайёрлаб қўйсангиз... Мана бу сўзларнинг маъносини айтиб беринг..."

Бу билан мухбирлар китоб кўриш нима, дулат титиш нима, тайерламоқчи бўлган мавзун юзасидан қандай мутахассислар борилини сўраб билиш билан мутлақо шуғулланмасликларини намоян қилдилар.

Эндиликда "нега Навоий газалларини тушуниш қийин", деган савол кун тартибига чиқмоқда. Мен шундай жавоб қилишни истардим. Навоий ниҳоятда кенг ва чуқур билим эгаси бўлган. Унинг сўз бойлиги ҳам юзга кўп бўлган. У араб ва форс тилларини мукаммал билган. Шарқ адабиётидagi анъаналарни ўзлаштирган, давр эҳтиёжларини теран идрок этган. Бундай шоир ўз шеърларида мазкур омиллардан чексиз фойдаланган. Уларни тушуниш эса мумтоз адабиёт сирларидан биригунча хабардор бўлишни, ўша давр маданияти, мафқураси ҳақида озми-кўпми тасаввурга эга бўлишни, луғатга қарашни одат қилишни тақозо этди.

— Ҳали кўпчилиқ Навоий ҳазратларининг "Насойим-ул-муҳаббат" асари ҳақида тўлиқ

тасаввурга эга эмас эканлар. Шу хусусда батафсилроқ маълумот бера оласизми?

Алишер Навоийнинг "Насойим - ул муҳаббат" ("Муҳаббат шабадалари") асари Абдурахмон Жомийнинг "Нафахот ул-ун" ("Дўстлик хуш бўй(ис)лари") таржимасидир. Аслида бу асар Сулаймон Нишобурий (вафоти 1021) қаламига мансуб бўлиб, "Табақот ус-суфия" деб номланган ва араб тилида ёзилган. Кейинчалик тасаввуфда Шайх ул-ислом унвоин билан машҳур аллома, ориф Абдуллоҳ Ансорий (1005-1088-89) бу асарни форсийга таржима қилган (таржима "Табақот ул-ансорий" деб ҳам юритилади). "Нафахот"-ни Навоий тақлифи-илтимосига кўра яратган. "Насойим" муқаддимасида эътироф этишча, Навоий Жомий "Нафахот"и яратилганидан 20 йил ўтгач, асарни туркийга ўтирди. "Нафахот"да номлари келтирилган 614 нафар суфий уламо ва машойихлар сирасига Фаридулдин Атторнинг ва Шайх Фарид Шакарганнинг асарларига таяниб, унга киритилмаган машойихларни қўшади ва туркий машойихлар ҳақида ўзидан маълумотлар илова қилади. Шундай қилиб, "Насойим"да авлиё ва шайхлар адади 770 га етади.

Бу асар Навоийнинг таржимонлик махоратини ўрганиш ва ўша даврдаги таржима мезонлари хусусида фикр юритиш имконини беради.

Шу кунларда асарнинг тўлиқ матнини Навоий мукаммал асарлари 20 жилддиги (17) учун мухтасар шарҳлар, арабийда ёзилган Қуръон оятлари, ҳадислар, жумла ва иборалар ҳамда шеърларнинг таржималари билан тайерламоқдамиз, ТДШИ аспиранти А.Самдасқаров эса диссертация ёзишга киришган. Навоийнинг кейинги йилларда эълон қилинган "Муножот", "Сирож ул-муслимин", "Рисолаи тийр андохтан" асарлари, "Арабъин"даги рубоийларга асос бўлган 40 ҳадис, "Назм ул-жавоҳир"даги рубоийларга асос бўлган 268 та Ҳазрат Али ҳикматлари арабчадан таржима қилиниб, шоирнинг мазкур куллиётига киритилди.

— Навоий ижодидан тўлиқ баҳраманд бўлиш учун яна қандай юмушларни амалга ошириш лозим, деб ўйлайсиз?

— Навоий ижодидан тўлиқ баҳраманд бўлиш учун унинг асарларидан моҳият ва мазмунига кўра таснифлаб, сўз боши,

шарҳ ва изоҳлар ҳамда луғатлар билан нашрларни амалга оширишимиз керак. Навоий шеърятини изоҳлар билан алоҳида туркумларга ажратиб, эълон қилиш зарур. Лекин шарҳларни оммабоп, тушунарли қилиб яратиш даркор. Ҳозир бундай ишлар ТДШИда режалаштирилди, маълум даражада бошлаб ҳам юборилди.

Яқинда ТВ орқали ким эса "Навоийни билиш учун унинг асарларини жорий тилимизга ўтирилган матнларда ўқиш керак", деди. Навоий 6 достони, "Маҳбуб ул-қулуб", "Вақфия"-нинг "табдил" (ҳозирги тилимизга ўтирилган) матнлари эълон қилинган. Уларни ўқиш Навоий матнини тушунишга ёрдам беради. Лекин бу йўл билан Навоийни билдим деб бўлмайди, бунинг учун уни тинмай мутлолаа қилиш, бадний махоратини ўрганиш, ҳис этиш керак бўлади. Навоий ёзади:

Сўз аниггургуми,
талабгоригур,
Анинггур гуҳаргавҳаргуми,
харигоригур.

— Жамиятимизда ҳар бир аёл эътиборда, эъзозда. Лекин айни кунда айримлар кийинишда ҳам, юриш-туришда ҳам аёллик масъулиятини тушуниб етмаётгандек туюлаверади, менга. Аслида аёлнинг бурч ва вазифалари нималардан иборат бўлмоғи лозим? Аёл учун ижтимоий фаоллик қийоми?

— Аёллар ҳақида қисман юқорида сўз кетди. Барибир улар ҳақида жуда кўп ва хўб гапириш мумкин. Аслида аёлнинг бирламчи таърифи унинг инсон яратувчи эканлигидир. Қуръони карим ва Ҳадис шарифларда аёл ва унинг бурчларига оид фикрлар мавжуд. Аёл шахсиятида тарбия, таҳсил, сиёсатга дахлдорлик ҳеч қачон инкор этилмаган. Аёлнинг назокати, диббарлиги, ўзига ярашқили либос кийиши, муомала-одоби, оиладаги мавқеи, жамият ишларидаги иштироки ҳақида (илм, маданият ва бошқа соҳаларда) Габрида ҳам, Шарқда ҳам кўп ёзганлар.

Лекин аёл арбобман, деб қўлни ниқтаб, зарда билан сўзласа, саҳнадан туриб, бармонини "бигиз", "ўқ" каби қадаб қўйласа, аёлигини унутиб, эркакча муомала қилса, эркаклар кўтарадиган юкни гарданига олиб, ўзга мамлакатларда бозор-ма-бозор сарсон юрса (моддий қийинчилиги бўлмай, шу йўлдаги оворалар назарда тутилмоқда, мен уларнинг баъзиларини яхши танийман), жамият ишлари деб оила юмушларини ташлаб қўйса, ич-ичингдан афсусланасан, ачинасан экан.

Аёл шахсиятидаги гўзаллик, ундаги сабр, тўзим, матонат, мулоимлик, саранжом-саришталик, меҳр-оқибат ва яна кўп фазилатлар ҳамиша ҳамма хотин-қизларимизда шундайин намоён бўлиб турса, аввало, аёллар, қолаверса, жамиятимиз рутбаси юксалади.

Умумидаги машҳур аёллар ҳақида (миллати, дини, диёридан қатъи назар) ёзиб, эшиттиришлар олиб борилса...

— Истиқлол ўтмишимизни соғлом ва адолат билан қайтадан идрок этишимизга йўл очди. Қадимий тарихимиз бойликлари кенг қўламада татқиқ этилмоқда. Шахс фаолиятига ҳам катта имконият яратилди. Ёшлар ана шу имкониятлардан қандай фойдаланишлари зарур? Бу борада уларга қандай маслаҳатлар бера оласиз?

— Ёшлар учун истиқлол анчагин имкониятлар яратмоқда. Мен лицей, коллежларнинг очилишидан беҳад мамнун бўлмоқдаман. Жуда кўп истеъдодли, зийрак ёшлар бор (таълимнинг бирла тизимида). Яқинда Президентимиз лицей ўқувчилари билан учрашиб, уларнинг ўқиши, келажақдаги режалари билан қизиқди. Шу аснода истеъдодларга алоҳида эътибор зарурлигини таъкидлади. Ёшларимиз ана шу эътиборни юргатган ҳис этсинлар! Яхши ва аъло ўқисинлар!

Ёшлар ҳақида суҳбат асосида тарбия оиладан бошланади, дедик. Эндиликда оилавий таълимни мактаб таълими билан уйғунлиқда олиб бориш зарур. Шу билан бирга ёшларимиз Исроом аҳкомлари, мумтоз адабиёт (қадриятлар маъносиди), мусиқий маданият (мақом, халқ куйлари, машҳур санъаткорлар) ҳақида бирламчи тушунчалар, амалий санъатимиз (турли йўллари, яратувчилари), халқ эъзаки ижоди, ўтмишдаги алломаларимиз (қиска-қиска, номлари эсда қолгудек) ҳақида кўтарилган масалаларни замон эҳтиёжи, талаблари билан боғлаган ҳолда ўрганиб борсалар мақсадга мувофиқ бўлур ва муҳим натижалар берур эди.

— Мазмунли суҳбатингиз учун ташаккур!

Қурбонбой
МАТҚУРБОНОВ
суҳбатлашди.

Ҳар бир ўтган кун — тарих. Унда ўзига хос из қолдирмоқлик фидойи ва билимдон инсонларгагина насиб қилади. Аслида бу тушунча инсон умри лаҳзаларида акс этади. Шу боис у бутун фаолияти давомида кўп бор амалга оширган ишларини қайта-қайта хаёлидан ўтказди, таҳлил қилади. Суҳбатдошимиз — навоийшунос олима, Беруний мукофоти лауреати, "Эл-юрт хурмати" ордени соҳибаси Суйима Ганиева ҳам ана шундай ҳолатларга бир неча бор дуч келди.

Ииллар ва йўллар... Устоз ЎзФА Алишер Навоий номидаги Тил ва Адабиёт институти ва Шарқшунослик институтларида қизгин фаолият кўрсатиш билан бирга ёш олимларнинг илмий ишларига раҳбарлик қилиб келяпти. Адабиётимиз тарихи, матншунослик, таржима соҳаси бўйича қатор китоблар чоп эттирди. Унинг ташаббуси билан Консерватория ва Шарқшунослик институтида Навоий махсус курси жорий этилди.

Энг муҳими, олимага кўп кезларда Навоий асарларини биринчи бўлиб нашр эттириш, улар ҳақида ёзиш, улуғ шоиримизнинг табаррук дастхатини, босмадан чиқариш (тўрт тилда — ўзбек, рус, форс ва инглиз тилидаги сўзбоши билан), шунингдек, "Муножот"-ни эълон қилиш бахти насиб этди.

Фидойи инсон Суйима Ганиева билан бугунги мулоқотимиз ҳам Навоий асарлари, олима ҳаётидаги муҳим воқеалар, айни кундаги долзарб муаммолар, табиийки, устозлар ҳамда таълим ва тарбия мавзусида бўлди.

— Ўғил-қиз тарбияси одамзотни доимо ўйлашга чорлаб келган. Уни илму одоб (педагогика) фани ҳамиша синчилаб ўрганади. Бунинг сир-синуоти нимада? Дейлик, оилада фарзанд дунёга келди. Фарзанд тарбиясини, сизнингча, нимадан ва қачон бошламоқ керак?

— Фарзанд тарбияси ниҳоятда масъулиятли ва юзга мушкул уҳдадир. Ҳозирги кунда бу масаланинг давлат сиёсати даражасига кўтарилиши, 2000 йилнинг "Соғлом авлод йили" деб эълон қилиниши бежиз эмас.

Дунёдаги буюк сиймолар, машҳур алломалару донгли педагоглар бу ҳақда жуда кўп ибратли фикрлар билдирганлар. Улар бола тарбиясини туғилган кунданок бошлаш зарур, дер эканлар, бунда мутлақо муволафа йўқ.

Фарзанд тарбиясида ота-онанинг ўрни ҳақида ҳам кўп ёзилган, кўп айтилган. Менимча, бу ерда Онанинг мақоми ва масъулияти айрича. Шарқ алломалари таъкидлаганларидек, онанинг домони — этагида дунёга келган фарзанд учун она этаги энг яхши мактаб бўлмоғи даркор. Бинобарин, унинг тарбияси учун она кўпроқ масъулдир. Лекин ана шу масъулиятнинг йўналишлари, жабҳалари кўп. Шулардан бири ҳаётга некинлик билан қарашни, ҳавас билан ҳасадни, ҳаром билан ҳалолни ажрата билишликни, гўзалликдан завқланишни жуда ёшлардан фарзандга тарбиялаб бориш, булар агар фарзандда сирф фазилат каби қарор топса, худбинлик, бир сўз билан айтганда, барча ёмонликларга унда ўз муносабати шакллана боради, мустаҳкамлана боради.

Аёлни жамият мураббияси, деганлар. Агар бир аёл бир фарзандни тўғри тарбияласа, жамият учун, унинг саодати учун замин яратган бўлар экан.

Ота-онанинг фарзандга бўлган меҳри тўғри, метёрида бўлса, фарзанд уларга ҳам қайноқ меҳр, меҳрибонлик ва самимийлик туйган ҳолда ўлганади. Бунинг сарчасмаси ота-она кўзларида эканлигини, уларнинг юраклари тубидан балқиган хистуйғуларни фарзанд гўдакликтан англай бошлайди. Ана шунини авайлаб, қамол топтирилса, тарбияда, менимча, ортиқча машаққат чекилмайд, афсус-надоматга ўрин қомайди.

Фарзандни уриб-сўкиб эмас, севиб-сыйлаб тарбиялаш энг яхши натижалар беради, деган бир суҳбат асосида Бухоронинг чет қишлоқларидаги бир момо. Менимча, бу гапда чуқур ҳикмат бор. Қадимий юнон мутафаккири Пифагор (мил.ав. VI аср) айтган экан: "Қабрингиз устида йилга олишлари учун фарзандларингиз кўз ёшларини беҳудада тўкманг".

— Ёзувчилар, шоирлар ижоди, буюк инсонлар таржimai ҳолига назар ташласак, улар болалик йилларида халқ озгачи ижоди(эртаклар, мақоллар, ўғитлар, ривоят ва ҳикоятлар)дан таъсирланганини ёзишади. Булар бола тарбиясида ижобий таъсир кўрсатувчи ўзига хос восита бўла оладими?

— Ота-онанинг фарзанд тарбиясидаги энг буюк таъинлар қадриятларимиз бўлиб, уларга ҳурмат ва таважжухни ёшликдан уйғота билиш зарур. Тарихда назар ташланса, улуғ алломалар, шоирлар фозиллар жуда-жуда эрта эртакларга, халқ достонларига, пандномаларга қўлоқ тутганлар, ўқиганлар. Муайян шеър ва насрий парчаларни, халқ ҳикматларини ёд олганлар. Нега ҳозирда ўқувчиларимиз кам шеърни ёддан биладилар? Ҳар бир ўқув режасида мумтоз адабиётдан ва ҳозирги давр шеърятини намуналарини ёддан билиши кераклиги аниқ кўрсатилган бўлиши зарур. Умумидаги алломаларимиз қачон яшаган, авлодлари учун қандай мерос қолдирган? Уларнинг булардан

хабардор бўлишлари учун тушунарли тасаввур яратувчи суҳбатлар уюштириш, қизиқарли анжуманлар ўтказиб туриш даркор.

Ҳозир кўп мактабларда уларда ўқитилиши режалаштирилган дарслар ўқилмаслиги, ўқитувчилар етишмаслиги ҳолатини кузатиб турибмиз. Мутасадди шахслар, ота-оналарни бундай муаммолар банд қилиши, шубҳасиз. Шу аснода бу масаланинг ечимни қандай бўлади ва қимларга борлиқ, деган саволлар ҳам туғилади.

— Суйима опа, сизнинг етук олима эканлигингизни эл, халқ яхши билади, эъзозлайди. Ана шундай ҳурматга, эътиборга сазовор бўлишингизнинг, мамлакат миқёсида танилишингизнинг асли омили нималарда, деб ўйлайсиз? Демократиканки, бунга мактаб даврининг ҳам таъсири борми?

— Таърифингиз юқорилаб кетди, барибир раҳмат. Мактаб даврининг таъсири йўқ дея олмаيمان. Биз уруш даврида ўқиганмиз. Қийинчиликлар бе-ниҳоя эди. Эски китобларнинг ҳошияларини елимаб, дафтар қилганимиз, бир сиёҳдон музлай

бошлаганда, уни танчага қўйиб бошқасини танчадан олганимиз ёдимда. Эргаш ака, Тўра ака, Марям опа исми муаллимларни ҳозир ҳам эслайман. Отам қатогон йилларида ҳибсга олинган эдилар...

Мен 7-синфни тугаллагач, ЎЗМУ (у маҳалда САГУ дейиларди) тайёрлов бўлимининг 2-курсида кирганман. Сўнг Шарқ факультетида (1947-1952 й.) эрон-афгон филологияси бўлимида ўқидим. 1953 йилда Ленинград университети Шарқ факультети қошидаги аспирантурага "Лохутий лирикаси" мавзусида реферат ёзиб ва имтиҳонлар топтириб, қабул қилдим. Илмий раҳбарим таниқли эроншунос олим, гўзал инсон Александр Николаевич Болдирев эдилар. Улар Заинуддин Восифий(XV-XVI аср)нинг "Бақоеъ ул-вақоеъ" асари устида докторлик иши ёзаётган эдилар. Чамамда мавзуним устозга у қадр макбул тушмади. Лекин эътироз билдирмадилар. Мен Тошкентта домламиз Альфред Карлович Арэндсга хат йўллаб, Александр Николаевич тадқиқ қилаётган даврга яқин бир мавзу беришларини сўрадим. Домладан келган жавоб хатини олиб, устоз хузуларига олиқдим. "Алишер Навоийнинг "Мажолис ун-нафонс" асари (илмий-танқидий матни ва тарихий-филологик таҳлили)" мавзуси уларга жуда маъқул тушди. Мен бу асарни ўқимаган, у ҳақда мутлақо тасаввурим йўқ эди. Қаттиқ ишладим. Бу орада турмушга чиқдим, фарзандли бўлдим. Муддатидан аввал ҳимоя қилишга муваффақ ҳам бўлдим. Тошкентга қайтиб, ЎзФА Навоий номидаги Тил ва Адабиёт институтида кичик илмий ходим, институтда, бир бўлимда 44 йилдан бери меҳнат қилиб келмоқдаман. Шарқ факультети университетдан ажралиб, Шарқшунослик институти бўлагач, мен шу ерга ўтдим, талабаларга дарс бериб, аспирантларга раҳбарлик қилмоқдаман. Илмий фаолиятим йўналишлари аниқлаша бораёпти. Адабиётимиз тарихи, матншунослик, таржима соҳасидаги китоб ва мақолаларим анчагина. Набираларим "тергаб" турсалар-да (фарзандларим бунга қўниқишган), ишхонамда кўпроқ ўтирман. Ленинграддан келибюқ яхши муҳитга тушдим, етук олимлар билан ишладим, улардан кўп нарсалар ўргандим, ўрганмоқдаман. Консерваторияда

эшитганингизда ҳаёлингиздан нималар кечди?

— Президентимизнинг Олий Мажлисида Навоий ҳақида айтганлари мени ҳам қувонтирди, ҳам ташвишга солди. Навоий буюк шоир, арбоб ва мутафаккир, унинг меросига назар ташласангиз, давлатни бошқаришдан тортиб, оддий бир ишни қандай адо этиш мумкин, қомил инсон қанақачо мушфиқ, энага қандай бўлмоғи, ҳаётда бўладиган катта-кичик ҳодисалару инсонни безайдиган хулқ-атвор, фазилатлар ва ҳоказолар ҳақида энг ёрқин фикрларни ўқасиз. Навоий ўзигача бўлган ҳам ўзбек, ҳам форсийдаги адабиётни ўзлаштирган, ўз даври адабий жараёнини бошқарган, уни раванк томон йўналтирган, буюк мерос яратган, ўзидан кейинги туркий тилдаги адабиётга беҳад таъсир кўрсатган сўз санъаткоридир.

Уни билмоқ, асарларини муттасил ўқиб-ўрганмоқ — улкан бир саодат. Таниқли шоирларимиздан бири Навоийга шундай таъриф беради: "Шеърда забт этмишлар етти икдими". Бу бежиз эмас. Шу боис Ўзбекистоннинг ҳар бир фуқароси Навоийдан бир байт ёд билса...

Ҳозир Навоий мукаммал асарлари 20 жилддиги нашр қилинмоқда, 7-жилддан бошлаб шарҳлар, изоҳлар билан таъмин этилган. "Истиқлол туфайли очилган саҳифа"лар устида ўйланмоқ нечоғли мароқли эканлиги баёни ҳар қандай тасаввурдан юксак.

Баъзан радиодан, ТВ орқали ёки конференция, анжуманларда "Биз Навоийни билмаймиз, энди ўрганишимиз керак!" — деган сафсата янграб қолади. Бундай эмас, Навоийни шу пайтгача билмаган бўсангиз, бу сизнинг айбиниғиз, қусурингиз, бахтсизлигингиз, дегим келади. Чунки Навоийнинг диний асарларидан қолганлари тўла нашр этилди. Навоий ижодига бағишланган 1 жилд (Ўзбек адабиёти тарихи, 2-жилд) китоб, ўнлаб тадқиқотлар, илмий тўпламлар яратилди. 1957 йилдан бери Навоий меросини ўрганишга бағишланган илмий анжуманлар ўтказиб келинмоқда. Ўзлаб илмий ва оммабоп мақолалар ёзилди, нашр этилди. Навоий асарларининг мазмуни, бадияти мазкур тадқиқотларда ўз аксини топади.

Келгуси йил Навоий таваллуди ва вафоти бағишланган тантаналар ўтказилиши кўзда тутил-

Мана етти йилдирки, олий ўқув юртларига киришда ёшлар билимини холис баҳолаш тизими сифатида тест синовлари халқимиз томонидан тобора ишончга сазовор бўлиб бормоқда. Бу ушбу тадбирнинг бир жиҳати бўлса, унинг яна бир томони, яъни тест синовлари жараёнида тўпланаётган бой маълумотлар таълим борасида қилинган ишларни ҳам баҳолаш ҳамда қилиниши лозим бўлган ишлар мазмунини белгилашга хизмат қилаётганлигидир. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази бир неча йилдирки, тест синовлари натижаларига асосланиб ўрта умумтаълим ҳамда ўрта махсус таълим босқичидаги турли йўналишлар ва кесимларда жуда керакли таҳ-

лилни ўтказиб келмоқда.

Ўтган 1999 йилги шундай натижаларга кўра қилинган тадқиқотлар, чиқарилган хулосалар ДТМ ходимлари иштирокида барча вилоятларда муҳокама этилди.

DTM tahlili

ДТМнинг вилоятлар, Тошкент шаҳри, Қорақалпоғистон Республикаси бўйича тест синовлари натижаларига кўра қилган таҳлилий материалларни ва хулосаларини газетамизда мунтазам бериб борамиз. Ўйлаймизки, бу ўз ўрнида ҳар бир ҳудуднинг таълим-тарбия борасидаги ўрнини билиши ҳамда келажақда бу борадаги ишларини ташкил этишда қийси жиҳатларга эътибор беришларини аниқлаштириб олишда асқотади.

КЎЗГУДА БУХОРО ВИЛОЯТИ

Бухоро вилоятида 3 та олий ва 10 га яқин ўрта махсус билим юртлари ва 350 дан ортиқ умумий таълим мактаблари мавжуд. Вилоятдаги тест имтиҳони борасидаги ютуқлар ва ёшларни олий ва ўрта махсус билим юртларида билим олишга тайёрлаш, касб танлаш бўйича олиб борилаётган ишлар чуқур ўрганишни ва оммалаштиришни талаб этади.

Бухоро вилояти бўйича 1999 йилда 13775 талаба ўрта ва олий ўқув юртларига ўқишга кириш учун тест синовидида иштирок этган. Олий ўқув юртларига 9320, ўрта махсус билим юртларида 4000 дан ортиқ ёшлар ўқиш истагини билдирган.

Вилоят абитуриентларининг 1999 йилги тест натижаларига кўра самарадорлиги 41.64% бўлиб, республика миқёсида биринчи ўринга тўғри келади. Вилоят абитуриентлари тест имтиҳонига киритилган фанлар бўйича 1998 йилда 4 фандан биринчи, 3 та фандан иккинчи, қолган 3 фандан тўртинчи, олтинчи ва еттинчи ўринни эгаллаган бўлсалар, 1999 йили 6 фандан биринчи, 2 фандан иккинчи ва 2 фандан учинчи ва тўртинчи ўринни эгаллаганлар. Буни қуйидаги жадвалда аниқ кўриш мумкин:

Бухоро вилояти абитуриентларининг фанлар бўйича жавоблар самарадорлиги кўрсаткичлари асосида тугган ўрни
(олий ўқув юртларининг кундузги бўлимлари, ўзбек гуруҳлари)

1-жадвал

Фан	1998 йил		1999 йил		Рейтинги
	самарадорлик	ўрин	самарадорлик	ўрин	
Химия	48,59	1	44,14	1	Ўзгармаган
Она тили ва адабиёти	45,90	1	37,00	1	Ўзгармаган
Немис тили	33,15	2	35,37	1	Ўсган
Француз тили	37,54	2	41,97	1	Ўсган
Тарих	61,53	1	46,32	1	Ўзгармаган
Биология	61,12	1	44,75	1	Ўзгармаган
Инглиз тили	50,82	2	48,06	2	Ўзгармаган
География	44,87	4	49,09	2	Ўсган
Математика	43,94	6	38,73	3	Ўсган
Физика	33,68	7	31,01	4	Ўсган

Бухоро вилояти жавоблар самарадорлиги бўйича 1997 йилда 43,30, 1998 йилда 45,90 ва 1999 йилда 41,64 натижа кўрсатиб республикада биринчи ўринни эгаллаб келмоқда.

Вилоятнинг Бухоро шаҳри, Когон, Бухоро, Ромитан туманларида мактабни тугатган ўқувчиларнинг 47,14% дан 96,52%гача ўқиш истагини билдирган. Лекин Қорақўл, Пешку туманларида ўқиш истагини билдирган ўқувчилар сони 36%га ҳам етмаган. Туманлар ўртасидаги бундай катта фарқнинг мавжудлиги ёшлар билан касб танлаш ва олий ўқув юртларига тайёрлаш борасида ҳамма жойда ҳам бир хилда жавобгарлик ҳис этилмаётганлигини кўрсатади.

Вилоят, туман ва шаҳарлар бўйича 1999 йилда мактабларни тугатиб тест синовларида қатнашганлар бўйича кўрсаткичлари
(олий ва ўрта махсус ўқув юртлари, ўзбек гуруҳлари)

2-жадвал

№	Туман номи	Тугатганлар сони	Тестда қатнашганлар	Қатнашиш фоизи
1.	Бухоро шаҳри	1237	1194	96,52
2.	Когон тумани	517	312	60,35
3.	Бухоро тумани	1062	559	52,64
4.	Ромитан тумани	1050	495	47,14
5.	Шофиркон тумани	1528	640	41,88
6.	Олот тумани	1033	426	41,24
7.	Вобкент тумани	1296	525	40,51
8.	Жондор тумани	1452	584	40,22
9.	Ғиждувон тумани	2595	1030	39,69
10.	Когон шаҳри	517	196	37,91
11.	Қорақўл тумани	1427	513	35,95
12.	Пешку тумани	1011	357	35,31

“Вилоятнинг илғор туманлари республиканинг бошқа вилоятларидаги юқори кўрсаткичли туманларига таққослаганда, Бухоро шаҳри ва Пешку тумани республикада биринчи ўринни эгаллаган. Вобкент, Ғиждувон туманлари ҳам илғор туманлар натижасига яқинлашган. Бу қуйидаги жадвалда аниқ кўрсатилган:

3-жадвал

Вилоят кўрсаткичлари				Республика кўрсаткичлари			
Фан номи	Туман ёки шаҳар	Қатнашган	Самара	Туман ёки шаҳар	Вилоят	Қатнашган	Самара
Она тили ва адабиёти	Бухоро тумани	608	39,52	Шахрисабз шаҳри	Қашқадарё вилояти	271	40,39
Математика	Бухоро шаҳри	480	43,83	Хозорасп тумани	Хоразм вилояти	100	46,72
Физика	Вобкент тумани	123	34,55	Усмон Юсупов	Қашқадарё вилояти	65	37,14
Биология	Пешку тумани	125	47,76	Янгиариқ тумани	Хоразм вилояти	124	48,75
Химия	Пешку тумани	97	52,21	Пешку тумани	Бухоро вилояти	97	52,21
Тарих	Бухоро шаҳри	441	49,14	Бухоро шаҳри	Бухоро вилояти	441	49,14
Инглиз тили	Бухоро шаҳри	527	55,77	Хонқа тумани	Хоразм вилояти	130	57,44
Немис тили	Вобкент тумани	63	36,55	Ўзбек тумани	Фарғона вилояти	143	41,78
Француз тили	Ғиждувон тумани	149	46,22	Булунгур тумани	Самарқанд вилояти	153	46,75

Вилоятнинг энг паст самарадорликка эга бўлган туманлари республиканинг энг паст кўрсаткичли туманларига таққосланса, Бухоро вилояти туманларининг устунлиги кўринади. Лекин Ромитан тумани физикадан 26,20%, Шофиркон тумани немис тилидан 33,29% кўрсаткич билан қаноатланиб қолмаслиги керак. Бу маълумот 4-жадвалда келтирилган:

Фанлар бўйича жавоблар самарадорлигининг энг паст кўрсаткичларининг вилоят ва республика миқёсида таққосланиши
(олий ўқув юртларининг кундузги бўлимлари, ўзбек гуруҳлари)

4-жадвал

Вилоят кўрсаткичлари				Республика кўрсаткичлари			
Фан номи	Туман ёки шаҳар	Қатнашган	Самара	Туман ёки шаҳар	Вилоят	Қатнашган	Самара
Она тили ва адабиёти	Жондор тумани	854	34,60	Нукус тумани	Қорақалпоғистон Рес	83	25
Математика	Когон шаҳри	61	34,29	Сирдарё тумани	Сирдарё вилояти	66	26,98
Физика	Ромитан тумани	88	26,20	Термиз тумани	Сурхондарё вилояти	57	22,81
Биология	Ғиждувон тумани	285	41,52	Амударё тумани	Қорақалпоғистон Рес.	221	30,95
Химия	Шофиркон тумани	140	37,52	Шеробод тумани	Сурхондарё вилояти	52	26,39
Тарих	Жондор тумани	289	43,26	Амударё тумани	Қорақалпоғистон Рес.	348	31,75
Инглиз тили	Олот тумани	78	40,56	Олтинсой тумани	Сурхондарё вилояти	146	26,79
Немис тили	Шофиркон тумани	64	33,29	Термиз тумани	Сурхондарё вилояти	71	23,08
Француз тили	Қорақўл тумани	81	37,76	Ўрақўрғон тумани	Наманган вилояти	51	23,69

Бухоро вилояти бўйича тестда энг юқори ва паст кўрсаткичга эга бўлган мактаблар аниқланди. Мактаблардан тестда қатнашган ўқувчиларнинг самарадорлиги таққосланди. Бухоро туманидаги 14-мактаб ўқувчилари тарихдан 60,19%, 1-мактаб ўқувчилари инглиз тилидан 61,63% самарадорликка эришганида шу тумандаги 18-мактаб ўқувчилари математикадан 20,63% самарадорлик кўрсатган. Мактаблар ўртасидаги тест натижаларига кўра кескин фарқ қуйидаги маълумотларда яққол кўрсатилган:

Фанлар бўйича жавоблар самарадорлигининг энг юқори кўрсаткичларининг вилоятлар мактаблари миқёсида кўриниши
(олий ўқув юртларининг кундузги бўлимлари, ўзбек гуруҳлари)

5-жадвал

Фан номи	Туман номи	Мактаб №	Қатнашганлар	Самарадорлик
Она тили ва адабиёти	Шофиркон тумани	25	6	56,48
Математика	Пешку тумани	129	8	60,07
Физика	Ғиждувон тумани	18	6	41,20
Биология	Қорақўл тумани	43	8	60,07
Химия	Қорақўл тумани	43	8	68,40
Тарих	Бухоро тумани	14	6	60,19
География	Жондор тумани	12	7	46,03
Инглиз тили	Бухоро тумани	1	16	61,63
Немис тили	Вобкент тумани	3	11	52,27
Француз тили	Олот тумани	14	9	62,96

Фанлар бўйича жавоблар самарадорлигининг энг

паст кўрсаткичларнинг вилоятлар мактаблари миқёсида кўриниши
(олий ўқув юртларининг кундузги бўлимлари, ўзбек гуруҳлари)

6-жадвал

Фан номи	Туман номи	Мактаб №	Қатнашганлар	Самарадорлик
Она тили ва адабиёти	Шофиркон тумани	7	8	21,18
Математика	Бухоро тумани	18	7	20,63
Физика	Пешку тумани	1	6	16,67
Биология	Когон тумани	15	6	29,17
Химия	Қорақўл тумани	35	6	17,13
Тарих	Ғиждувон тумани	56	6	23,15
География	Вобкент тумани	5	7	40,08
Инглиз тили	Олот тумани	15	12	21,76
Немис тили	Олот тумани	26	6	19,44
Француз тили	Ғиждувон тумани	27	8	25,00

Ўқувчиларнинг жавоблар самарадорлиги аввалги йиллар билан таққосланса айрим фанлардан ўсиш 5,48%дан 80,67%гача кўтаририлганини куриш мумкин. Француз тилидан Пешку туманидаги ўсиш 80,67%ни кўрсатади. Демак, куч ва ғайрат билан ишланса самарадорликни юқори даражага кўтариш мумкин. Лекин вилоят туманларида аввалги йилга нисбатан пасайиш ҳам содир бўлган ва у 6,98%дан 33,12%гача бўлган миқдорга тўғри келган. Когон, Жондор, Ғиждувон туманларида биология, она тили ва адабиёт, немис тили фанларидан самарадорлик анча пасайган. Бундай аҳволга халқ таълими ходимлари эътибор билан қарашлари керак. Самарадорлигининг фанлар бўйича ўсиш ва пасайиши 7 ва 8 жадвалларда келтирилган:

Фанлар бўйича вилоятлар туманлари миқёсида абитуриентлар жавоблари самарадорлиги ўсган туманлар рўйхати
(олий ўқув юртларининг кундузги бўлимлари, ўзбек гуруҳлари)

7-жадвал

Фан	Туман	1998 қатн.	1998 самар.	1999 қатн.	1999 самар.	Ўсиш (фоиз)
Француз тили	Пешку тумани	23	21,98	27	39,71	80,67
Немис тили	Қорақўл тумани	28	26,29	35	35,00	33,13
География	Ғиждувон тумани	30	38,52	38	48,76	26,58
Физика	Олот тумани	119	27,47	146	33,24	20,98
Инглиз тили	Шофиркон тумани	88	39,93	123	42,93	7,52
Химия	Ромитан тумани	102	45,75	142	48,26	5,48

Фанлар бўйича вилоят туманлари миқёсида абитуриентлар жавоблари самарадорлиги пасайган туманлар рўйхати
(олий ўқув юртларининг кундузги бўлимлари, ўзбек гуруҳлари)

8-жадвал

Фан	Туман	1998 қатн.	1998 самар.	1999 қатн.	1999 самар.	Камайиш (фоиз)
Биология	Когон тумани	56	64,88	82	43,39	-33,12
Тарих	Қорақўл тумани	169	66,35	241	47,83	-27,91
Немис тили	Ғиждувон тумани	25	36,67	32	27,78	-24,24
Она тили ва адабиёти	Жондор тумани	754	45,59	854	34,60	-24,11
Математика	Бухоро тумани	207	48,16	264	36,83	-23,54
Химия	Шофиркон тумани	105	46,85	140	37,52	-19,92
Инглиз тили	Жондор тумани	142	50,51	170	40,88	-19,06
Француз тили	Ромитан тумани	18	53,55	26	43,59	-18,60
Физика	Шофиркон тумани	174	36,71	216	31,03	-15,45
География	Вобкент тумани	12	49,77	27	46,30	-6,98

Бухоро вилояти бўйича абитуриентларнинг аттестатидаги ўртача юқори баҳолар кириш имтиҳонларида тўпланган баллар билан таққосланди. Чунки шундай қилинганда аттестатдаги баҳоларнинг одилона кўйилганлигини аниқлаш мумкин. Бухоро вилояти бўйича аттестатдаги ўртача баҳоси “4” дан юқори бўлган 1274 ўқувчидан 206 таси тестда 180дан юқори тўплаб, бу 16,175га тўғри келган. Демак, ўқувчилар билимини холис баҳолашга катта эътибор бериш керак. Вилоятнинг тестда юқори балл тўлаган ўқувчилари Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатияси университети, Тошкент Давлат иқтисодиёт университети, Тошкент молия институти каби нуфузли ўқув юртларига кира олганлар. Лекин имтиҳонда етарлича юқори кўрсаткичларга эриша олмаган ўқувчилар ҳам мавжуд.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, вилоятда ёшларни ўқишга тайёрлаш борасида маълум ютуқлар қўлга киритилган. Лекин тест имтиҳонига ёшларни изчил тайёрлаш тизими яратилмаган. Вилоятда ёшларда тест имтиҳонига тўғри муносабат шакллантириш, унинг ёшлар билимини тўғри аниқлаш воситаси эканлигига ишонч ҳосил этиш, тест технологияси билан уларни мукамал таништириш, вилоятда бирламчи синов тестларини ўтказиш бўйича бир талай ишларни амалга ошириш керак бўлади.

ДТМ

Олимларнинг фикрича, ҳамма болаларда истеъдоднинг у ёки бу кўриниши мавжуд бўлар экан. Истеъдоднинг юзага чиқиши, боланинги шу иқтидори туфайли у йўлини танлаб олиши кўп ҳолларда ота-она, ўқитувчиларга боғлиқ бўлар экан. Истеъдодли фарзандга безътиборлик боладаги қобилиятни, интилишни сусайтириши ёки сўндириши мумкин.

Бизнинг юртимизда қобилиятли, янгилука интилий яшовчи, юксак чўққиларни кўзлаб ҳаракат қилувчи ўқувчилар кўп. Улар нафақат ўқиш шароити яхши бўлган шаҳар мактабларида, балки республикамизнинг чекка туманларидаги мактабларда ҳам билим олиб, янгилука интилиб яшамокдалар.

Истеъдодларни ардоқлаш, уларни юзага чиқариш, қобилиятларини шакллантиришга Республика Халқ таълими вазирлиги мустақиллигимизнинг дастлабки йиллариданоқ катта эътибор бера бошлагани бу ғамхўрлик шу кунгача сусайгани йўқ.

Куни кеча Республика ўқувчилар саройида "Иқтидорли болалар IX анжумани" бўлиб ўтди. Унда 28 йўналиш бўйича Қорақалпоғистон Республикаси ва республикамизнинг барча вилоятларидан ўқувчилар иштирок этдилар.

Вилоятлардан таширф бўлган ўқувчилар анжуманининг биринчи кунини пойтахт

ўқувчи ўзининг қайси иқтидорини юзага чиқарганлигини сўзлаб берди.

Қашқадарё вилояти Нишон туманидаги 2-ўрта мактабнинг 11-синф ўқувчиси Отабек Якубов, устози Зулфия Алиқулова билан биргаликда "Чўл бағридаги бўстон" мавзусида илмий изланишлар олиб борибди.

Бу йўналишларда иштирок этган вилоятларнинг ғолиб ўқувчилари яна ғолиблик учун ўз маҳоратларини намойиш этишди. "Ёш ўлкашунос - санъатшунос этнографлар" шўъбаси бўйича Р. Жуманова (Қорақалпоғистон Республикаси Амударё тумани 11-мактабнинг 11-синф ўқувчиси), "Адабиётчи-ўлкашунос" шўъбаси бўйича Ф. Раҳмонова (Қашқадарё вилояти Китоб тумани 8-синф ўқувчиси), "Тарихчи-ўлкашунос" шўъбаси бўйича Хоразм вилояти Қўшқўпир тумани 30-мактабнинг 10-синф ўқувчиси Муҳайё Жабборова ва ният ғолибларнинг "Суперғолиби" деб ҳакамлар томонидан Тошкент шаҳридаги Академик лицейнинг 8-синф ўқувчиси Мирализ Миркамоллов "Географ-ўлкашунос" шўъбаси бўйича иқтидорли болалар IX Республика анжуманининг ғолиби деб топилдилар.

Жиззах вилоятидан анжуманга келган ўқувчиларнинг қўл ишлари, улар ясаган чархпалак, турли рўзгор анжомлари кўзни қувонтирарди. Вилоят болалар ва ўсмирлар ижодиёт маркази 28 та тўғарақда 1200 нафардан

тешилмайди. Кабинанинг ичи кенг бўлиб, 6 киши бемаол сирада, тезлиги 200 км/с, 100 км йўлга 6 литр ёнилғи сарф қилади.

"Ёш техниклар" бўлими бўйича бўлиб ўтган танловда ҳам 4 йўналиш бўйича иқтидорлилар аниқланди. Ўқувчилар бу йўналишларда ўзларининг техникага, турли хил космик ракета ва келажакда яратилиши керак бўлган машиналарга нечоғлиқ қизиқишларини, шу соҳадаги ўз қобилиятларини кўрсатиб беришди. "Бошланғич техник моделлаштириш" йўналишида бир йўла икки ғолиб аниқланди. Тошкент шаҳридаги 8-мактабнинг 4-синф ўқувчиси И. Эргашев ўзи ихтиро қилган "Кўтарма кран" учун, Тошкент вилояти Янгийўл шаҳридаги 17-мактабнинг 7-синф ўқувчиси А. Раҳматуллин боғча ёшидаги болаларга мослаб ихтиро қилган "Электрон ўйинчоқ" учун биринчи ўринни, "Келажак лойиҳаси" йўналишида Фарғона вилояти вакили А. Ризаев, "Ёш ижодкор" йўналишида Андижон вилоятдаги 2-мактабнинг 10-синф ўқувчиси А. Иняминов, "Ёш тадбиркор" йўналишида Тошкент шаҳридаги 226-мактабнинг 8-синф ўқувчиси М. Макаровлар биринчилик соҳиби бўлдилар.

Барча бўлим ва йўналиш ғолиблари Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг "Фахрий ёрлиғи"

ИҚТИДОРЛИЛАР БАЙРАМИ

нинг "Темурийлар тарихи давлат музейи" билан танишдилар. А.Навоий номидаги опера ва балет катта театрида республикамизнинг таниқли санъаткорлари билан учрашдилар.

Анжуманининг асосий ва қизиқарли иккинчи кунини ўқувчилар саройида анжуманининг очилиши билан бошланди. Маросимда Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг биринчи ўринбосари Й. Саиджонов, "Гулхан" журнали бош муҳаррири, болалар ёзувчиси С. Барноев, "Ҳамза" театри директори, Ўзбекистон халқ артисти Ёқуб Аҳмедовлар иштирок этишди.

Халқ таълими вазири ўринбосари Й. Саиджонов ўқувчиларни қутлаб, жумладан шундай деди: Бу анжумани дастлаб ўтказганимизда 270 нафар ўқувчи иштирок этганди. Бу йилги анжуманда 350 нафардан ортиқ ўқувчи иштирок этмокда. Демак, юртимизда иқтидорли, истеъдодли болаларга, уларни излаб топишга катта эътибор берилмокда. "Гулхан" журнали бош муҳаррири Сафар Барноев: "Агар республикамизда 10 мингта мактаб бўлса, шу мактабларнинг ҳар бирида 1 нафардан иқтидорли, истеъдодли болалар бўлса, демак юртимиз раванқ топиб, ривожланиб, гуллаб-яшнаб бораверади, лекин мен билманки, бизнинг юртимизда истеъдодли болалар бундан ҳам кўп ва бу бизнинг бахтимиз", — деди.

Дарҳақиқат, юрт эртасини, унинг порлоқ келажagini яратувчилар бутун камол топаётган ёш авлод, улар излаб-интилиб яратаётган ишлар

дир.

Анжуман йўналишларга бўлиниб иш олиб борди. Иқтидорли, қобилиятли болаларни аниқлаш, қўллаб-қувватлаш, қатнашчиларнинг билим даражасини ошириш орқали Ота Ватанга бўлган муҳаббат ҳиссини шакллантириш, чуқур билим, дўстлик, меҳнатсеварлик ва мустақам соғлиққа эга баркамол ёшларни тарбиялаш, юксак маданият эгаси, касб-ҳунарга йўлланма беришни кен қўламда йўлга қўйиш анжуманининг асосий вазифаси эди.

Республика ёшларининг "БИОЭКОСАН" мажмуасида анжуманининг "Табиат ва инсон" бўлими иш олиб борди. Бу бўлим ҳам "Экология", "Экология ва саломатлик", "Қишлоқ ва хўжалик экологияси", "Сув ва ундан фойдаланиш (Сув ва болалар)" каби шўъбалардан иборат бўлди.

Бу бўлимнинг мақсади Республика миқёсида болаларнинг экологик маданиятини аниқлашдир.

Президентимиз И.Каримовнинг "XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари" асари мамлакатимиздаги экологик вазиятнинг ҳар тарафлама таҳлил этган. 2000 йил "Соғлом авлод йили" муносабати билан барча вилоятлардан келган ўқувчилар ўз ишларида ушбу мавзуларни акс эттириб, ижодий иш билан қатнашдилар. Фарғона, Наманган, Бухоро вилояти вакиллари анжуманининг "Табиат ва инсон" бўлимида фаол иштирок этдилар.

Республика ёш сайёҳлар ва ўлкашунослар марказида "Санъатшунос — ўлкашунослар", "Адабиётчи — ўлкашунослар", "Географ — ўлкашунослар",

"Тарихчи — ўлкашунослар" ва "Сайёҳлик юриши" шўъбаларида иш олиб борилди.

Бу йўналишлар бўйича иштирок этган ўқувчилар ўз маҳоратларини ҳакамлар ҳайъати ва вилоятлардан таширф бўлган тенгдошлари ҳукмига ҳавола этишди. Ҳакамлар ҳайъати таркибиде ёзувчи Дадахон Нурий, "Ҳамза" театри актрисаси Тўти Юсупова, алпинизм спорти устаси И. Назаров, Тошкент вилояти табиатни муҳофаза қилиш бошқармаси ходими А. Абдуҳолиқовлар бор эди.

Сурхондарё вилояти Шеробод туманидаги 50-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Умида Менгатовна "Сурхон Давлат кўриқхонаси" мавзусидаги илмий иш билан қатнашди. Умида Менгатованинг устози Бахтиёр Хўжамуродов нега бу мавзу билан шуғулланганликлари, бунинг Сурхон воҳасига қандай аҳамияти борлиги, шу иш орқали

зиёд ўқувчига турли билим ва кўникмаларни бермокда. Жиззах вилояти Дўстлик туманидаги 4-мактаб ўқувчиси Ҳилола Сойипова ўзи тиккан сўзана, палак, сочқиларни анжуманга олиб келибди. У проқи, занжир, сувчок усулида тикишни устози, 25 йилдан буён ўқитувчилик касбини эъзозлаб келаётган Каромат Холиқова ўргатганлигини айтди.

Республика нафис санъат лицейида анжуманининг "Ёш техниклар" бўлими иш олиб борди. Унда иштирок этган Сирдарё вилояти Гулистон туманидаги А. Навоий номи 2-ўрта мактабнинг 7-синф ўқувчиси Анвар Тўйчиев "Ўзбекистон Республикаси ИИВ ходимлари учун мўлажалланган автомобиль макети"ни ишлаб келибди. Бу автомобиль хусусияти, унинг нималарга қодирлиги ҳақида Анвар Тўйчиев шундай деди: Бу автомобил ярим юк машинаси бўлиб, йилдиратида елим тўлдирилган,

ҳамда эсдалик совғалари билан тақдирландилар. Ғолиб ўқувчиларнинг устозларига ҳам вазирлик томонидан миннатдорчилик изҳор этилди.

Анжуман барча иштирокчиларда катта таассурот қолдирганлигини уларнинг гап-сўзлари, юзларидаги табассумдан ҳам билса бўларди. Яна уларнинг қувончларига сабаб бўладиган воқеа оммавий ахборот воситалари, жумладан, "Тонг юлдузи", "Туркистон", "Класс" газеталари, "Ғунча", "Гулхан", "Синфдош" журналлари, "Келажак тонги" радиозинтириши, Ўзбекистон телевидениясининг "Умид", "Болалар" муҳарририятлари вакиллари билан ўтказилган ўзаро давра суҳбати, қизғин баҳс-мунозаралар десак муболаға бўлмайди.

Қобилиятли, истеъдодли, иқтидорли ўқувчилар аниқланди. Аслида, барча ўқувчиларда истеъдоднинг у ёки бу қирраси мавжуд. Биз ғолиб ўқувчиларга барча тенгдошлари ҳавас қилишини, улар ҳам шундай ажойиб анжуманда иштирок этишни исташларини хоҳлаймиз. Сабаби, аён. Эзгуликка интилган барча инсонлар юртга, Ватанга нимадир бера олади. Барча ўқувчилар улғайиб, Ўзбекистоннинг тараққиё топиши, ривожланиши учун қўлларидан келган имкониятларини ишга солишсин.

Шарифа МУРОДЖОН қизи, Беҳбуд БОТИРОВ, "Маърифат"нинг махсус мухбирлари
Суратларда: Анжумандан лавҳалар.
Равил АЛЪБЕКОВ олган суратлар.

Ҳаётимизда маънавий-маърифий ишларнинг аҳамияти ҳар қачонгидан ҳам ошиб бормоқда. Чунки, маънавият ва маърифат бугун бевосита миллий ғоя ва миллий мафкура тарғиботида хизмат қилиши керак. Шундай экан, фуқароларда, умуман, жамиятда маънавий қадриятларни камол топтириш бугун жамоатчиликнинг иши. Бундай ишларни изчил ўйлаб қўйиш учун республика Маънавият ва маърифат Кенгаши фаолият кўрсатаётмир. Биз ана шу Кенгаш масъул котиби Аслиддин БОЛИЕВ билан суҳбатлашиб, Кенгашнинг мақсади ва вазифалари тўғрисидаги фикрларини билдиришини сўрадик.

— Ўз мустақиллигини мустаҳкамлаб, тараққиёт сари дадил одимлаётган Ўзбекистон бугун дунёнинг кўлаб мамлакатлари билан сиёсий, иқтисодий, маданий ва маърифий алоқаларини ривожлантирмоқда. Бу бир томондан, Ўзбекистонимизнинг жаҳонда ўз овози ва ўрнига эга бўлиб бораётганлигини билдирса, иккинчи томондан, ҳар бир фуқаро зиммасига ўз тақдири ва фаолиятига нисбатан юксак масъулият ҳам юклайди. Яъни, тинч- осойишта ҳаёт, фуқаро эркинлиги, инсон ҳақ-ҳуқуқининг ҳимояланиши каби масалалар муҳим вазифа бўлиб қолмоқда. Шу ўринда тинч-осойишта ҳаётга раҳна солишга интилаётган, фуқаролар онги, фикрига, айниқса, ёш авлод дунёқарошига таъсир ўтказишга ҳаракат қилаётган турли мутаассиб кучлар, диний секталарнинг юртимиздаги ноқонуний фаолияти ҳусусида тўхтаб ўтиш зарур. Афсуски, бундай оқимлар таъсиридаги кишилар орамизда оз

ва демократик тамойиллар асосида тарбиялаш энг муҳим вазифа бўлиб турибди. Биз биламизки, ота-боболаримиз дини бўлган ислом дини инсонпарварлик фалсафаси, ғояси билан ёшларнинг қалбида эзгулик ва адолат ҳиссини уйғотади. Шу билан бирга, ҳар бир фуқарода ўз ҳуқуқи ва бурчини, ўз тақдирининг эгаси ва жамиятнинг онгли аъзоси эканлигини тушунишга эришиш юртимиздаги ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ислохотларнинг моҳияти ва бош мақсади ҳисобланади.

Кенгашнинг ўз олдига қўйган мақсадларига келсак, биринчидан, одамлардаги миллий мафкура, тафаккурни мустақиллик инъом этган оддий ҳаётини мисоллар билан тушунтирган ҳолда шакллантиришдир. Иккинчи чакриқ Олий Мажлис биринчи сессиясида Президентимиз Ислам Каримов маънавий ислохотлар кўламини самарали даражага кўтариш, унинг таъсирчанлигини ошириш зарурлиги ҳақида алоҳида таъкидлаб ўтдилар. Бу борада ёшлар тарбияси асосий ўрин тутаяди.

Бундан икки ярим йил олдин қабул қилинган Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурининг тадрижий фаолияти жамиятимизнинг муҳим йўналишларининг бирига айланди. Шу билан бирга, оиланинг жамиятдаги ўрнини ошириш, боланинг шахсий камоли учун ҳар бир оилада соғлом муҳитни шакллантириш масаласи бугунги куннинг долзарб вазифасига айланди. Жорий йилнинг "Соғлом авлод йили" деб белгиланиши ҳам мазкур масаланинг қанчалик ҳукуматимиз диққат-эътиборида эканлигини билдиради.

Иккинчидан, фуқароларнинг ҳуқуқий тарбиясини юксалтириш масаласи. Одамлар қонунлар моҳиятини билиши, унга

юборамиз.

Келажақда илмий-услубий тарбия-ташвиқот материалларини кўпайтириш ниятида-миз. Тарғиботчиларга ёрдам сифатида маъруза учун матнлар туркумини ташкил этиб, долзарб мавзулардаги чўнтак китобчалар чоп этишни режалаштирганмиз. Билсангиз, миллатнинг маънавияти ўз-ўзидан бой ёки қашшоқ бўлиб қолмайди. Ҳар бир замон ва маконда миллатнинг маънавий юксалишига кучли таъсир қилувчи, белгилувчи азизлари, улуғ маърифатпарварлари бўлади. Алишер Навоий, Мир Саид Барака, Конфуций, Кубро, Ницше, Хўжа Ахрор, А.Толстой, Р.Тагор, Такэо Кувабара ва бошқалар ўз замонларида миллатнинг маънавиятини шакллантиришда, ислох қилишда катта роль ўйнаганлар. Бугун — миллий давлатчилигимиз тикланаётган бир пайтда ана шу анъанани маънавиятнинг бош ҳомийси Президент Ислам Каримов изчил давом эттирмоқда. Юртбошимизнинг миллий ғоя, миллий мафкура, миллий қадриятлар тўғрисидаги теран фикр-ғоялари, ушбу мавзу кўтарилган асарлари "Биз киммиз?", "Ким бўлганмиз?", "Ким бўлмоғимиз керак?", "Маънавият тарихий онг, миллий давлатчилик маънавияти нима?", "Бизга нима яхши, нима фойдали?", "Нима ёмон нима зарарли?" деган саволларга янги ва муфассал жавоб бермоқда.

Ҳар биримизда уйғонган бу саволлар ўз андак жавобларини топиб, метин эътиқодни ҳосил қилмоғи керак. Акс ҳолда ё бўшлиқ ҳосил бўлади ёки нотўғри, эски тушунча, эътиқод шаклланиб қолади. Шу маънода Президент Ислам Каримов таъкидлаганидек,

Ma'naviyat sarchashmalari

КЎҲНА ШАРҚ ДАРҒАЛАРИ

Ҳамиджон Ҳомидийнинг "Шарқ" нашриёт-матбаа концернида чоп этилган "Кўҳна шарқ дарғалари" китоби шарқнинг етук мутафаккирлари ҳаёти ҳақида ҳикоя қилади.

Муаллиф ҳар бир мутафаккир, урфон соҳиби ҳусусида алоҳида тўхталади, матни мазмунга ҳос ихчам сарлавҳалайди. Мутафаккирларнинг ижодий мероси ҳақида тўхталганида уларнинг ибратомуз, одамийликка чақирувчи, жасоратга чорловчи ҳикоя ва ривоятларни келтиради. Одатда мутафаккирлар ҳақидаги маълумотлар жамланган китобларда уларнинг ҳаёти ва мероси йиллар, саналар ва қисқа тафсилотлар билан тўддирилар эди. Ҳ. Ҳомидий эса мавзуга тўғри ёндошган ҳолда илмий лавҳаларни келтириш билан бирга, бадиий воситалардан ҳам фойдаланади. Бу фикрни ўқувчига тезроқ аниқлаш ва тушунарли бўлишини таъминлайди. Таъсирчанлигини оширади. Баъзи лавҳалар ўқувчи диққатини тезда ўзига торттиб олади. Лавҳа ичидаги илмийлик ва тафсилотнинг ёдда сақланиб қолишида ёрдам беради. Шу тариқа китобда келтирилган лавҳалар билан қийналмай танишиб олиш мумкин.

Китоб муаллифи мазкур маълумотларни йиғиш учун анча изланган, кўҳна рисоаларни ўқиган ва улкан олимларнинг асарлари билан танишган. Ва оқибатда донишманд боболаримиз ҳақида дастлабки маълумотларни берадиган китоб шаклига келтирган. Эътиборли томони мазкур рисолада илгари китобхонлар ҳукмига ҳавола этилмаган лавҳалар, далил ва маълумотлар учрайди. Муаллиф шарқ мутафаккирлари ҳаёти ва ҳикоятларини баён этар экан, уларни давр ва салоҳиятига қараб уч қисмга бўлиб таърифлайди. Биринчи қисм "Маънавиятимиз сарчашмалари" деб номланса, иккинчиси "Даҳолар даврасида" ва сўнггиси "Ҳақиқат ва маърифат яловбардорлари" деб номланади.

Хуллас, Ҳ. Ҳомидийнинг "Кўҳна шарқ дарғалари" китоби китобхонларнинг таъбини ёритади, тафаккурини бойитади. Шу боис азиз ўқувчиларимизни китобда келтирилган улуғ мутафаккирларимиз ҳикматларидан баҳраманд этишни лозим топдик.

ФОРОБИЙ ҲИҚМАТЛАРИДАН

Ҳар бир киши касб-корини мукаммал билмоғи, яхши тарбия олмоғи ва яхши ҳулқ-атвор, фазилатларга эга бўлмоғи лозим. Одамларга нисбатан уларни бирлаштирувчи бошланғич асос инсонийликдир, шунинг учун ҳам одамлар инсоният туркумига кирганликлари сабабли узаро тинчликда яшамоқлари лозим.

Х Х Х

Бахтга эришиш мақсадида бирлашган кишилар жамоаси фазилатли жамоадир. Бахтга эришиш мақсадида узаро ёрдам берган халқ фазилатли халқдир. Шу тартибда барча халқлар бахтга эришиш учун бир-бирларига ёрдам берсалар, бутун ер юзи фазилатли бўлади.

Х Х Х

Ҳар бир инсон ўз табиати билан шундай тузилганки, у яшаши, олий даражадаги етукликка эришмоқ учун кўп нарсаларга муҳтож бўлади, у бир узи бундай нарсаларни қўлга кирита олмайди ва уларга эга бўлиши учун инсонлар жамоасига эҳтиёж сезади.

Х Х Х

Ҳар кимки илм-ҳикматини урганаман деса, уни ёшлигидан бошласин, саломатлиги яхши бўлишига интилсин, ахлоқ-одобли бўлсин, сузининг удасидан чиқсин, ёмон ишлардан сақлансин, хиёнат ва макр-ҳийладан узоқ бўлсин.

Х Х Х

Ёмон ишлардан узини эҳтиёт қилиб юрганларнинггина билимдон, дейиш мумкин.

БЕРУНИЙ ҲИҚМАТЛАРИДАН

Киши кўнгли тартибли ва келишган нарсаларга мойил бўлади, тартибсиз нарсалардан нафратланади.

Х Х Х

Инсон фаннинг у ёки бу соҳаси ҳақида илмий амалиётга ва аниқ тадқиқотларга суянган ҳолдагина мулоҳаза юритишга ҳақлидир.

Х Х Х

Билимсиз кишиларнинг кўнгли хурфотга мойил бўлади.

Х Х Х

Билиминг шундай нарсаси, у яланғоч бўлганида ҳам узингда қолади, ҳаммомга кирсанг сув билан ювиб бўлмайди. Билим қайтариш ва такрорлаш мевасидир.

Х Х Х

Ёмонликнинг шахобчалари кўп бўлса, уларнинг асоси таъма, ғазаб ва илмсизликдир.

Х Х Х

Тил сузловчи истагини эшитувчига етказадиган таржимондир.

Х Х Х

Ёлгончилик кишини адолатдан юз уғиртиради. Яхшилиқ жамики одамларга яхшилиқ қилмоқдан иборатдир.

Х Х Х

Тенглик ҳукм сурган жойда сотқинлик, алдамчи эҳтирослар, ғам-ғусса бўлмайди.

Х Х Х

Бугуннинг чорасини қуриб, эртага эҳтиёжи қолмаган киши ақллидир.

МАЪНАВИЯТ — ЖАМИЯТНИНГ ЖАМОЛИ

бўлса-да, мавжуд. Улар соғлом маънавиятга, тинч ва барқарор ҳаётимизга путур етказишди. Қандай кўринишда бўлмасин, уларнинг мақсади битта, ёшларни ўзларининг риёкорона мафкурасига оғдириш, тобе қилиш, бугунги турмушимиз, маънавиятимиз ва маданиятимизга чанг солиш, тараққиёт йўлимизга ров бўлишдир.

Хўш, бундай ғайримафкураравий таъйиқларга, сохта ақидаларга қарши қандай курашиш мумкин?

Биринчи навбатда, халқимизнинг юксак маънавияти, ҳар бир кишининг миллат, Ватан олдидаги масъулиятини таъкидлаб ўтиш даркор. Ўзбек халқи қадимдан бой маънавиятга эга. У асрлар мобайнида шаклланиб, жамият тараққиётини таъминлаб келган. Бугунги вазифамиз ана шу маънавий меросни тиклашгина эмас, балки, уни миллий истиқлол ғоялари, янги анъаналари, миллий ва умуминсоний қадриятлар билан тўддиришдир. Демокриманки, одамларимизнинг бой маънавияти ташқи мафкураравий таъсирларга зинҳор йўл қўймайди. Ҳар бир киши ўзининг мустақил фикрига, собит эътиқодига, ҳаётини-миллий қадрият ва дунёқарошига ҳамда мустаҳкам иродасига эга бўлмаса, у нафақат ғоявий ҳужумларни енгиш, балки мукаммал шахс бўлиш имкониятини ҳам йўқотади.

Мустақилликка эришган кунларимизданок Президентимиз Ислам Каримов маънавий ривожланиш ва унинг жамиятдаги ўрнига алоҳида эътибор бериб келмоқда. Давлат ва жамоат ташкилотларида кўзланган мақсадни амалга ошириш учун ўтган йили сентябрь ойида Президентимиз Фармони билан Республика Маънавият ва маърифат Кенгаши ва унинг ҳудудий бўлиmlари ташкил этилди. Кенгашнинг асосий вазифалари жамиятни, унинг ҳар бир фуқаросини маънавий қомрон қилиб тарбиялаш, юксалтиришдир. Айниқса, ёш авлоднинг онгини, тафаккурини миллий ғоя ва миллий мафкура, умуминсоний қадриятлар

амал қилиши ва ўз ҳуқуқини ҳимоялашни ўрганиши керак.

Мустақиллик йилларида республикада истиқомат қилаётган турли миллат вакиллари ўртасида узаро тинчлик ва ҳамжихатлик янада мустаҳкамланди. Кенгашимиз ва унинг бўлиmlари бу ришталарни сақлаш билан бирга, уларнинг тили, маданияти, урф-одат ва анъаналарини юксалтиришга ҳаракат қилади.

Буларнинг ҳаммасини бир кунда ҳал қилиб бўлмайди, албатта. Бунинг учун Кенгаш республика вазирилари ва турли идоралар ва жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда иш олиб боради. Мақсад эса бир — жамият учун, халқ учун зарур бўлган юртга фидойилик туйғусини ҳар бир фуқаро онгида тарбиялашдир.

Ўзида миллий гурурни туйиш, халқимизнинг маънавий қудратига ишонч ҳиссини уйғотиш ҳам муҳим вазифалардан. Ҳамкорликда тадбирлар ўтказиш Кенгаш дастурида ўз ифодасини топган. Тадбирлар эса маънавий, маърифий тарбияга йўналтирилган бўлиб, суҳбат, учрашув, савол-жавоб, баҳс, семинар ва конференция тарзида олиб борилади. Биз таъсирчан йўллари кўллашга, тадбирларни очик, самимий суҳбат тарзида ўтказишга ҳаракат қилишимиз. Иштирокчи ўз фикрини эркин билдириши, ҳимоя қилиши мумкин. Шу оддий усуллар орқали давлат сиёсатини тушунтириш, миллий мафкурани тарғиб этишга эришсак, шунинг натижасида ҳар бир фуқаро мамлакатдаги тинчлик-осойишталикни таъминлаш, унинг истиқбол ва равнақи учун хизмат қилиш муқаддас бурч эканлигини билса, кўзлаган мақсадимизга эришган бўламиз.

Ҳозирда вилоятларга жамоатчи тарғиботчилар гуруҳларини юборяпмиз. Дастлаб Фарғона водийсидаги уч вилоятда маънавий-маърифий тадбирлар ўтказилади. Мамлакатимизнинг кўзга кўринган олимлари, маънавият ва миллий мафкура тарғиботчилари бевосита жойларда меҳнаткашлар билан учрашадилар. Халқимиз бундай маънавий тадбирларни соғинган. Бундай гуруҳларни навбати билан барча ҳудудларга

"мафкура полигонлари ядро полигонларидан кучлидир." Бугун халқаро ҳаёт, кишилик тараққиёти шундай босқичга кирдики, энди унда ҳарбий қудрат эмас, балки интеллектуал салоҳият, ақл-идрок, соғлом фикр, илғор технологиялар ҳал қилувчи роль ўйнайди. Ҳозир давлатлар ўз миллий манфаатларидан келиб чиқиб, фикр, ахборот тарқатмоқдалар. Хорижлик киши бошқа давлат чегарасини бесўроқ бузиб ўта олмайди. Лекин ахборот (информация) чегара билмайди. Гап бу ерда ёшлар, аҳолининг ахборот олиш имкониятларини заррача бўлса-да, чеклаш ҳақида эмас. Асло. Гап — мафкуралар полигони, майдонида турган ўзбек йигит-қизларини мафкураравий чиниқтириш, улар онгида, қалбида мафкураравий имунитетни мустаҳкамлаш ҳақида. "Бугун ҳар бир маърифатли, виждонли инсон... халқнинг кўзини очиб, уларга бор ҳақиқатни тушунтириб бериши, одамларнинг руҳини, онгу тафаккурини ҳимоя қилиши зарур", дейди юртбошимиз. Токи улар ўзи, миллий давлати, Ватани истиқбол ҳақида ҳулосалар қилишда заррача иккиланмасинлар. Иккиланувчи кишидан ишончли дўст, ватанпарвар, фидойи инсон чиқмайди. Бир киши ишонч билан иш юритса, ҳаракат қилса, демак, бу ишонч, аввало, унинг онгида шаклланиган, шакллантирилган бўлади. Маънавият ана шу ҳаётбахш эътиқодга куч беради.

Президентимизнинг миллий маънавиятимизни тиклаш борасидаги хайрли ишлари — ички сиёсатимизнинг, жаҳоннинг энг нуфузли халқаро ташкилотлари минбарларидан туриб айтётган огоҳликка даъватлари — ташқи сиёсатимизнинг маънавиятга йўғрилганлигини кўрсатаётган. Бу янги мингйилликда Ўзбекистоннинг инсониятга "оламни маънавият қутқаради!" деган шиорини ҳосил қилмоқда.

**Суҳбатни
Бахтиёр АБДУСАТТОВ
ёзиб олди.**

Шарқ Рафаэли деб ном олган Камолиддин Бехзод 1445 йил Хиротда хунарманд оиласида дунёга келди. Ота-онасидан ёшлигидаёқ жудо бўлган Бехзодни Мавлоно Мирак Нақош тарбиясига олади. Санъат ва нафосатга иштиёқмандлиги, меҳнатсеварлиги, заҳматкашлиги туфайли истеъдодли Бехзод тез орада Хиротда машхур миниатюрчи мусаввир бўлиб танилди. Ўрта асрларда Шарқ адабиёти миниатюра санъати билан биргаликда ривожланади. Шоир ва ёзувчиларнинг китоблари хат-тотлар томонидан кўчирилиб, сўнг рассомлар томонидан расмлар билан безатилади. Камолиддин Бехзод ҳам Навоийнинг "Ҳамса"си, Саъдийнинг "Бўстон"и каби кўплаб асарларни миниатюра билан безади. Бехзоднинг ижодида ҳаётий лавҳалар мавзу ва мазмуннинг ранг-баранглиги, бойлиги, ўзига хос услуб ва бадиий маҳоратнинг юксаклигини кўриш мумкин. Бехзод яратган асарлар хилма-хилдир. Унинг ижодида дунёвийлик яққол кўзга ташланади. У Абдурахмон Жомий, Султон Хусайн Мирзо, Шайбонийхон, Алишер Навоий портретларини ишладики, улар жаҳон маданиятида ўзининг ўчмас изини қолдирди. Камолиддин Бехзоднинг кўп асарлари сўфийлик ғояси асосида чизилган.

Уша даврнинг хурфидар кишилари, илму ижод аҳли мазкур таълимот орқали ўз эзгу мақсади-жамиятни қикмат, адолат билан бошқариш ва бошқа ғояларни бадиий воситалар ёрдамида асослашга уринадилар ва улар динийликни дунёвийлик билан боғлайдилар. Юқоридаги нўмлари зикр этилган ҳукмдорларнинг портретларида ҳам Бехзод етук шахс сиймосини яраттишга ҳаракат қилган. Бу кишиларни билимли, маърифатпарвар, донишманд ва етук давлат арбоби, маъна-

вий олами бой, зукко киши сифатида тасвирлашга ҳаракат қилади. Бу билан у давлат арбобини мана шундай хислатлар эгаси бўлиши кераклигини кўрсатмоқчи бўлади.

Тасаввуфда олам мутлақ Илоҳнинг ижоди, деб қаралади. Дунёдаги жами гўзаллик Илоҳ гўзаллигидир. Жами гўзалликлар, яхшиликлар, эзгуликлар манбаи мутлақ Илоҳдандир, деб таълим беради.

Тасаввуф таълимотида киши комилликка етиши учун барча дунёвий ва илоҳий билимларни эгаллаган бўлиши лозимлиги айтилади. Инсон комилликка етиши учун тариқат, маърифат, ҳақиқат босқичларини босиб ўтиши керак. Бехзод Навоий билан ҳамкорликда унинг асарларини безаган, "Лайли ва Мажнун" достонига миниатюралар ишлаган.

Ҳам сидқда, ҳам Сафода афзун. Ит Лайлини кўрганда оёқларига суйкалади, эрқаланади, аммо Мажнундай хушини йўқотмайди, итнинг бардоши кучли. Мажнун вужудининг ўт-олов бўлиб ёниши, фироқ дарди, сап-сариқ даштга қиёс қилиб берилади. Унинг қалби фироқ даштидай, ўзини кўрага жой тополмайди. Қаёққа қараса Лайли кўзига кўринаверади. Суратдаги Мажнун худони англаш учун сўфийлик йўлига кирган. Бу йўл илоҳий маърифатни эгаллашга бел боғлаган кишининг руҳий, ахлоқий камолот йўли.

Ушбу таълимотда ўзликдан қутулмай туриб Ҳаққа етолмайсан дейилади. Навоийнинг талқинидаги иккинчи ғоя — ўзликдан воз кечмай туриб ўзлиқни тополмайсан.

Демак, инсон ўзликдан

Kamoliddin Behzodning 545 yilligi oldidan

лан соғинган солиҳ тимсолидир.

Мажнун юз хил азоб — уқубатларга, камситиш, хўрликларга чидайди, аммо хижрон дардига чидолмайди. Шу сабабдан Мажнун ёр висоли ишқида жунун ҳолатида саҳрога кетади. Мажнун саҳрода ёрининг ҳаёли билан маст, оху каби дўстларининг ҳамроҳлигида юрди. Мажнуннинг ҳам, Лайлининг ҳам пок ишқи тариқат йўлидаги барча тўсиқларни енди. Унинг руҳи янада латифлашди. Бир куни Мажнунни дарди тутиб қолади. Ошиқ ва маъшук бир-бирларининг холини ғойибдан ҳис этади. Шунинг учун икковлари йўлга чиқадилар ва ишқ даштида учрашадилар.

ган. Тасаввуф талқинига келсак, руҳи мутлақ ошиқ ва маъшук танига кириб уларга ҳаловат бағишлагани айтилмоқда. Улар ҳам жим, фақат руҳлари ўзаро туташмоқда. Севгиси тариқат йўлидаги синовлардан бардош билан ўтиб келмоқда. Руҳиятлари янада майин ва нозиклашиб ғайритабиий бир ҳолатга келган. Бу ҳолат уларда руҳи мутлаққа яқинлашувидир. Руҳи мутлаққа етиш учун яна бир босқич бор. Бу жараёнлар, машаққатлар табиатдаги тоғ тасвирида берилган. Уларнинг соф руҳий ҳолатлари эса мана шу тариқат йўли, машаққат йўли тоққа чиқиб кетаётган оху мисолида тасвирланган. Руҳи мутлаққа қўшилиб кетиши учун мана шу тоғнинг чўққисига бир сония бор. Мажнуннинг шолвори, Лайлининг кўйлаги ва бошидаги зангори рўмоли ҳам рамзий маънода берилган, яъни улар сулукда таракқий этган, ҳолати баркамол кишиларгина бундай рангда кийим кийганлар. Демак, булар баркамоллик чўққисига эришганлар. Уларнинг руҳиятлари шундай латиф, шундай майинлашадики, буни таърифлашга тил ожиз. Руҳият табиатнинг гўзал тасвирида, тиниқ рангларда, гулларда ифодаланган.

Бехзод тасаввуф руҳиятини рангларда шундай усталик билан ифодалай олган. Бўёқлар тиниқлиги инсон маънавиятидаги тиниқликдир.

Тасаввуф инсонларда ислом руҳиятини тарбиялаш, маънавий баркамол этиш фалсафасидир. Ушбу фалсафани Навоий адабиётда сўз билан инсонларга сингдиришга ҳаракат қилди, Бехзод эса тасвирий санъатда бўёқлар орқали ифода этди.

Гулчеҳра ЭШОНОВА,
ТошДПУ аспиранти

РУҲИЯТ РАНГИНИ ЧИЗГАН МУСАВВИР

Мажнуннинг бир ҳолатини Бехзод ғоятда усталик билан тасвирлайди. У саҳрода итни бағрига босиб ўтирибди. Бунда Мажнун зангори кийимда берилган.

Зангори ранг сулукда руҳи баркамолликка эришган кишининг рангидир. Осмон ранги тўқроқ рангда берилган. Бу Мажнуннинг руҳий ҳолати, унинг сабри, некбин ва хикматдорлиги. У итни бағрига босиб дардини айтаяпти. Ўзининг садоқатидан, вафосидан итнинг садоқатини устун қўяди. Чунки ит Мажнунга қараганда Лайлига яқинроқ туради. Унинг айрилиқ дарди кесилган дарахт тимсолида тасвирланади. Ит ўзининг садоқатини, Лайлининг оёқлари остида ётиб вафодорлигини кўрсатади. Мажнун бўлса ўзини ошиқ билса ҳам ит даражасига етолмаганидан итга дардини тўкиб солмоқда.

Сен мендик ўлуб вафода афзун.

кутулмай, Илоҳга етолмас экан, бу жараённи тезлаштирувчи восита керак. Бу мажозий ишқ жараёнида обдон синовдан ўтади. Ишқи мажозий эса "мазҳар" сиз ҳосил бўлмайди. "Мазҳар" — илоҳий жамол акс этган киши.

Кўлэзмадаги "Лайли ва Мажнун саҳрода" миниатюраси энг яхши миниатюралардандир. Бу тасвирни ўз даврида деворга осиладиган гиламларда ҳам тасвирлаш урф бўлган экан.

Тасвир Бехзод томонидан Хиротда XV асрда ишланган. Ушбу суратда асосий ғоя Бехзод ижодида табиат манзараси орқали моҳирона очиб берилган.

Лайли Мажнун учун Ҳаққа етиш йўлидаги "мазҳар"дир. Лайли юзида Илоҳ жамоли зухур топган ("мазҳар") дир. Мажнун — жозибаси теккан, Ҳақ жамолини кучли шавқ би-

Бу ҳақда Жалолиддин Румий ҳазратлари "Ичингдаги ичингдадир" асарида ёзади: "Мажнун замонида Лайлидан ҳам гўзалроқлари бор эди. Мажнунга Лайлидан гўзалроғини олиб берайлик, деганларида Мажнун: Лайли манинг кўлимдаги қадах кабидир. Сизнинг кўзингиз фақат қадахда, ичидагидан хабарингиз йўқ, чунки мен шаробга ошиқман. Кўлимга олтин безакли қадах берсалар ҳам, 100 та қадахдан ҳам мен учун шароб тўла эски идиш яхшироқ, дейди. Бундан шундай хулоса келиб чиқадики, Лайлининг фақат ташқи гўзаллиги эмас, балки ички гўзаллиги, маънавий олами уни ўзига тортди.

Лайли ва Мажнун саҳрода бир-бирининг васлига етишган дамларда бутун мавжудот жимликка чўмган, ҳайвонлар, ўсимликларнинг барча-барчаси сукут сақлайди, дами ичига туш-

СЎЗ САНЪАТИ ИБТИДОСИ ҲАҚИДА

Халқимизнинг оғзаки ижоди бебаҳо мерос, зардан-да қиммат бойлиқдир. Бугун ҳар бир сўзидан ўзбекка хос руҳ сезилиб турадиган оғзаки ижодимизнинг янги қирраларини очиб бериш учун мутахассисларимиз бел боғлашган. Шулар қаторида доцент О. Мадаев ва филология фанлари номзоди Т. Собитованинг "Ўзбек халқ оғзаки ижоди" (1-қисм) ҳамда О. Мадаевнинг "Алпомиш билан суҳбат" китобларини кўрсатишимиз мумкин.

Икки муаллиф ҳамкорлигида ёзилган "Ўзбек халқ оғзаки ижоди" қўлланмаси назарий ва амалий билимлар бериш мақсадини кўзда тутди. Китобдаги назарий, илмий тушунчалар, халқ оғзаки ижодидан олинган намуналар ва дostonлардан келтирилган парчалар адабиёт чуқур ўқитилаётган махсус синфларда дарс бераётган ўқитувчиларнинг қийин вазиятларини оз бўлсада енгиллаштилади. Қуйи синфларда халқ оғзаки ижодидан бериладиган маълумотлар ҳам шу китобга жамланган. Мамлакатимиз ижтимоий-маънавий ҳаётида қатор ўзгаришлар рўй берди. Халқ

оғзаки ижодини ўрганишда, асарларга бўлган муносабатда ҳам янгиликлар пайдо бўлди. Шу сабаб дарсликдаги айрим мавзулар, хусусан, Далварзин тепа тарихи билан боғлиқ "Далварзин" ривояти "Гулдурсун"дан мукамаллиги билан ижобий фарқ қилади. Демак, китобдагидек икки ривоят ўрнини алмаштириб ўрганиш мақсадга мувофиқ.

О. Мадаевнинг "Алпомиш билан суҳбат" китоби "Алпомиш" достонини бугунги кунимиз

нуқтаи назаридан таҳлил қилади.

Дostonдаги шу пайтгача алоҳида ўрганилмаган шахс эрки, асарга ислом дини таъсири, инсон руҳий ахлоқи ифодаси масалалари ёритилади. "Алпомиш" достонининг 1000 йиллиги муносабати билан 1998 йил "Шарқ" нашриёт матбаа-концернида ушбу дoston тўлиқ тарзда қайта нашр этилди. Ўқувчи ва ўқитувчиларимизнинг ўзбек халқ оғзаки ижодини, хусусан "Алпомиш"ни чуқурроқ англашларига хизмат қиладиган бу иккала китоб-қўлланма ўз тарихимизга эътиборнинг яна бир исботи бўлди.

Насиба ЭРХОНОВА,
ЎЗМУ талабаси

Maktab kutubxonasiga

Ўғил-қизларнинг китобга, жамики кадрларимизга меҳр-муҳаббатларини ошириш мақсадида Собир Раҳимов туманининг Комилжон Фафуров номидаги мактаб кутубхоначиси Рисолат Саидова кўплаб тадбирларни амалга ошириб келаяпти. Кутубхонада ёш китобхонлар тўғрисида фаол курсатаётир. Ҳозир улар кутубхоначининг яқин ёрдамчиларига айланишган. Ҳар бир синфда эса кичик кутубхона ташкил этилган. Ёш китобхонлар тўғрисида аъзолари эса барча китоблар ҳолатини кузатиб борадилар. Зарур пайтларда таъмирлаб берадилар.

Суратларда:

1. Таҳрибали кутубхоначи Рисолат Саидова ёш китобхонлар тўғрисида аъзолари билан навбатдаги вазифаларни белгиллашяпти.
2. Ўқувчилар кутубхонада янги дарслик ва бадиий адабиётлар билан танишишмоқда.

Равиль АЛЪБЕКОВ олган суратлар.

МАЪМУН АКАДЕМИЯСИНИНГ 1000 ЙИЛЛИГИ

Мақтабимизда улуг алломаларимизнинг қолдирган бой маънавий, илмий асарлари билан дарс давомида, синфдан ташқари тадбирларда мунтазам ўрганиб бориш аънаъна тусини олган. Маъмун академиясининг 1000 йиллигига бағишлаб ўтказилган кеча шундай тадбирлардан бири бўлди.

Кеча қатнашчилари Маъмун академиясининг асосчиси Абу Райхон Берунийнинг ҳаёти ва ижоди билан танишдилар. Ирилганлар Абу Райхон Берунийнинг 10000 кўлэзма варақ асар яратгани уларни босма усулда нашр этилса, 40 жилдли асарлар тўплами бўлиши ва ҳозирги кунгача бу китобларнинг 30 таси сақланиб қолганлиги ҳақидаги маълумотларга эга бўлдилар.

Ўқувчилар Тошпўлат Усмонов томонидан ёзилган Берунийнинг ҳаёти ва ижодини акс эттирувчи шеърый дostonлардан парчалар ўқидилар.

Маъмун академияси, жумладан, Абу Райхон Берунийнинг жаҳон фанига ўзининг беҳисоб асарлари билан ҳисса қўшган буюк олим эканлиги, турли муассасалар унинг номи билан боғлиқлиги, Беруний каби буюк алломаларимиз билан фахрланиб, муносиб ворислар бўлишимиз каби мавзулар кечанинг асосий мазмунини ташкил этди.

С.МУСАХЎЖАЕВ,
Тошкент шаҳридаги
169-мактаб маънавият
ишлари
раҳбар ўринбосари

7-синф

Т.р	Машгулотлар мавзуси	Соати
1.	Мамлакатимиз иқтисодиёти яхшиланишида автомобилнинг ҳиссаси	1
2.	“Сен йўлларда ҳаракатланиш қоидаларини қандай биласан?” мавзусида савол-жавоб	1
3.	Мотоцикл ва мотороллерларда одам ташиш қоидалари	1
4.	Қишлоқ йўлларидаги ҳаракат	1
5.	Транспорт воситаларининг ҳаракати	2
6.	Транспорт воситаларининг тўхташ йўли	1
7.	Транспорт воситаларидаги номер, таниқлик огоҳлантирувчи белгилар ва ёзувлар	1
8.	Велосипед ҳайдовчилар учун қўшимча талаблар	1
9.	Велосипедга қўйиладиган техник талаблар	1
10.	Велосипед ҳайдовчиларининг гуруҳ бўлиб ҳаракатланиши	1
11.	Автомобилда велосипедда амалий машгулот	2
12.	Ўқувчиларнинг йўл-транспорт ҳодисаси рўй бергандаги вазифаси. Биринчи тиббий ёрдам курсатиш бўйича амалий машгулот	2
13.	Ўқувчиларнинг йўлларда ҳаракатланиш қоидаларига оид мустақил ишлари	1
14.	Якуний машгулот	1

1. Мамлакатимиз иқтисодиёти яхшиланишида автомобилнинг ҳиссаси. Автомобиль ишлаб чиқариш саноатининг йилдан-йилга ўсиб бориши. Ўзбекистондаги автомобил заводлари. Курсаткич ва рақамлар. Йўллардаги автомобиллар қатновининг ортиб бораётганлиги. Ўқувчилар яшаб турган шаҳар, қишлоқ йўлларидаги транспорт воситаларининг ҳаракатларидан мисол келтириш.

Юк автомобиллари ва уларнинг турлари ҳамда бажараётган ишлари ҳақида тушунча бериш. Жамоат транспортларидан автобус, енгил транспорт воситаларидан йўлга ташиладиган миллион-миллион йўловчилар сонини мисол келтириш.

Йўлларда ҳайдовчи ёки пиёдаларнинг йўлларда ҳаракатланиш қоидаларини бузишлари қўлаб ҳақсиз ҳодисаларни келтириб чиқараётганлигини тушунтириш.

2. “Сен йўлларда ҳаракатланиш қоидаларини қандай биласан?” мавзусида савол-жавоб ўтказиш.

Ўқувчиларда йўлда ҳаракатланиш қоидаларига оид билим ва тушунча синондан ўтказиш мақсадида савол-жавоб ўтказиш. Синф тахтасига пиёдалар ҳаракати, велосипед ҳайдовчилар ҳаракати, йўл белгиларига риоя қилиш, темир йўл кесишувларидан ўтиш, светофор ва назоратчининг сигналларига риоя қилиш, жамоат транспортларидан фойдаланиш, ёш назоратчилар фаолияти, шикастланганларга биринчи тиббий ёрдам курсатиш ва ҳоказолар бўйича саволлар ёзиб қўйилади. Ўқувчиларнинг ҳар биридан шу саволларга жавоб олиш. Уларнинг билим ва тушунчаларини баҳолаш.

3. Мотоцикл ва мотороллерларда одам ташиш қоидалари.

Мотоцикл ва мотороллерларда ҳаракатланганда ҳайдовчи ҳам, унда бораётган бошқа одам ҳам махсус қалпоқ (мотошлем) кийиб олиши ҳақида тушунча.

Одамларни мотоциклнинг кажавасида, орқа ўриндиқда 12 ёшдан катта болаларни ташиш мумкинлигини тушунтириш.

4. Қишлоқ йўлларида ҳаракат.

Қишлоқ йўлларининг тузилиши, ҳолати, йўл юзининг қопламаси ҳақида тушунча бериш. Йўлларда ҳаракат қилувчи транспорт воситалари: қишлоқ хўжалиги машиналари, тракторлар, прицеплар, узюрар машиналар, от-аравалар ва бошқалар билан таништириш. Уларнинг барчаларининг ҳайдовчилари ҳам йўлларда ҳаракатланиш қоидаларига риоя қилишлари ҳақида тушунча бериш. Одамларни фақат автобусларда ёки махсус мосланган юк автомобилларида ташиш мумкинлигини ургатиш. Бундай автобусларда “Болалар” йўл белгиси ўрнатилган бўлиши, ўриндиқлар пастроққа жойлашган бўлишини тушунтириш. Одам ташиладиган юк автомобилларига чиқиб-тушиш қоидалари билан таништириш.

5. Транспорт воситаларининг ҳаракати.

Йўлларда ҳаракат қилувчи транспорт воситаларининг турларини эслатиш. Ҳаракат тезликлари билан таништириш. Жамоат транспорт воситаларининг ҳаракат жойлари, йўналишлари, тўхташ жойлари, кутиш ва чиқиб-тушиш сигналларини тақдорлаш. Фалокат рўй берганда фойдаланадиган сигналларни ургатиш. Сирена ва машъала чироклик транспорт воситаларининг ҳаракати қоидалари, уларга бериладиган имтиёзларни тушунтириш. Бундай транспорт воситаларини қурганда пиёдалар қандай қоидаларни бажаришлари зарурлигини ўқитиш.

6. Транспорт воситаларининг тўхташ йўли.

Транспорт воситаларини тўхтатиш учун зарур бўлган жойлар, ҳолатлар ва талаблар ҳақида тушунча бериш. Тўхташ йўли ва унинг узунлигини тушунтириш. Ҳайдовчига транспорт воситасини тўхтатиш учун таъсир қилувчи ҳолат, шарт-шароитлар. Транспорт воситасини ихтиёр тўхтатиш ва қўтилмаганда ёки тасодифан тўхтатиш.

7. Транспорт воситаларидаги номер таниқлик, огоҳлантирувчи белгилар ва ёзувлар.

Транспорт воситаларидаги Давлат номерлари Давлат автомобиль назоратидан руйхатдан ўтгач берилиши ва шу номер асосида автомобиль қайси ташкилотга тегишли эканини тезда аниқлаш мумкинлигини тушунтириш. Автомобиль ёки мотоцикллардаги ёзув ва белгилар уларда қандай хизмат бажарилишини билдириш.

Автопоезд, автомобилни урганиш машинаси, қўл билан бошқариладиган транспорт, ҳайдовчи-шифокор ҳайдаб бораётган автомобиль каби таниқлик белгилари ўрнатилган транспорт воситалари ҳақида тушунча бериш.

Транспорт воситаларини шатакка олиб борилаётганлигини билдирувчи белгилар ва уларнинг аҳамиятини тушунтириш.

8. Велосипед ҳайдовчилар учун қўшимча талаблар. Қимларга велосипед ҳайдашга рухсат этилади? Болалар неча ёшдан велосипед ҳайдаши мумкин? Велосипед ҳайдашнинг қаерда урганиш мумкин?

Велосипед ҳайдовчиларнинг йўлларда ҳаракатланиш қоидалари. Қатор алмашиш, бурилиш ва орқага қайрилиш қоидалари. Ҳаракат тартибга солинмайдиган чорра-

ҳалардан ўтиш қоидалари.

Велосипед ҳайдовчига ҳаракатланишига рухсат берувчи ва таъқиқловчи белгилар.

9. Велосипедга қўйиладиган техник талаблар.

Велосипедни ҳайдашдан олдин қўриқдан ўтказиш (текшириб чиқиш). Қобилияти ва қомати (бўйи)га қараб велосипед танлаш. Велосипеднинг техник жиҳатдан соғлиги: қўнғирогининг ишлаши, ҳаво дамлагичи, эҳтиёт қисмлар солинадиган қўтичаси, олдини ёритувчи чироғи, орқада ёруғлик қайтаргичи бўлиши, тўхтатгич қисмининг соғ ишлаши, рўднинг эркин ва аниқ бурилиши.

10. Велосипед ҳайдовчиларнинг гуруҳ бўлиб ҳаракатланиши.

Велосипед ҳайдовчиларнинг гуруҳ бўлиб йўлнинг қатнов қисмидан ҳаракатланиш қоидалари. Ҳаракатланиш вақти, йўл ҳолатлари, об-ҳаво шароитларини ҳисобга олиш. Гуруҳларда нечтадан велосипед ҳайдовчи бўлиши ва гуруҳлар орасидаги масофа неча метр бўлиши ҳақида. Гуруҳни бошлаб боровчининг вазифаси. Бурилиш ва чорраҳалардаги ҳаракатлар.

11. Автомобилда велосипедда амалий машгулотлар.

Техник жиҳатдан соғ велосипедни танлаш машгулотини ўтказиш. Велосипедда техник нуқсон топиш топишринини бажариш. Велосипед йўлкаси бўлган йўлларда ҳаракатланиш. Йўлкаси бўлмаган йўлларда ҳаракатланиш. Қаторни узгартириб, қайрилиб олиш қоидаларини бажариш. Бурилиш, тўхташ, сигналларини туғри бажариш. Чорраҳалардан ўтиш, пиёдалар йўлкасида ҳаракатланиш қоидаларини бажариш.

Велосипедга юк ортиш, унда одам ташиш талабларини бажариш. Светофор ва назоратчи сигналларига, йўл белгиларига риоя қилиш. Автомобилдаги белгиланган йўналишда ҳаракатланиш бўйича билим ва тушунчаларни синондан ўтказиш.

12. Ўқувчиларнинг йўл-транспорт ҳодисаси рўй бергандаги вазифаси.

Биринчи тиббий ёрдам курсатиш бўйича амалий машгулот. Йўл-транспорт ҳодисаси рўй берганда ўқувчи воқеа қачон, қайси йўлда, қандай содир бўлганини эсда сақлаш ва транспорт воситаларининг номерини ёзиб олиш зарурлигини тушунтириш. Зудлик билан қўнғирок орқали “Тез ёрдам”ни чақиритиш, у келгунга қадар жароҳатланган шахсга биринчи тиббий ёрдам курсатиш.

Давлат автомобиль назорати ходимини бўлган воқеадан хабардор қилиш, бу йўлда бораётган ҳар бир ҳайдовчи, пиёдалар ва бошқа йўловчининг бурчи ва вазифаси эканлигини тушунтириш.

Йўл-транспорт ҳодисаси туфайли жароҳатланган кишиларга биринчи тиббий ёрдам курсатиш бўйича амалий машгулот. Биринчи тиббий ёрдам курсатиш бўйича амалий машгулот. Биринчи тиббий ёрдам курсатиш учун зарур бўлган

ЙЎЛЛАРДА ҲАРАКАТЛАНИШ ҚОИДАЛАРИНИ ЎРГАТИШ МАШГУЛОТЛАРИНИНГ РЕЖА ВА ДАСТУРЛАРИ

асбобларни курсатиш ва улардан фойдаланиш йўлларини ургатиш.

Бош жароҳатланган, оёқ ва қўл синганда, ҳушдан кетганда қандай тиббий ёрдам курсатиш зарурлигини тушунтириш ва ургатиш. Ўқувчиларга амалий бажартириш.

13. Ўқувчиларнинг йўлларда ҳаракатланиш қоидаларига оид мустақил ишлари.

Ўқувчилар орасида “Йўлларда ҳаракатланиш қоидаларига риоя қилишни қандай тасаввур қиласан?” мавзусида расмлар танловини ўтказиш. Ҳар бир ўқувчи пиёдалар, велосипед ҳайдовчилар, транспорт воситалари ҳаракатига оид, йўл белгиларига, светофор, назоратчининг сигналларига риоя қилиш бўйича расмлар чизиб, ўз тушунчасини ёзиб қўяди.

14. Якуний машгулот.

Ўқувчиларнинг ўқув йили давомида йўлларда ҳаракатланиш қоидаларини қандай урганганликлари билан синондан ўтказиш. Махсус синов мосламаси (“Экзаменатор”)да имтиҳон қилиш. Бошланғич синфларда ўқувчиларга қўргазмалар қўролар, диафильмлар курсатиш йўли билан йўлларда ҳаракатланиш қоидаларига оид машгулотларни ўтказишни ургатиш.

8-синф

Т.р	Машгулотлар мавзуси	Соати
1.	Йўл ҳаракати қоидалари — йўллар қонуни	1
2.	Йўл элементлари	1
3.	Чорраҳалар ва уларнинг турлари	1
4.	Йўлнинг қатнов қисмидаги белгилар (Чизиклар). Пиёдаларнинг якка, гуруҳ бўлиб ва колоннада ҳаракатланиши	1
5.	Транспорт воситаларидан фойдаланиш қоидалари	1
6.	Транспорт воситалари ва пиёдалар ҳаракатини тартибга солувчи светофорлар	2
7.	Йўл белгилари	2
8.	Осма двигателли велосипед ва мопедларда ҳаракат қилиш қоидалари	1
9.	Велосипед ҳайдовчиларга қўшимча талаблар	1
10.	Жароҳатланганларга биринчи тиббий ёрдам курсатиш	2
11.	Автомобилда уйин ва мусобақалар	2
12.	Ўқувчиларнинг йўлларда ҳаракатланиш қоидаларини ташвиқот қилишда иштироки	1
13.	Якуний машгулот	1

1. Йўл ҳаракати қоидалари - йўллар қонуни. МДХ бўйича барча жойларда ягона йўлларда ҳаракатланиш қоидаларининг қўлланилиши.

Мамлакатимизда автомобиль ва бошқа транспорт воситаларини ишлаб чиқаришнинг ривожланиб бораётганлиги. Ўзбекистондаги автомобиль заводлари. Йўлларда транспорт воситалари қатновининг ортиб бориши. Аҳоли сонининг йилдан-йилга ортиб бораётганлиги.

Ҳайдовчи ва пиёдаларнинг йўлларда ҳаракатланиш қоидаларига қатъий риоя қилишлари шарт эканлиги. Қоидабузар ҳайдовчи ва пиёдаларга қўлланиладиган чоралар.

Давлат автомобиль назорати ходимлари, ёш назоратчи-

лар гуруҳи аъзолари ва бошқа ўқувчиларнинг йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш ишидаги иштирокларини ва вазифалари.

2. Йўл элементлари.

Йўл ва унинг турлари, тузилиши, қопламалари ҳақида тушунча бериш. Йўл элементлари: қатнов қисми, йўл марзаси, пиёдалар йўлкаси, трамвай йўллари ҳақида суҳбат.

Асосий ва иккинчи даражали йўллар. Уларда ҳаракат. Йўлнинг қатнов қисмидаги белгилар. Бир томонлама ва икки томонлама йўллар. Уларда ҳаракат.

3. Чорраҳалар ва уларнинг турлари.

Чорраҳалар — йўлларнинг кесилишган жойи эканлиги. Чорраҳаларнинг турлари: “у”симон, “х”симон, “т”симон шаклда, уч томонлама, турт томонлама, куп томонлама, майдон қўринишида бўлиши. Чорраҳа юзидаги белгилар (чизиклар), ўтиш жойлари ва ҳоказолар ҳақида тушунча бериш. Чорраҳаларда транспорт воситалари ва пиёдаларнинг ҳаракатланиши.

4. Йўлнинг қатнов қисмидаги белгилар (чизиклар). Пиёдаларнинг якка, гуруҳ бўлиб ва колоннада ҳаракатланиши.

Йўл юзидаги ётиқ ва тик белгилар (чизиклар) билан таништириш, уларнинг аҳамиятини қайта эслаш. Транспорт воситалари ва пиёдаларнинг йўл белгилари (чизиклар)га риоя қилишлари юзасидан амалий машгулотлар.

Пиёдаларнинг якка, гуруҳ бўлиб, колоннада ҳаракатланиши қоидаларини тушунтириш. Пиёдалар йўлкаси бор ва йўлкаси бўлмаган йўллардаги ҳаракат.

Мавзуга оид диафильм томоша қилиш ва унинг муҳокамаси.

5. Транспорт воситаларидан фойдаланиш қоидалари.

Транспорт воситаларининг турлари ва уларнинг бажарадиган ишлари. Шаҳар транспорт воситаларининг турлари ва улардан фойдаланиш.

Мотоцикл ва мотороллерда ҳаракат. Одам ташиш қоидалари. Қишлоқ хўжалиги машиналари ва бошқа узюрар машиналарда одам ташишининг таъқиқланганлиги. Қишлоқ йўлларида ҳаракатланувчи бошқа транспорт воситалари.

6. Транспортлар ва пиёдалар ҳаракатини тартибга солувчи воситалар.

Йўлларда транспорт воситалари ва пиёдаларнинг ҳаракатини тартибга солиш воситалари ҳақида тушунча бериш. Светофор, йўл белгилари, йўл юзидаги белгилар (чизиклар) ва уларнинг ўрнатилиш ёки белгиланиш жойлари. Назоратчининг иш жойи.

Светофор сигналлари ва уларга риоя қилиш қоидалари.

Йўл ҳаракатини тартибга солувчи назоратчининг сигналлари ва уларга риоя қилиш қоидалари.

Ҳаракат тартибга солиниб турилган чорраҳада ҳаракат бўйича амалий машгулот. Пиёдаларнинг ҳаракатини тартибга солувчи светофор сигналларига риоя қилиш.

7. Йўл белгилари.

Йўл белгилари: огоҳлантирувчи, имтиёз берувчи, таъқиқловчи, буюрувчи, аҳборот берувчи (табличкалар). Уларнинг ўрнатилиш жойлари.

Йўл белгиларига риоя қилиш бўйича амалий машгулот ўтказиш.

8. Осма двигателли велосипед ва мопедларда ҳаракат қилиш қоидалари.

Осма двигателли велосипед ва мопедларнинг техник тузилиши билан танишиш. Йўлларда ҳаракат қилиш қоидаларини ургатиш. Осма двигателли велосипед ва мопедларни ҳайдаш учун рухсат этиладиган болаларнинг ёши. Нималар таъқиқланиши ҳақида тушунча бериш.

9. Велосипед ҳайдовчиларга қўшимча талаблар.

Велосипед ҳайдаш қоидаларини эслаб ўтиш. Қимларга велосипед ҳайдаш рухсат этилади. Қаерларда велосипед ҳайдаш мумкин ва қаерда мумкин эмаслиги. Нималар таъқиқланиши.

Қайси велосипед техник жиҳатдан соғ, қайси бири соғ эмаслиги ҳақида тушунча бериш. Йўлга ҳайдаб чиқишдан олдин велосипеднинг техник жиҳатдан соғлигини текшириш. Велосипедни йўлларда ҳаракатланиш қоидаларини билмайдиган, гувоҳномаси бўлмаган, ёши тулмаган болаларга бермаслик ҳақида суҳбат.

10. Жароҳатланганларга биринчи тиббий ёрдам курсатиш.

Йўл-транспорт ҳодисалари туфайли жароҳатланганларга биринчи тиббий ёрдам курсатиш учун зарур бўлган асбоблар, дори дармонлар. Қон оқишни тўхтатиш, бош суяги, қўл, оёқ жароҳатланганда, ҳушдан кетганда биринчи тиббий ёрдам курсатиш бўйича амалий машгулотлар ўтказиш.

11. Автомобилда уйин ва мусобақалар.

Автомобилда йўлларда ҳаракатланиш қоидаларига оид уйин ва мусобақалар ўтказиш. Пиёдаларнинг йўл четида, пиёдалар йўлкасида якка, гуруҳ бўлиб ва колоннада ҳаракатланиши. Велосипед ҳайдовчиларнинг йўл четида, велосипед йўлкасида ҳаракатланиши, бурилиш ва тўхташ сигналларини бериши, қайрилиб олиши, пиёдалар йўлкаси ёки ўтиш жойларидаги ҳаракатлари. Транспорт воситалари ҳайдовчиларининг бурилиш сигналларига пиёдаларнинг риоя қилишлари. Жамоат транспорт воситаларидан фойдаланиш қоидаларига амал қилиш. Ёш назоратчиларнинг чорраҳа ва бурилишларда ҳаракатини тартибга келтиришлари. Транспорт воситаси ҳайдовчилари ва пиёдаларнинг светофор ва назоратчининг сигналлари, йўл белгилари, йўл юзидаги чизикларга риоя қилишлари.

12. Ўқувчиларнинг йўлларда ҳаракатланиш қоидаларини ташвиқот қилишдаги иштироки.

Бошланғич синфда йўлларда ҳаракатланиш қоидаларига оид эрталик ўтказиш. Қизиқарли уйинлар уюштириш. Деворий газета чиқариш. Мактаб радиоузели орқали эшиттириш тайёрлаш ва олиб бориш.

Ёш назоратчилар гуруҳи фаолиятида қатнашиш. Мактаб яқинидаги йўл бўйида навбатчилик қилиш, мактаб яқинидаги йўлларда қария ота-оналар, кузи ожиз кишилар, ёш болаларнинг йўлдан ўтишларида, жамоат транспортларига чиқиб-тушишларида ёрдам бериш.

Кинофильм ёки диафильмларни курсатиш ва муҳокама қилишда қатнашиш. Автомобилда йўлларда ҳаракатланиш қоидаларига оид уйин машгулотлари ўтказиш.

13. Якуний машгулот.

Ўқув йили давомида урганган йўлларда ҳаракатланиш қоидалари бўйича билимларни синондан ўтказиш. Ўқувчиларнинг йўл-транспорт ҳодисалари пайтида жароҳатланганларга биринчи тиббий ёрдам курсатиш бўйича олган билимларини текшириб қўриш ва баҳолаш. Синондан муваффақиятли ўтган ўқувчиларга гувоҳнома бериш.

Ўқувчиларнинг мактабда ўтказиладиган йўлларда ҳаракатланиш қоидаларини ургатишга оид тадбирларда қатнашишлари бўйича аниқ режаларни ишлаб чиқиш.

Президентимиз бир неча бор таъкидлаганларидек ўзини мамлакатимизнинг ҳақиқий ватанпарвари деб биладиган ҳар бир ўқитувчи ўз соҳаси доирасида — биология, химия, экология, география ва бошқа предметларни ўқитиш жараёнида чуқур билим бериш билан бирга ўқувчиларга ватан туйғуси ва унга муҳаббат ҳисларини шакллантириши лозим. Бу борада экология фанининг имкониятлари, шубҳасиз кенг ва серқиррадир. Фикримизча, ватанга муҳаббат, садоқат каби муқаддас туйғулар ёшликдан — 1-7 синфлардан бошлаб изчиллик билан мамлакатимизнинг табиати, табиий бойликлари, ҳайвонот ва ўсимликлар дунёсининг турли-туманлиги ва шунинг билан бир вақтда турли ҳудудларда экологик ҳолатнинг бузилишининг ҳақиқий сабабларини аниқ далиллар билан таништириб бориш зарур. Бу борада турли антропоген омиллар таъсирида дастлабки табиий ҳолатини йўқотган экотизимлар, йўқолиб бораётган ҳайвон ва ўсимлик турлари тасвирланган фото расмларни кўрсатиш, экскурсияларни тез-тез уюштириш, бу ҳақдаги телевизион кўрсатувларни муҳокама қилиш, энг сўнгги хабарлар — илмий-оммабоп мақолалар билан мунтазам таништириб бориш муҳим аҳамиятга эга. Фақат мамлакатимизнинг аниқ, маълум ҳудудларида, аниқ бир вақт ичига содир бўлаётган ижобий ёки салбий экологик ўзгаришлар ҳақида берилган аниқ маълумотларгина ўқувчилар қалбига из қолдиради ва уларни амалий ишга ундайди. Салбий экологик ўзгаришларни чуқур ҳис этиб изтироб чекади, ёрдам беришга интилиш ҳисси уйғонади.

Тошкент вилоятининг Зангиота тумани мактабларида, жумладан Нодира номидagi 15-мактабда бу борада олиб борилаётган ўқув жараёни, назарий ва амалий тадбирлар эътиборга лойиқдир.

Мамлакатимиз мустақилликка эришиши биланоқ янгилликка интилувчан, таълим тизимини яхши биладиган ушбу мактаб директори, халқ маорифи аълочиси "Шуҳрат" медали нишондори Ш.Мағдумаров эътиборини ўқувчилар иштирокида туман ҳудудидagi аҳоли пунктлари, жамоа хўжаликлари, маҳаллаларда экологик ҳолатни яхшилашга, қаратди. Ўқитиш жараёнида олинган назарий билимлар аҳоли турмушини яхшилашга аниқ бир ҳудуд шароитида амалий ёрдамга қаратилса, бир томондан ўқувчиларнинг назарий билими мустаҳкамланади, иккинчидан уларда ўзи яшаб турган Ватанга муҳаббат, садоқат туйғуси шаклланади. Бунинг учун

ларини билан ҳамкорликда мактабнинг биология, тарих, география ўқитувчилари ва кенг жамоатчиликни жалб қилган ҳолда ишлар ташкил қилинди. Экиланган 120 туп олма, 135 туп гилос, 120 туп ўрик, 100 дан ортиқ олча ва бошқа мева дарахтлари бирин-кетин ҳосилга кирди. 40 мингга яқин манзарали ўсимликлар — терак, чинор ва бошқалар кўча ва майдонларга ҳусн қўшиб турибди. Энг муҳими, бизнинг назаримизда ўқувчиларда очиқ сезилиб турган қайрат ва шижоат, ўз она ерини обод қилишда иштирок этишларидан гурур ва Ватан бойлигига бойлик қўшиш, уни янада асраб-авайлаш ҳиссининг, ватанпарварлик туйғусининг жўш уриб тур-

логик омиллар", "Ўзбекистон олимлари юртимизда экологик барқарорликни таъминлаш истиқболлари ҳақида", "Экологик ҳолатни ўрганиш бўйича замонавий услублар ҳамда энг зарур асбоблар", "Қизил китоб" ларга киририлган ҳайвон ва ўсимликлар турлари", "Табиатда зарарланган ҳудудлар ҳамда ўсимлик ва ҳайвон турлари акс эттирилган фото расмлар", бошқа стендлар, махсус шкафлар, альбомлар жамланган. Мамлакатимизнинг бой табиий ресурслари, тенги йўқ гўзал табиати билан бир қаторда уларни тартибсиз равишда талон-тарож қилиниши, ишдан чиқарилиши ва айрим ҳудудларда табиий экологик барқарорликнинг бузилиши каби ҳолатлар солиштирилган ҳолда ўрганилиши ва буларнинг сабаблари ҳақида 4-синфлардан бошлаб изчиллик билан таништириб бориш мақсадга мувофиқдир. Мактабни битирган ўқувчи Орол денгизи қуришига сабаб нима? Нима учун кўк суғур, олакўзан, Ўрта Осиё қундузи, гиена, қоплон, гепард, морхўр каби юзлаб ноёб жониворлар йўқолиб ёки камайиб кетяпти? Буларнинг айбдорлари кимлар? Бундай ҳолга чек қўйиш мумкинми?, деган саволларга жавоб топган бўлиши керак. Шундагина ватанпарварлик, она юртига муҳаббат ҳисси мустаҳкам равишда шаклланади.

Мактаб химия ўқитувчиси Н.Мухсимов экология йўналиши бўйича ўтказиладиган кўрикларда кейинги 5-6 йил ичига мунтазам равишда туман, вилоят ва республика миқёсида энг юқори ўринларни қўлдан бермай келяпти. Кенг ва чуқур эгалланган экологик билимлар мактаб ўқувчилари ва уларнинг ота-оналари орасида маънавият, маърифат, спортнинг кенг оммалашуви, ҳарбий хизматга тайёргарлик соҳаларида ёшлар фаоллашуви ҳисса қўшмоқда.

Тоир ҚОБИЛОВ,
биология фанлари доктори

ЭКОЛОГИК БИЛИМ

ўқувчиларда ватанпарварлик ҳиссини мустаҳкамлайди

ҳис қилган мактаб раҳбари ва химия ўқитувчиси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи Нурилла Мухсимов 1990-1991 ўқув йилида мактабда "Ёш экологлар" гуруҳини тuzиб, махсус дастур асосида иш бошлади. Асосан 4та йўналиш (Зангиота туманига шаҳардан оқиб келаётган чиқинди сувларини тозалашга мўлжалланган корхоналар ишини назорат қилиш ва тозаланган сувнинг кимёвий таркибини кузатиб бориш; "Наврўз" ва бошқа жамоа хўжаликларида қишлоқ хўжалиги экинларига солинадиган ўғитлар, инсектицидлар ва бошқалар миқдорини назорат қилиш; маҳалла кўчалари, қишлоқ ҳудудларини ободонлаштириш; қишлоқ аҳолиси орасида (жамоа раҳбари ва ишчилари ва бошқалар) кенг тушунтириш ишларини олиб бориш) бўйича табиатни муҳофаза қилиш қўмитаси туман бўлими, туман ободончилик бўйича мутасадди ташкилотлар ходим-

ганлигидир. Шубҳасиз, ватанпарварлик, фидойилик, она юртига садоқат туйғуларини шакллантиришда ва мустаҳкамлашда фақат жарангдор ишорлар, тинимсиз қўшиқлар куйлаш камлик қилади. Бизнинг фикримизча, ҳар бир ўқувчи ўз ватанида экологик жиҳатдан рўй бераётган ижобий ҳамда салбий ўзгаришлардан имкони борича хабардор бўлиши, унинг ютуқларидан қувонса, бой берилган имконият, йўқотишлардан куйинмоғи лозим (антропоген, техноген омиллари сабабли эпотизимларнинг бузилиши, ҳайвонот ва ўсимликлар оламининг ноёб турлари камайиб ва йўқолиб бораётганлиги ва ҳ.к.)

Шу мақсадда сўз юритилаётган мактабда махсус "экология" хонасини ўзига хос равишда жиҳозлашга киришилди. Унда "Ўзбекистон экологик харитаси", "Ўзбекистонда табиатни муҳофаза қилиш тизими" схемаси, "Асосий эко-

Дарс мобайнида фақат китоб, кўргазмали материаллар билангина кифояланиб қолмасдан, маҳаллий материаллардан фойдаланиш лозим. Масалан, дарсларни фақат хонада эмас, шу мавзуга оид бўлган майдонда, тажриба участкасида, хўжаликда, табиат бағрида ўтиш ва унда болаларнинг фикрини тўлиқ эшитиш катта аҳамиятга эга. Нимага инсон табиатни тўлиқ тушунмайди? Нимага емирилиш, сўрилиш, эрозия вужудга келаяпти? Биз нима учун табиатга онгли равишда зиён етказмоқдамиз? Табиат хавф остида қолмоқда. Келажакда табиат бойликларининг тақдири нима бўлади? Бефарқлик ва лоқайдлик юртга чексиз зиён етказди. Бу жараённинг механизмини ким ишлаб чиқарди? Олимларнинг фикрича, экологиянинг ёмонлашуви хавфи ҳар қандай уруш, зилзила, ўпирилиш ва суриллишлардан юз баравар хатарли. Чунки экологик хавф дунёвий муаммо, насллар, авлодлар, унинг яхши-ёмон бўлишини белгилайди. Таълимда қандай мутахассис бўлишдан қатъи назар, экология, иқтисодиёт ва ҳуқуқни ўрганиш керак,

ТАБИАТ АРДОҚҚА МУҲТОЖ

чунки бу келажак ҳақида қайғуришдир.

Илгор ўқитувчиларнинг иш тажрибалари оммалаштирилиб борилмаяпти. Маълумки, табиат ҳам ўзининг мувозанат қонунига эга. Унинг ўзига хос ривожланиш қонуниятлари бор. Биз эса табиат устидан ҳукмронлик қилмоқчи бўлдик, унинг талон-торож бўлишига имконият яратдик, на-

тижада у биздан ўч ола бошлади.

Саноат ва табиат ўртасида номуаносиблик вужудга келди. Натижада иқтисодиёт табиий ривожланишга таъсир этмоқда. Мураббийлар шуни рўйроост ёшларга тушунтириши керакки, бу муаммони олимлар ёки айрим шахслар ҳал қилолмайди. Балки бутун инсоният биргалашиб

ечим топади.

Табиат ва жамият ўртасидаги баъзи бир узилишларнинг асл сабабини илмий равишда исботлаб, унинг механизмини ишлаб чиқиш, методик адабиётлар ва кўрсатмалар ишлаб чиқиш кечиктириб бўлмайдиган вазифадир.

Ўтмишда аجدодларимиз сувга ахлат ташлашни гуноҳ ҳисоблашган. Нон увоғи, жонли организмлар, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсига озор беришмаган, уларни эъзозлашган. Биз ўзимизнинг ўзбекона — шарқона одатларимизга, меросларимизга қайтишимиз, уларга амал қилишимиз лозим.

Табиат — бу онамиз, Ватан ҳам онамиз. Ҳеч ким сизга онани сев, деб айтмайди, чунки севмоқ, ардоқламоқ бурчимиз.

Таълим муассасаларида ёшларга берилаётган билим юқори савияда бўлиши ўзимизга боглиқ эканини унутмайлик, азиз ҳамкасблар.

Давир ТЎХЛИЕВ,
Тошкент вилоят Давлат педагогика институти
биология кафедраси мудири,
профессор

Кечкурун мактаб спектакли бошланишдан олдин Стивен кийим жавони олдиди, тепасига хитой фонушчалари чамбарак қилиб тортиб илган, муъжазгина майсазорга тикилиб турарди. У меҳмонларнинг бош бинодан зина орқали тушиб келиб, театрға киришадиганини курди. Фрак кийган мезбонлар, Бельведер қариялари театр эшиги олдида навбатчилик қилишар, меҳмонларни тавозе билан жойларига босиб боришарди. Туйқусдан ёнган фонушча ёруғида у руҳонийнинг кулимсираган юзини курди.

Муқаддас неъматлар қовчегдан олиб қўйилган, меҳроб сўраси ва унинг тевадиги холироқ бўлиши учун биринчи қатордаги уриндиклар орқала сурилган. Девог тағига гантеллар, иргитиб уйналадиган ҳуққалар ва бошқа спорт анжомлари қўйилган, оғир тошлар бурчакка уюб ташланган, жигарранг қолларга нари-бери тикиб жойланган сон-саноксиз гимнастика туфлилари, камзул ва қўйлақлар уюмлари орасида устига чарм қопланган ёғоч от эса навбатини қўтиб турибди, спорт дастури охирида уни саҳнага олиб чиқишади ва атрофида беллашувчи командалар саф тортади.

Стивен гарчи ёзма ишларда эришган ютуқлари учун гимнастика синфига синфбоши этиб сайланган бўлса-да, томошанинг биринчи турида иштирок этмади, бироқ иккинчи турда кеталиган спектаклда уқитувчининг бош комик роли унга топширилган эди. Унинг гавдаси ва сиполигини инобатга олишиб, шу ролга маъқул қуришганди. У энди Бельведерда иккинчи йилни утказётган ва энг охирдан битта олдинги синфда ўқийётган эди.

Оппок пайпоқ ва камзулча кийиб олган болалар қатори тутирлаб руҳонийлар кийими сақланадиган хона орқали черковга югуриб утди. Кийимхонада ва черковда ҳаяжонланган тарбиячилар ва ўқувчилар уймалашиб туришарди. Хомсемиз тепакал сержант ёғоч от олдидаги трамплинни оёғи билан босиб курди. Ҳуққалар билан уйин курсатадиган узун пальтодаги озгин йигит унинг ёнида қизиқсиниб қарар, ярқираган қумушранг ҳуққалар унинг чуқур ён чўнтақларидан чиқиб турарди.

Аллақаердан ёғоч соққаларнинг қарсиллаб урилган товуши эшитилди, команда саҳнага чиқишга тайёрланаётган эди; бир лақика утиб, шошиб-пишаётган тарбиячи, гозлар галасини қувлаётгандай, узун тунининг этагини ҳовлиқиб силкиб, орда қолганларга бақириб, кийимхонадан болаларни олдига солиб ҳайлади. Қадимги деҳқонларга ўхшаб кийиниб олган бир тўда бола черковнинг ичкарисида, баъзилари қўлини боши узра кутариб, бошқалари утирган жойларида сунъий гуллар солинган саватчаларни силкитиб, рақсни машқ қилишарди. Меҳроб равокиннинг қоронги бурчагида семиз кекса хоним кенг-мулк қора қўйлагининг ичида хирмондай бўлиб тиззасида турарди. Хоним урнидан турганда ёнида пуштиранг қўйлақ кийган, тажаклар олтин тўсли ясама сочли, бошига урфдан қолган похол шляпа кийган, қошларини териб, ёноқларини дид билан қирмизига бўяб, уша сурган хушбичим қомат қурибди. Унинг қомати қўзга қўринган чоғда черковни таажқубли оҳангдиги шивир-шивир тутиб кетди. Тарбиячилардан бири, кулимсираб, бошини силкиб ишора қилиб, қоронги бурчакка борди ва семиз кекса хонимга таъзим бажо келтириб, илтифот билан деди:

— Нимайди бу — ёш тузал дедими ё қўғирчоқми, миссис Тэллин?

У шундай деб шўланнинг пешайвони тағидаги оро бериб бўялган табассумли чеҳрани кўрмоқчи бўлиб эгилиб қаради ва беихтиёр хитоб қилди:

— Наҳотки! Бу, ахир, жажжи Берти Тэллен-ку!

Стивен узининг дераза ёнидаги кузатиш постида туриб кекса хоним билан руҳонийнинг қўлишганини эшитди, кейин орқа тарафдаги, яқка уйин — похол шляпа рақсини ижро этадиган болачани кургани йиғилган ўқувчиларнинг қўйил қўлиб шивирлашаётгани эшитилди.

Стивен тоқатсизланиб кескин ҳаракат қилди. У парданинг четини қўйиб юборди ва узи тик турган курсидан тушиб, черковдан ташқарига чиқиб кетди.

У коллеж биноси ичидан утиб, боғга туташган шийпон тағида тўхтади. Қаршидаги театрдан овозларнинг бўғик саси ва ҳарбий оркестрнинг мис асбоблари шапиллаб уриладигани эшитилиб турарди. Ёруғлик бинонинг ойнаванд тоmidан тепага таралай, театр гўё байрамона безатилган кемадай тигиз жойлашган уйлар орасида

лангар ташлаган, милтираб турган фонушлар шодаси билан қирғоққа бойлаб қўйилгандай. Театрнинг биқинидаги эшиги туйқусдан ланг очилди — ёруғлик поёндоздай майсазор узра тушалди. Кемадан қўтилмаганда мусиканинг гўмбирлаган садоси эшитилди — вальснинг биринчи вазнлари чалинди, эшик яна бекилди ва энди мусиқа садоси бир қадар сўник, майин эшилиб-оқиб келарди. Биринчи вазнларнинг оҳанрабоси, ишвали майин таронаси унинг юрагида тушунтириб бўлмайдиган сирли туйғуларни қўзғайди ва айни шу туйғулар уни кун бўйи қўним тополмай юриб туришга, ҳалигина эса тоқатсизланиб черковдан чиқиб кетишга мажбур этганди. Беҳаловат туйғулар тўлқиндай ичидан тошиб келар ва тобора авж олаётган мусиқа тошқинида фонушчалар шодасини қўзғайди гўё кема сузиб борарди. Қўтилмаганда, худди уйинчоқ тўпдан ўқ отилгандай, қарсиллаган шовқин бу ҳаракат маромини бўзди. Томошабинлар саҳнага чиққан гимнастикачиларни қарсақ чалиб олқишлаётган эди.

Шийпоннинг охирида, куча билан туташган жойида қоронгуликда қип-қизил нуқта милтиллади. Уша тарафга қараб бораётиб, у энгил ёқимли ҳид димоғига урилганини сезди. Иккита бола йўлакда чекишиб туришарди; у узокдан Куронни овозидан таниди.

— Ана, олижаноб Дедалус келаётир! — хириллаган овоз кичқирди. — Садоқатли дўстга саломлар бўлсин!

Саломлашиш тутар-туғамас паст товушдаги сунъий кулги эшитилди ва Курон таъзим қилиб, қўлидаги хивични ерга уриб-уриб қўйди.

— Ҳа, бу менман, — деди Стивен тўхтаб, нигоҳини Курондан олиб, унинг ёнидаги дўстига қўз ташларкан.

Куроннинг йўлдошини у биринчи бор қўриши эди, бироқ сигаретнинг туташган чўғи ёруғида унинг рангпар юзини, масхаромуз кулги югурган бир оз олифтанома турқини, пальто кийган бўйчан қомати ва боши-

нима деркин, деб пойлади. Бироқ Курон уни тирсаги билан маънодор қилиб туртиб, деди:

— Сен булсанг, жуда айёр экансан-а. — Нега энди? — суради Стивен. — Сиртдан қарасанг қўй оғзидан чўп олмайди-кандай, — деди Курон, — аслида пихини ёрган.

— Марҳамат қилиб айтинг-чи, сиртдан қараганда, нимани назарда тутаяпсиз? — ҳушмуомалалик билан усмоқчилади Стивен.

— Дарҳақиқат, марҳамат қилсинлар! — деди Курон. — Биз уша қизни курдик, тўғрими Уоллис? А? Жуда чиرويли қиз экан, қўр-гур! Ҳамма нарсани билгиси келаверганини айтмайсанми! “Стивен қайси ролни уйнарган-а, мистер Дедалус?” Стивен қўшиқ айтармикан, мистер Дедалус?” Сенинг ота-жонинг ҳам ойнаганининг устидан жуда сирли қараб қўйди: ҳарқалай, дардиндиган хабар борга ўхшайди. Ҳуш, нима бупти, билгани яхшимасми, шахсан мен бундан ҳечам хижолат бўлмасдим! Аммо жуда дилбар қиз экан, тўғрими Уоллис?

— Ҳа, ёмонмас, — деди Уоллис хотир-жамлик билан, муштутини яна оғзининг четига қистириarkan.

Бегона боланинг олдида айтилган бу бе-такаллуф қочириклардан Стивеннинг нафрати қўзиди. Қизнинг у билан қизикқани-ю, у ҳақда сураб-суриштирганларидан Стивен ҳеч қандай завқ туймади. Кун бўйи унинг ҳаёлини қиз билан Харольд-кроссда чана уриндиғида туриб хайрлашганлари, уша оқшомги ҳаяжонли кечинмалар, кейин уйга бориб ёзган шеър ҳақидаги уйлар банд этди. Кун бўйи у қиз билан яна учра-шишини қўз олдида келтиришга уринди, чунки унинг бугун спектаклга келишини биларди. Худди уша оқшомдагидай безовталик унинг юрагини сиқар, бироқ бу азоб энди шеърга кўчиб, қўқсидан чиқиб кета қолмасди. “Бугун” билан “уша пайт” орасида икки йил ётибди, қўп нарсалар ақли ётиб улгурган шу икки йил уни бугунгидай ҳузурли имкониятдан ажратиб қўйган эди ва бугун кун бўйи вужудини уртаган ҳузурбахш изтироб асов тўлқиндай чайқалиб-тошиб, гоҳ тушиб, гоҳида кутуриб ва яна орта чекиниб, сунгра шитиб билан қўтарилиб турдики, у, ниҳоят, буткул ҳолдан тойишгача бориб етган

бир пайтда тарбиячининг қўғирчоқдай яса-тилиб, трим қилинган болакайга отган қочирикли гап-сузлари уни мувозанатдан чиқиб кетишга — туйқусдан кескин ҳаракат қилишга сабаб бўлди.

— Кел энди, айбингни буйинингга олиб, тавба қил, — деди Курон. — Биз сени бу сафар қўлга туширдик. Энди узингни ҳар ёққа ташлаб, авлиёга ўхшатиб курсатишинг бефойда, ҳаммаси ойдай равшан! У беихтиёр такаббурлик билан ҳиринглаб қўлиб юборди ва эгилиб Стивеннинг оёғига хивич билан қойилганнамо секин уриб қўйди.

Стивенни энди нафрат туйғуси тарк этганди. У энди узини на мамнун ва на гамин ҳис этар, шунчаки ҳазил-ҳузул билан вазиятдан чиқиб кетишга чоғланган эди. У ҳалигина узиға бетакаллуф туюлган қочирикларга энди хафа бўлмас, қалбида кеча-ётган соҳир туйғуларга ҳеч қандай гап-суз даҳл қилмаслигини билар ва шу боисдан рақибининг қўнғлига қараб, майнавозчилик-гига сохта кулги билан жавоб берарди.

— Тавба қил, — дея такрорлади Курон хивич билан унинг оёғига уриб.

Ҳазиллашиб урган бўлса-да, бу зарба олдингисидан кучлироқ эди. Стивен энгил, бироқ жижилаб утган зарбани туйди ва итоаткорона бош эгиб, дўсти бошлаган уйинни давом эттиришга майил сезаётгандай “Confiteor”ни ўқишга туғинди. Бу саҳна яхшигина яқун топди, Курон билан Уоллис бу таҳқиромуз тазаррудан завқланишиб, такаббурларча қулишди.

Стивен дуо сузларини беихтиёр айтиб юборди, сузларнинг узи гўё унинг оғзидан учиб чиқаётгандай эди ва шу лаҳзада унинг ёнида бошидан кечган бошқа бир шундай ҳолат тушди; бу ҳолат, у Куроннинг тир-жайиб турган оғзининг икки четидиги ажинларга қўзи тушганда худди сеҳру жоду таъсирида намоён бўлгандай хотирасидан сизиб чиқди. У оёғига тушаётган уша таниш зарбаларни ҳис этди ва айни дамда танбех бериб айтилган уша таниш сузни ҳам эшитди.

— Тавба қил!
(Давоми бор)

Изоҳлар:

1. Ковчег — диний маросим чоғи истеъмол этиладиган муқаддас неъматлар сақланадиган меҳробдаги жавон.
2. Тавба-тазарру дуоси.

Жеймс Жойс

МУСАВВИРНИНГ ЁШЛИКДАГИ ШАМОЙИЛИ

Роман

даги қўнқайган шляпасини илғади. Курон уларни таништиришга уринмади ва бунинг урнига дабдустан деди:

— Мен ҳозир дўстим Уоллисга айтиб турган эдим: агар сен бугун кечкурун уқитувчи ролида ректорни курсатсанг борми, роса кулги бўларди-да. Жуда зўр томоша чиқарди!

Курон узиға ректорнинг майдакаш йўгон овозини калака қилмоқчи бўлиб удалай олмади, ўқувсизлигидан ўзи қўлиб, Стивенга мурожаат қилди:

— Узинг бир курсат, Дедалус, сен унга жуда зўр тақдир қилиб қўйсан-да: “Ма-агар че-ерковга қу-улоқ осмас э-экан, де-емак энди у бо-ориб турган маж-жусий ва йу-улдан оз-зган гай-йирдиндир”.

Бироқ унинг гапини Уоллисининг хотир-жам хитоби бўлди, унинг сигарети муштутига тикилиб қолган эди:

— Жин урсин бу лаънати муштукни, — тўнғиллади Уоллис оғзидан муштукни оларкан, ижирганиб тиржайди. — Доим шундай тикилиб қолади-я. Сиз ҳам муштук билан чекасизми?

— Мен чекмайман, — деди Стивен.

— Ҳа, — деди Курон, — Дедалус одобли бола. У чекмайди, хайр-эхсон улашладиган бозорларга бормади, қизларга илақиммайди — унисиниям қилмайди, бунисиниям қилмайди.

Стивен рақибининг қизарган, жонланган юзига, қирғийнинг тумшугидай қайрилган бурнига кулимсираб қараб, бошини чайқаб қўйди. Уни доим Винсент Куроннинг исм-шарифи қўшининг номидан олингани, боз устига юзи ҳам қўшга ўхшаб кетиши хайрон қолдиради. Манглайига рангсиз соч толарари, худди пахмайган лўпакчадай, тушиб турарди. Чутманглайи туртиб чиққан, ингичка қирғий бурни бир-бирига яқин жойлашган қақчайган маъносиз кўк кузлари орасидан осилиб тушган эди. Аслида рақиблар мактабдош дўстлар эди. Улар синфда бирга утиришар, черковда ёзма-ён тиз қўчишиб ибодат қилишар, ибодатдан сўнг нонушта устида мириқиб лақиллашарди. Биринчи синфда ўқувчиларнинг зехни пастроқ эди, шу боис асосан Курон билан Стивен синфни бошқаришарди. Улар бирор кўнга жавоб олиш ёки гуноҳ қилиб қўйган болага авф сураш лозим бўлганда биргалашиб ректорга боришарди.

— Ҳа, айтганча, — деди Курон. — Мен бу ерда отангни курдим.

Стивеннинг юзидаги табассум йўқолди. Қачон ва ким бўлмасин, дўстими ё уқитув-чисими, у билан отаси ҳақида гап очди дегунча Стивен сергак тортиб қоларди. У су-кут сақлаб, ичида ҳадик билан Курон яна

XX АСРНИНГ ЭНГ МУҲИМ 100 ВОҚЕАСИ

(Давоми. Боши ўтган
сонларда.)

70-ўрин. Коммунистлар Германияни Шарқий ва Ғарбий қисмларга бўлиш учун Берлин деворини курди. 1961 йил.

69-ўрин. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти тузилди. 1945 йил.

68-ўрин. Сан-Франциско(АҚШ)да зилзила бўлиб ўтди: “Ғарбнинг Парижи” вайрон бўлди. 1966 йил.

67-ўрин. Ватергейт (Watergate) жанжали Президент Никсон ҳукуматининг истеъфога чиқишига сабаб бўлди. 1973 йил.

66-ўрин. Алан Шепард космосдаги биринчи америкалик бўлди. 1961 йил.

65-ўрин. Қўшма Штатлар Конгресси “Кексалар ҳуқуқи тўғрисидаги халқаро Билл”га қўшилди. 1945 йил.

64-ўрин. “Манхеттн проекти” номли атом бомбасини яратишга қаратилган мутлақо махфий ишлар бошланди: Энрико Ферми модда атомининг занжирли реакциясини ўтказди ва биринчи атом қуроли яратилди. 1942 йил.

63-ўрин. Шимолий Вьетнам ҳарбий қучлари Сейгон (Вьетнам) худудини қайтариб олди. 1975 йил.

62-ўрин. Қўшма Штатлар қўшинлари Жанубий Вьетнамга киритилди. Шимолий Вьетнам АҚШ ҳарбий самолётлари билан бомбардимон қилинди. 1965 йил.

61-ўрин. Биринчи реактив самолёт осмонга парвоз қилди. 1939 йил.

60-ўрин. Совет Иттифоқи Фукароси Юрий Гагарин инсоният тарихида космосга чиққан биринчи одам бўлди. 1961 йил.

59-ўрин. Қўшма Штатлар конгресси “Сайлов ҳуқуқи” халқаро шартномасига қўшилди. Табақалаштирилган ноқонуний сайловлар ўтказишга барҳам берилди. 1965 йил.

58-ўрин. Британия рок группаси — Битлз (Beatles)нинг “Очик шоу” деб номланган мусиқий альбоми бутун АҚШ худудини қамраб олди ва катта шов-шувга сабаб бўлди. 1964 йил.

57-ўрин. Рейчел Карсоннинг “Сокин баҳор” асари халқаро оммавий ҳимоя ҳаракатининг оёққа туришига сабаб бўлди. 1962 йил.

56-ўрин. Қўшма Штатлар Сенати “Версаль Шартномаси”га қўшилишни рад этди: Миллатлар Лигасининг инқироизи. 1920 йил.

55-ўрин. Президентликка номзод Роберт Кеннеди (Жон Кеннедининг ўғли - Б.Ф.) Калифорния штати (АҚШ)да ўлдирилди. 1968 йил.

54-ўрин. Давлат котиби Жорж Маршал Европани қайта тиклаш режасини тақдим қилди. Иккинчи жаҳон урушидан кейин Европа “Маршал режаси” асосида ривожлана бошлади. 1947 йил.

53-ўрин. Маркони биринчи марта Атлантика океани орқали радиосигналлар юборди. Алоқа соҳасидаги инқилоб. 1901 йил.

52-ўрин. Америка олимлари томонидан яратилган компьютер чиплари (компьютер хотираси сақланадиган қисм - Б.Ф.)га патент берилди. 1959 йил.

Интернет хабарлари асосида ЎзДЖТУ Халқаро журналистика факультети талабаси Ботиржон ҒОҒУРОВ тайёрлади.

(Давоми бор)

(Давоми. Боши газетамизнинг
ўтган сонларида)

Пентагон Яқин Шарқдаги икки давлат ва Жанубий Кореяга "Пэтриот" русумли бир неча юз ракетани алмаштириб берди. Сабаби — ракета-ларда техник носозликлар аниқланган.

* * *

Буюк Британия қиролчаси Елизавета II Интернет орқали даромад топаётган ва сафи тобора кенгайиб бораётган миллионерлар ҳамжиҳатлигига кирмоқда. Тўрт ой бурун Ҳазрати Олиялари Интернетга қарашли компаниялардан бирига 100 минг фунт стерлинг маблағ қўйган эди. Ҳозир қиролчанинг акциялари 1,2 миллион фунт стерлингга баҳоланмоқда.

* * *

Бирламчи сайловларнинг тугашига ҳали уч ой бор бўлса-да, АҚШ президенти лавозимига даъвогарлар аллақачон 250 млн. доллар сарфлаганлар. 1996 йили ўтказилган президентлик сайловларидаги харажат кўрсаткичи 183 млн. долларни ташкил этган эди.

* * *

"Ҳиндистон бундан кейин ҳам ўз хавфсизли-

гини таъминлашга доир масалаларни ўзи мустақил ҳал қилади. Республикага бу борада четдан ҳар қандай тазйиқ ўтказилиши номақбулдир". АҚШ президенти Клинтоннинг мамлакатга ташрифи муносабати билан Ҳиндистон бош вазири Вайпаи шу ҳақда маълум қилди.

* * *

БМТнинг Женевада қуролсизланиш масаласи бўйича ўтказилган анжуманида Россия қурол-яроғни коинотга олиб чиқишни таъқиқловчи халқаро шартнома тузишга чақирди.

* * *

Антарктиданинг Россия музлиги шелфидан улкан айсберг ажралиб чиқди. Унинг умумий майдони 11 минг квадрат-километрга яқин.

* * *

Россия чегарачилари Охота денгизда Шимол-Кореянинг уч балиқчи кемасини — экипажи 170 кишидан иборат сузувчи база ва ҳар бирида 50 кишилик экипажи бўлган 2 траулерни қўлга туширди. Кемаларда 440 тонна ҳисобга олинмаган балиқ борлиги аниқланди.

Инсоният тарихининг XXI асри қандай кечади? Бу даврда техника тараққиёти қай даражага эришади ва бу тараққиёт мезониди сунъий интеллект — роботларнинг ўрни қандай? Эҳтимол, кўпчилигимиз бугунги кундалик ташвишларимиздан ортмай юрган бир пайтда, тиниб-тинчиман японлар худди шулар ҳақида бош қотиришмоқдалар. Қуйида эълон қилинаётган, Японияда нашр этиладиган "Япония иқтисодиёти" газетасида чоп этилган "СОНИ компьютер илми маркази" тадқиқотчиси билан бўлган суҳбат ҳам шундан далолатдир.

— XXI асрда роботлар қандай бўлади?

— Саноатдаги роботларга нисбатан кундалик ҳаётда қўл келувчи роботлар ортиб боради. Автомобиль ва уй-рўзғор буюмларини роботлаштириш кўпаяди. 2010 йилга бориб, уйда робот бўлиши ғайритабиий ҳол ҳисобланмайди. 2050 йилдан кейин роботлар автомобиль саноатидан ҳам долзарб ва асосий саноатга айланади, деб ўйлайман. "Сони"нинг бугунги кундаги AIBO ("айбо") роботлари сингари кўнгил очар соҳасида "кўз очган" роботлар аста-секин бошқа соҳаларда ёйила боради.

XX асрда ишлаб чиқариш саноатининг муҳим қисми ҳисобланган эса-да, XXI асрда кўнгил очар технологиялар асосий ўринга чиқади.

— Одам роботлар пайдо бўладими?

— Шаҳарни икки оёғида "сайр этувчи" роботлар муаммо эмас. Аммо, роботдан қандай фойдаланиш муаммо. Одам билан бўйлашувчи роботга эҳтиёж йўқ, бироқ, бирор вазифани одамдан пишиқ-пухта бажарувчи робот "туғилади". Одатда, кўча-кўйини супуриб тозаловчи ёки беморга қаровчи роботларни тасаввур этамиз, лекин, бозорда ўзгача шакл-шамойилдаги ва янги хизматларни бажарувчи роботлар пайдо бўлади.

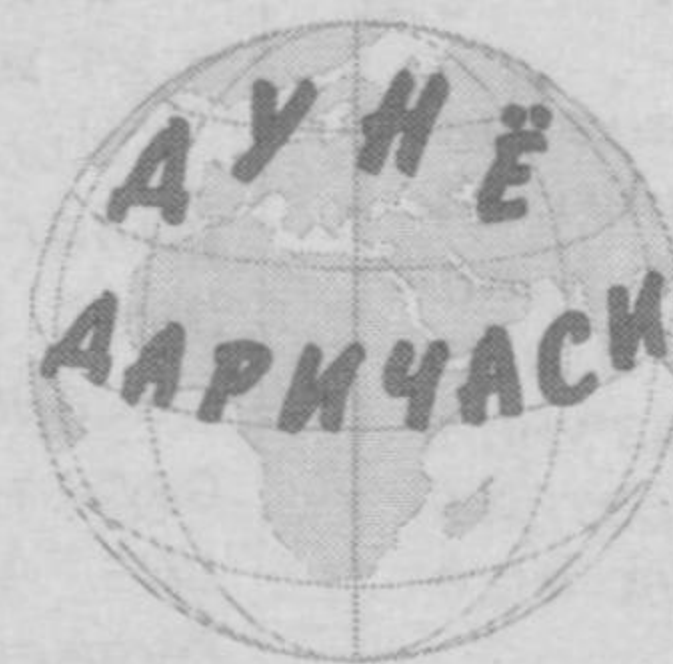
— Сунъий интеллект ва компьютер тараққиёти қандай?

— Шахмат оламида чемпион бўлган эса-да, уларнинг тасвир ва овоз қобилияти ҳали кучли эмас. Одам кўзи каби тасвирни бемалол аниқловчи робот 30-40 йиллардан сўнг, кўрган нарсасини ўз билимлари асосида англаб, таҳлил этувчи робот эса XXI аср охирида пайдо бўлади.

— Кўнгил бор компьютер ясаладими?

— Интернет каби маълум бир шарт-шароитларда, экранда одам каби хулқ-атворга эга система тузиш мумкин. Ҳозирда, мисол тариқасида келтирадиган бўлсак, одам каби суҳбатлашиб, ваъдалашувчи сунъий интеллект тузилган. Экрандаги суҳбатдоши сунъий интеллект соҳиби эканлигини билиб олиш осон эмас. Чунки, суҳбатдош ҳам гўё кўнгилга эгадек кўриниб кетади. Хуллас, машина кўнгилга эга бўладими, йўқми дейиш, бу одамлар қалби асли нима ва одам қан-

XXI АСР ЯПОН ТАДҚИҚОТЧИЛАРИ НИГОҲИДА

Yaqinlashayotgan kelajak

дай қилиб қалбга эга бўлади, дейишга ўхшаб кетади. Шу саволга жавоб топиш орқали техник жihatдан ҳам муаммолар ҳал этилади.

— Биологик жараёнлар ва ахборот технологиясини биргаликда таҳлил этаётган экансиз?..

— Бугунги кундаги биологик изланишлар қай даражада тараққий этиши ҳал қилувчи роль ўйнайди. Генларни бирор қисм деб оладиган бўлсак, бутун жараёнларни тўлиқ билмай туриб биологик ҳаёт силраларини очиб бўлмайди. XXI асрда биологик жараёнларни компьютер ёрдамида бошқариш технологияси яратилиши мумкин. Бунга 20-30 йил керак бўлади.

— Технологик ихтиролар одамга қандай таъсир кўрсатади?

— Одамнинг қадриятлари ўзгариб кетмайди. Технология асбоб-курол вазифасини бажаради, холос. Одам илғор технологияга мослашиб бораверади. Асбоб-куролдан фойдаланувчи фалсафа қадрили.

Нихоятда тез суръатларда илғорлаб бораётган технологиядан хавф - хатарлар ҳам йўқ эмас. Технология — бу қиличнинг тигидай гап. Хавфсизлик чора-тадбирлари ва олимларнинг оддий одамлар орасида олиб боруви тушунтириш ишлари жуда муҳим. Шунингдек, қулайлик ортиб

боргани сари бирор ҳол юз берган пайтдаги зарар ҳам кўпайиб боради. Аммо, технологиядан фойдаланишни тўхтатмасми йўқми деб, савол

қўйсак жавоб аниқ: тўхтатмаймиз. Хавф-хатарни деб тараққиётдан ортда қолиб бўлмайди. Технология деган қурол қулайлик ва таваккалнинг ўзаро уйғунлигига таянади. Дарвоқе, одам қурол-яроғдан фойдаланар экан, қурол-яроғдан қандай фойдаланиш керак, деган фалсафий муаммо муҳимдир.

Эскартма: "Япония иқтисодиёти" газетаси олимлар ўртасида "XXI асрда футбол бўйича жаҳон чемпионатида роботлар командаси қатнашади" дея савол тарқатганларида 32 фоиз ижобий жавоб олди.

"Сунъий интеллект соҳиби ёзган адабиёт асари энг зўр бестселлерга айланади" дея 38 фоиз овоз олинди.

Ойбек ҲАКИМОВ тайёрлади.
Токио

Юрий КОРНИЛОВ

СТАЛИН АВТОРУЧКАДАН ОТИБ ЎЛДИРИЛИШИ МУМКИН ЭДИ

Агарда Олмония ташқи ишлар вазири Риббентроп ўз муддаосини амалга оширганда, эҳтимол, "халқлар доҳийси" Сталин 1953 йил 5 мартгача яшамаган буларди.

Риббентроп билан Сталин икки марта учрашган. Иккала учрашув ҳам 1939 йили август ва сентябрь ойларида Москвада бўлиб ўтган. Ушанда совет-олмон шартномаси тузилган. Шартноманинг бир қисми "Махфий" грифи остида сақланган бўлиб, яқиндагина ошкор этилди. Совет газеталарига берган баёнотида юксак мартабали олмониялик ташрифчи шўро ҳукуматига, "хусусан, Сталин ва Молотов жанобларига самимий қабули учун" ташаккур билдирганди. "Кремлда мен узимни худди қалдрон фирқалош ўртоқларим лаврасидагидек ҳис қилдим", деган эди Риббентроп Италия ташқи ишлар вазири Чиано билан 1940 йил мартда бўлиб ўтган суҳбатда.

Тўрт йил ўтгач, 1944 йилда эса Риббентроп Сталинни... ўлдиришга жазм этади. Буни сузининг тўғри маъносидега тушуноқ керак. Чунки Гитлер сафлонининг режасида айнан совет доҳийсини жисман йўқотиш ҳақида гап кетмоқда. Бу балки, энг янги тарихдаги қотил-террорчи вазифасини ўз зиммасига олган кимса, жангари-фанатик ёки махсус хизмат томонидан тайёрланган махфий агент эмас, балки Европанинг йирик давлат ташқи ишлар вазири экани яққало ягона ҳодисадир.

Қотиллик режасини тузар экан, Риббентроп олмонларга хос пишиқ-пухталик билан, ишининг барча иқир-чиқирларигача урганали, уни ҳар тарафлама ўйлаб, режасини амалга оширишнинг энг мақбул хилма-хил йўллариини излайди. Чунки у Сталин яшаб, ишлаб турган Кремл аллақачон ишғол этиб бўлмас бир қалъага айлантирилганини ва уни минглаб яхши тайёр-гарликка эга НКВД офицер ва агентлари қуриқлашини жуда яхши биларди. Ҳа, бу 1920 йили

"фаолият курсатган" ВЧК коллегиясининг 14 кишидан иборат олий мансабдор шахсларни қуриқлаш хизмати эмасди. Бу гуруҳ атиги уч шахсни, яъни Ленин, Троцкий ва Дзержинскийни қуриқлаш лозим эди, холос.

Риббентроп дипломат эди ва у, табиийки, режасини ўз касби хусусиятидан келиб чиқиб амалга оширмоқни афзал билди. Моломики, Сталинни ўз қароргоҳида йўқ қилиб бўлмас экан, уни бирор халқаро анжуманга ҳийла билан чақириб, уша ерда ўлдириш керак!

Фюрер ўз вазирининг режасини маъқуллайди. Гитлердан сўнг Борман ва Гиммлер ҳам режани қўллаб-қувватлайдилар. Шундан кейин Риббентроп рейх сиёсий жосуслик хизмати-нинг раҳбари Валтер Шелленберг олдига боради. Йиллар ўтиб Шелленберг АҚШда нашр қилинган хотираларида бу ҳақда шундай эслайди:

"Фюрер билан шахсий суҳбатимизда, деган эди Риббентроп, — мен Олмония учун жонимни ҳам фидо этишга тайёр эканимни айтдим. Анжуман ташкил қилинади. Унда Сталин ҳам қатнашиши лозим. Ана шу анжуманда мен уни ўлдиришим керак.

— Бир узингизми? — сурадим мен. — Фюрер бу ишни бир киши бажара олмайди, узингизга ёрдамчи олинг, деди. Мен сизнинг номингизни айтдим..."

Албатта, Риббентроп анжуманнинг қаттиқ қуриқлашини ва мажлислар залига қурол олиб кириб бўлмастлигини тушунарди. Лекин у Шелленбернинг "техник гуруҳ"и борлигини ва ихтирочилар авторучкадан ҳеч ҳам фарқ қилмайдиган револьвер ясашларини эшитганди. Бундай қуролдан йирик калибрли уқлар билан 6-7 метр масофага отиш мумкин эди. Террорчи-вазир худди шу қурол — "авторучка"дан фойдаланишни мулжаллаганди.

Бироқ, Шелленберг Риббентропдан фарқли уларок узини камикалзе (худкуш) сифатида қуришни мутлақо истамасди.

"Мен Риббентропнинг режаси, юмшоқ қилиб айтганда, руҳий ва

ақлий толиқишнинг натижаси деб ҳисоблардим, — деб ёзди Шелленберг. — Бироқ, шаронг эътироз билдирилган ҳолда эмасди. Бунинг устига-устак, мен оғзимдан чиққан ҳар бир сўз дарҳол Гитлернинг қулоғига етказилишини жуда яхши билардим. Шу боис, айтдимки, режани техникавий жиҳатдан амалга ошириш мумкин, деб ҳисобласам-да, бироқ унинг муваффақияти, энг аввало, Сталиннинг конференцияга алдаб олиб келиниш-келинмаслигига боғлиқ, бу эса, гоёт мушкул юмуш... Мен Риббентропга, биринчи навбатда, режани рўёбга чиқариш учун зарур шарт-шароит яратиш ва Сталиннинг конференцияда қатнашишга розилигини олишга эришишни таклиф этдим. Агар у бунинг улдасидан чиқса, мен уни сўзим билан ҳам, ишим билан ҳам қўллаб-қувватлашга тайёрман".

Шундай дер экан, сиёсий ҳийла-найрангларда устаси фаранг жосус Фюрерни, фронтлардаги катта муваффақиятсизликларга қарамадан иттифоқчилар орасига нифоқ солиб — уларни ўзаро бир-бири билан тўқнаштириб, сўнг узига хос "мақбул тинчлик" урнатиш умиди тарк эта олмаётганини билар эди. 1944 йилнинг бошидаёқ Геббелс "Сталин билан тинчлик музокараларини бошлаш"ни маслаҳат бериб, Фюрерга 40 бетлик хат киритади. Фюрернинг ўзи эса 1944 йил ёзида қароргоҳига вермахтнинг олий қумондонлигини чақиртириб, йнгилоқларга "Иттифоқчилар орасидаги муносабатлар бир вақт келиб янада таранглашиб, охири қабибатда узилажак... Жаҳон тарихида коалициялар ҳаминша таназзулга учраб келган, фақат озгина кутиб туриш керак"лиги ҳақида ваъз ўқийди. Ҳа, Гитлер ҳаддан зиёд неқбин булганга ухшайди. Булмасам, у юқоридаги гапларини айнан Қизил Армия Клайпеда, Гродно ва Каунас атрофларида жанг қилиб, Шарқий Пруссия чегараларига яқинлашиб бораётган, иттифоқчилар Сена томон юриш қилаётган, олмон қисмлари эса, Римни ташлаб, партизанлар зарбаси остида Шимол-Апеннинлар сари чекинаётган

бир пайтда айтганини қандай изоҳ-лайсиз?

Риббентропнинг Сталинни аллақандай "халқаро конференция"га чақириб олиш режаси аввал-бошдаёқ амалга ошириб бўлмас бир хомхаёл эди. Буни Шелленберг жуда яхши тушуналди.

... Урушдан сўнг, 1946 йили, Нюрнберг суд жараёнида айбланаётган Риббентроп маҳбуслар камерасида ўз биографиясидаги айрим факт ва ҳодисаларни қайд этиб, мемуарнамо бир нарсаларни ёза бошлайди. Кейинчалик бу хотиралар Олмонияда "Лондон билан Москва ўртасида" деб номланиб, китоб ҳолда босилиб чиқади. Айниқса, экс-министр 1939 йилги Москвада ташрифларини, Сталин билан булган музокаралару учрашувларини дам-бадам эслайди: унинг шарафига Кремлда ўтказилган базму жамшидни умрининг энг яхши лаҳзаларини қаби қайд этади. "Энг зўр, жуда мазали таомлар тортилганди, дастурхонга эса узига хос уткирлиги билан ажралиб турувчи жигарранг ороқ қўйилганди, — ёзганди у. — Лекин Сталинга бу "оби замзам" деярли таъсир қилмасди. Мен унга русларнинг "чидамли"лигига қойил қолганимни айтганимда, Сталин қулиб юборди ва "сир"ни ошкор этди: зиёфатда у ранги арокниқидан фарқланмайдиган қрим виносини ичиб утирган экан".

Шу қаби эпизодларни Риббентроп иқир-чиқирга эслайди, лекин "Олмония учун жон фидо қилишга тайёр эканлиги", юқорида айтиб ўтилган "ватанпарварлик" режалари ҳақида эса лом-мим демайди. Уша фюрер билан Шелленбергга намоён этган "катъият" ва "матонат"идан экс-министрдан энди асар ҳам қолмаганди.

Маълумки, суд ҳукмини эшитиб, Риббентроп шайтонлаб қолади, оқибатда уни қатлгоҳга деярли суд-раб олиб чиқилди.

«Труд» газетасидан
Жамшид САЪДИНОВ
таржимаси.

ТЕОРЕМАНИ ЕЧГАНГА — МИЛЛИОН ДОЛЛАР!

Бир қарашда унчалик мураккаб туюлмаган тенгламани ечган одамга британиялик ношир Фейбер бир миллион доллар мукофот ваъда қилди. Бу "Голдбах муаммоси" деб ном олган тенглама 1742 йили математик Христиан Голдбах томонидан тузилган бўлиб, олим уни хат орқали швецариялик буюк математик Леонард Эйлерга юборган. Лекин Эйлер тенгламани ечол-

маган. Ҳамон бу ишнинг уددасидан бирор киши чиқолмаётди.

Ўз ваъдасини Фейбер юнон ёзувчиси Аностал Доксиадис асарининг тақдимот маросимида маълум қилди. Айтгандек, Доксиадис ҳам узоқ йиллардан бери "Голдбах муаммоси" ечими устида бош қотириб келмоқда. Ҳатто, айтишларича, у ақдан озиб бораётган экан.

КҲЙ (22 март — 21 апрель)

Улкан мақсадларни қўлаб тузган режаларингизни рўёбга чиқаришга уринманг. Фақат шанба, якшанбанинг бахридани кечиб, ишга астойдил берилинг. Кутилган натижани келаси ҳафта қўлга кири-та бошлайсиз.

БУЗОҚ (22 апрель — 21 май)

Бировга қасдма-қасди-га иш тутмаслигингизни маслаҳат берамиз. Кўни-кўшиллар иғвосига ара-лашманг. Акс ҳолда унинг қолдирадиган асоратидан анча вақтгача қулулмай-сиз.

ЭГИЗАКЛАР (22 май — 21 июнь)

Ишларингиз сиз ўйлаганчалик ёмон эмас. Бу фикрга қўшил-масангиз, арзимас нар-садан қаттиқ панд ей-сиз. Афсуски, унда кеч бўлади.

ҚИСҚИЧАБАҚ (22 июнь — 21 июль)

Баъзиларнинг сизга нисбатан совуққон муно-сабатидан тажанглаш-манг. Сизнинг ўта таъ-сирчан сезгиларингиз ҳаёлингизни бирмунча чалғитиши мумкин.

АРСЛОН (22 июль — 21 август)

Бировларнинг айби-ни кўрсатишга урин-манг. Чунки, айнан ўша масалада ўз нуқсонин-гиз борлигини сезмас-лигингиз эҳтимоли бор.

СУНБУЛА (22 август — 21 сентябрь)

Баҳор таъсиридан бўлса керак, баъзилар ўзларига бино қўйиб, бо-сар-тусарларини билмай қоладилар. Шу аснода оилада ҳам, иш жойида ҳам жиддий кўнгилсизлик-лар юз бериши кутилади.

ОЛТИН ЗАНГЛАМАС

Юртимизда зиёли, илмли ва машҳур кишилар жудаям кўп. Мана шундай таниқли кишиларнинг ота-онаси ким бўлганлиги, болалик йиллари қандай ўтганлиги бизга қоронғу. Баъзиларининг ота-онаси фарзандининг келажаги йўлида бор кучини сарфлагандир, баъзиларининг эса ота-онаси уларнинг ўқиши учун қарши бўлгандир... Яна ким билари дейсиз...

Менинг бир синфдош дуго-нам бор. Одобли, ақлли қиз. Дарсларда ҳам жуда фаол қатнаша-ди. Ижтимоий фанларга, тил урганишга қизиқиши катта. Уму-ман олганда фикрларининг ра-вонлиги, иродаси, нутқиға қара-ганда, қандай соҳани танлама-син, эллаб кетадиган қиз. Лекин оила аъзоларидан бирортаси ўқимаганлиги учун униям олий-гоҳда ўқишига қаршилик қили-шади. Унинг узига қолса-ку, ўқишни жуда-жуда орзу қилади, лекин начора...

Қиз шўрликнинг ўқишга бўлган ташналигидан совутиша-ётгани етмагандек, унинг мияси-га бир нарсани қаттиқ сингди-ришган. Улар: Сенга ўхшаганлар-ни олийгоҳга қоровулликкаям олишмайди, дейишади. Нафақат ота-онаси, балки опалари ҳам "Сенга ўқишни ким қўйибди" дейишиб, унинг умид чироқла-риниям сундиришган.

Бу ҳолни кўриб, уйлаб қола-ман, мана шу қизга озгина эъти-бор, озгина далда бўлганида, бал-ки келажакда у етук инсон бўла-рмиди... Балки унга ўхшаган қан-чадан-қанча истеъдоллар мана шундай бефарқ ота-оналар ту-файли юзага чиқмаётгандир. Ойнаи жаҳонда, радиода турли йўллар билан жиноят кўчасига кириб кетганларни кўп эшита-миз, балки танирмиз ҳам... Ле-кин ушларнинг ота-онасини су-риштирсанг, тўппа-тузук ўқимишли одамлар бўлади.

Ҳамманинг ҳаётда уз урни бўлиши, ана шу ўринга етишиш учун кишининг мулжали, хохи-ши бўлиши керак. Менимча, ду-гонамининг уз мулжали йўқ. Ис-тардимки, фарзандининг орзуси-га, яъни мулжалига етишишида ота-оналар тўққинлик қилмай, қўлларидан келган ёрдамларини аямаса. Бу йил — «Соғлом ав-лод йили». Мана шу «Соғлом ав-лод йили»да ота-оналар фарзан-дарини нафақат моддий ва жи-смоний томондан таъминлашмай, маънавий жиҳатдан ҳам қўллаш-са, нур устига нур бўларди. Илмли одамнинг қадри, «олтин зангламас» деганларидек, ҳеч қачон тушмайди. Тўғри, улар-нинг қошонау саройлари бўлмаслиги мумкин, лекин улар-нинг одамлар орасидаги қадри, урнининг ўзи ҳам катта бахт. Ме-нинг назаримда, ҳар бир инсон илмининг қадрига етиши керак.

Забаржда БОБОЖОНОВА

ҚЎЛИНГИЗ ЧИРОЙЛИ БЎЛСИН **Ziynat**

Қўл об-ҳаво яъни ташқи таъсирлар туфайли, совун, кир ювиш порошогини кўп ишла-тиш оқибатида дағаллашади. Бунинг олдини олиш, қўл қурушқоқлигини йўқотиш учун "Қўл учун крем" деган ёзуви бор кремлардан, глици-рин, вазелиндан фойдаланиш

мумкин.

Баъзи опа-сингилларимиз идиш-товоқларни ювиб бўлгач, қўлларини совунлаб ювмайдилар. Бунинг натижасида қўл те-риси ёғлашиб қолади ва у ўзига турли хил микробларни тўплай-ди. Оқибатда қўл қуруқлашиб, ёрилиб кетиши мумкин.

Ҳар куни уйқу олдида қўлингизни совунлаб ювиб, унга крем суртиб олинг. Ёки глицирин сурканг.

Қўлларнинг мулоим, нафис чиройли бўлиши аёлнинг не-чоғли ораста, покизалигини ан-глатиб турадиган омиллардан-дир.

Oquvchi(qizi)ngizning qulog'iga ayting

ҚИЗЛИК УЙ — КАРВОНСАРОЙ

Элимиз аёлларини эъзозлайдиган эл. Аёл оладиган барча эъзознинг ярми аёллиги учун бўлса, ярми оналиги, ўзи қолдирадиган та-баррук "из" учундир.

Халқимизда "Гул ўсса — ернинг кўрки, қиз ўсса — элнинг кўрки", деган мақол бор. Мақол қизларнинг нафосатга қиёс қилини-ши билангина эмас, миллатнинг келажаги кўп жиҳатдан уларга боғлиқлиги билан пурҳик-матдир. Шунинг учун ҳам қизлар тарбияси-га элимизда алоҳида аҳамият берилади. Азиз оналар, қизалоғингиз қадам босиб, атак-ча-чак юра бошлагач, сиз уни балоғат пиллапо-ялари сари етаклайсиз. У улғайгани сари унга меҳрингиз ҳам, талаб ва масъулият ҳам ор-тиб бораверади.

Қизларжон сизнинг уйинқароқ йилларин-гиз ортда қолиб, балоғат даврингиз бошла-

ниши билан кўпларнинг хонадонингизга узгача назар ташлай бошлаганини сезасиз! "Қизлик уй — карвонсарой", дейди доно халқимиз. Ота-онангиз сиз туфайли обрў-эътиборга эга бўлади, хонадонингиз маълум даражада қўтли хонадон бўлиб боради.

Ҳадемай совчилар кела бошлайди...

Булар ҳақида келгусида гаплашамиз. Ҳозир эса сизларнинг яъни қизларнинг жис-моний улғайиши, бунинг ўзига хос томон-лари ҳақида сузлашайлик. Тиббиёт, руҳият илмида бу даврни "ўтиш даври", "кескин ўзгариш даври", "бурилиш даври" деб атайдилар.

Бу даврда сиз ҳам жисмонан, ҳам руҳан жуда тез ривожланасиз. Анча аввал шакл-лана бошлаган феъл-атвор, дунёқараш, хулқ, ахлоқ-одоб, айнан шу даврда муҳим қарор топади.

Қиз болани ҳаётга ҳар томонлама етук ва мукамал қилиб тайёрлашда асосий эъти-бор унинг жисмонан соғлом ривожланиши-га қаратилмоғи керак. "Соғ танда — соғлом ақл" деб бежиз айтилмаган. Соғлом аёлги-на миллатга соғлом фарзанд ҳадя эта ола-ди.

(Давоми бор)

Oshxona

Картошка дўлма ҳам булғори, карам дўлмаларига ўхшаб тайёрланади. Гўштни гўшт майдалигичдан ўтказиб, майда тўғралган пиёз, поми-дор, туз, мурч қўшиб аралаш-тирилади. Сўнг ўртача катта-ликдаги картошкаларни пўстини тозалаб, пичоқ билан ўртаси ўйилади. Картошка жуда юққалашиб қолмаслиги керак. Ўйилган чуқурчага оз-гина сариёғ устидан қийма со-линади. Қозонда пиёз, суякли гўшт, булғор қалампери, поми-дор солиб шўрва қайнатила-ди. Гўшт пишишига яқин кар-

КАРТОШКА ДЎЛМА

тошка дўлмалар терилади (шўрва дўлмаларни кўмиб ту-радиган бўлсин). Картошка дўлма солинган шўрва қайна-гач устига қопқоқ ёпиб аввал ўртача, сўнг паст оловда дим-лаб пиширилади. Тайёр дўлмаларни ликопчаларга 3-4 донадан солиб, бетига шўрва қуйиб дастурхонга тортилади.

Бу таом учун 1-1.5 кило-грамм картошка, қийма учун 500 грамм гўшт, 3-4 бош пиёз, 2-3 та помидор, таъбга кўра мурч ва туз керак бўлади.

Саломат ҲАСАНОВА

ТАРОЗИ (22 сен-тябрь — 21 октябрь)

Қимматбаҳо мулк ха-рид қилмоқчи бўлсангиз бирор воситачи ёки дал-лол хизматидан фойда-лана кўрманг. Ҳафта мо-байнида улар сизнинг зарарингизга иш тут-ишади.

ЧАЁН (22 октябрь — 20 ноябрь)

Душанба, сешанбада сизнинг қўлингиз билан бировларни "уриш"га, ҳисобингиздан манфаат кўришга уринувчилар ён-атрофингизда ўралашиб қоладилар. Буни сези-шингиз ҳам мумкин.

ЁЙ (21 ноябрь — 20 декабрь)

Кўнгилхушлик билан боғлиқ ишлардан ишқал чиқиши эҳтимол тутил-моқда. Асосий ишин-гиздан эса кўнглингиз хавотир олма-син.

ТОҒ ЭЧКИСИ (21 декабрь — 20 январь)

Ҳафта давомида бош қашишга вақт тополмай-сиз. Гоҳ уйда, гоҳида ишхонада пайдо бўлади-ган муаммолар ниҳоятда толиқтиради. Меъёрни бузсангиз, тажанингиз охиши эҳтимоли кучли.

ҚОВҒА (21 январь — 19 февраль)

Ута жиддий молиявий масалаларда ҳафтанинг биринчи ярмида бирор қарор қабул қилмаган маъ-қул. Негаки, бу кунларда сизда парижонхотирлик, ўз кўнглингизга ишончсизлик кайфияти кучли бўлади. Ҳафтанинг иккинчи ярми осуда кечади.

БАЛИК (20 февраль — 21 март)

Ишда юз бериши мум-кин бўлган айрим кўнгли-сизликларга кўп эътибор берманг. Акс ҳолда қала-ванинг учини йўқотиб қўясиз. Натижада юришиб кетиши муқаррар юшунини ҳам барбод беришингиз тахмин қилинмоқда.

“ЖАР”ДА ФИНАЛ

Пойтахтдаги “Жар” спорт мажмуида ҳуқуқни муҳофаза қилиш ҳамда куллуби кучлар тизимлари ходимларининг “Ватан ўғлонлари” кубоги финал учрашуви бўлиб ўтди. Мудофаачи футболчилар томонидан киритилган ягона тўп голибликни таъминлади.

ҚЎШ
ХАБАР

Таниқли мутахассис, “Зенит”, ЦСКА жамоаларини голиблик шохсупасига олиб чиқа олган, Россия терма жамоасига устозлик қилган Павел Садирин Ўзбекистон миллий терма жамоасига бош мураббий этиб таклиф қилингани ҳақида хабардорсиз. Павел Садирин 2 кун олдин Тошкентга етиб келди. Энди бош мураббий ўзининг бир ойлик сафари мобайнида миллий чемпионатимиз ўтказилмоқда.

Шу кунларда Тожикистонда “Регар-ТадАЗ” жамоасининг энг ишонган ҳомийларидан бири Алумин заводи ташаббуси билан жамғармаси 100000 АҚШ доллари бўлган Халқаро тижорат турнири ўтказилмоқда.

Турнирда Марказий Осиёнинг бултурги пешқадам жамоалари қатнашяпти. Вакилларимиз Туркменистон чемпиони “Ниса” жамоаси билан 1:1 - дуранг натижага эришган бўлса, Тожикистоннинг “Равшан” клуби футболчилари 4:1 ҳисобида мағлуб этилди. “Дўстлик” футболчилари энди ҳал қилувчи учрашувни майдон эгаси “Регар-ТадАЗ” жамоаси билан ўтказишади.

Қани кўрамиз «дўстлик»чиларга ушбу халқаро турнирда омад кулиб боқармикан ёки йўқ.

ЗЎРЛАР ИЧРА КУЧЛИЛАР

Ҳа, Калькуттада армрестлинг бўйича биринчи Осиё чемпионати нихосига етди ва унда иштирок этган 5 нафар юртдошларимиз кучлилар сифатида тан олинди. 12 мамлакатдан келган 250 га яқин спортчилар орасида 4 та олтин, 2 та бронза медални қўлга киритишнинг ўзи бўлмади.

УШУ — ТАРБИЯЛАЙДИ ҲАМ

Яқунланган Ушу—Шарқ якка кураши бўйича Ўзбекистон чемпионатида 100 нафар болалар ва 150 нафар катта ёшдаги спортчилар чемпионлик учун кураш олиб борди. Голибларнинг таъкидлашича, Ушунинг бу қадар омаллашиб кетишига сабаб у билан ҳар ким, ҳар қандай вақтда ва ҳар жойда бемалол шуғулланиши мумкин.

УМИД 1 АПРЕЛДАН

Бугунгача Ўзбекистон футболининг етакчи жамоаси “Пахтакор” уч учрашув ўтказиб, бирор марта мухлисларни шод этолмади. “Сурхон” билан бўлган навбатдаги курашда 3:0 ҳисобида жазоланган пойтахтликлар 1 апрель кун яна майдонга тушади. Тилагимиз, клуб кулгу кун кулгуга қолмасин.

* 2000 yil — Sog'lom avlod yili * 2000 yil — Sog'lom avlod yili * 2000 yil — Sog'lom avlod yili *

“АЛПОМИШ” ВА “БАРЧИНОЙ” ТЕСТЛАРИ БЎЙИЧА СИНОВ
ТУРЛАРИ ВА МЕЪЁРЛАРИ, ҲАРАКАТ ҚОБИЛИЯТЛАРИ

9-10 ЁШЛИЛАР

1. Билиш. Ақлий ва жисмоний иш қобилиятини оширишда, жисмоний иш қобилиятини оширишда жисмоний тарбиянинг аҳамияти, ўқувчи кун тартибдаги жисмоний машқлар. Овқатланиш тартиби ва жисмоний машғулотлардан олдинги овқат тартиби. Жисмоний машғулотлар пайтида муҳофаза қондалари. Чиниқиб ва унинг шартлари (асосий манба).

2. Бажариш. Эрталабки бадан тарбия машқларини бажариш. Спорт секцияси машғулоти, ўз-ўзини ҳимоя қилиш.

Синов ва меъёр турлари

№ Синов турлари	Ўлчов бирлиги	Ўғил болалар Ҳисоб	Ўғил болалар Нишон	Қиз болалар Ҳисоб	Қиз болалар Нишон
1. Юқори старддан 30 м. масофага югуриш	сек	6,2	5,5	6,5	5,8
2. Сакрагичда сакраш	марта	60	70	65	75
3. Кросс 1000 м.	мин. сек.	6.50,0	6.20,0	7.30,0	7.00,0
4. Жойида туриб узунликка сакраш	см	115	125	100	120
5. Коптокни нишонга югуриб келиб улоқтириш	марта 5 имкони дан				
6. Коптокни узоққа улоқтириш	м	22	25	18	22
7. Арқонга осилиб чиқиш	м	2,5	3,0	2,0	2,5
8. Турниқда осилиб, қўлларни чалкаштириб ўтиш	марта	8	10	5	7
9. 3 км. масофага сайр	малак				
10. Сузиш	м	25	30	18	25
11. Тўп билан ҳаракатли ўйинларда иштирок этиш.		Техник жиҳатдан тўғри ҳаракатланиш малакаси			

11-12 ЁШЛИЛАР

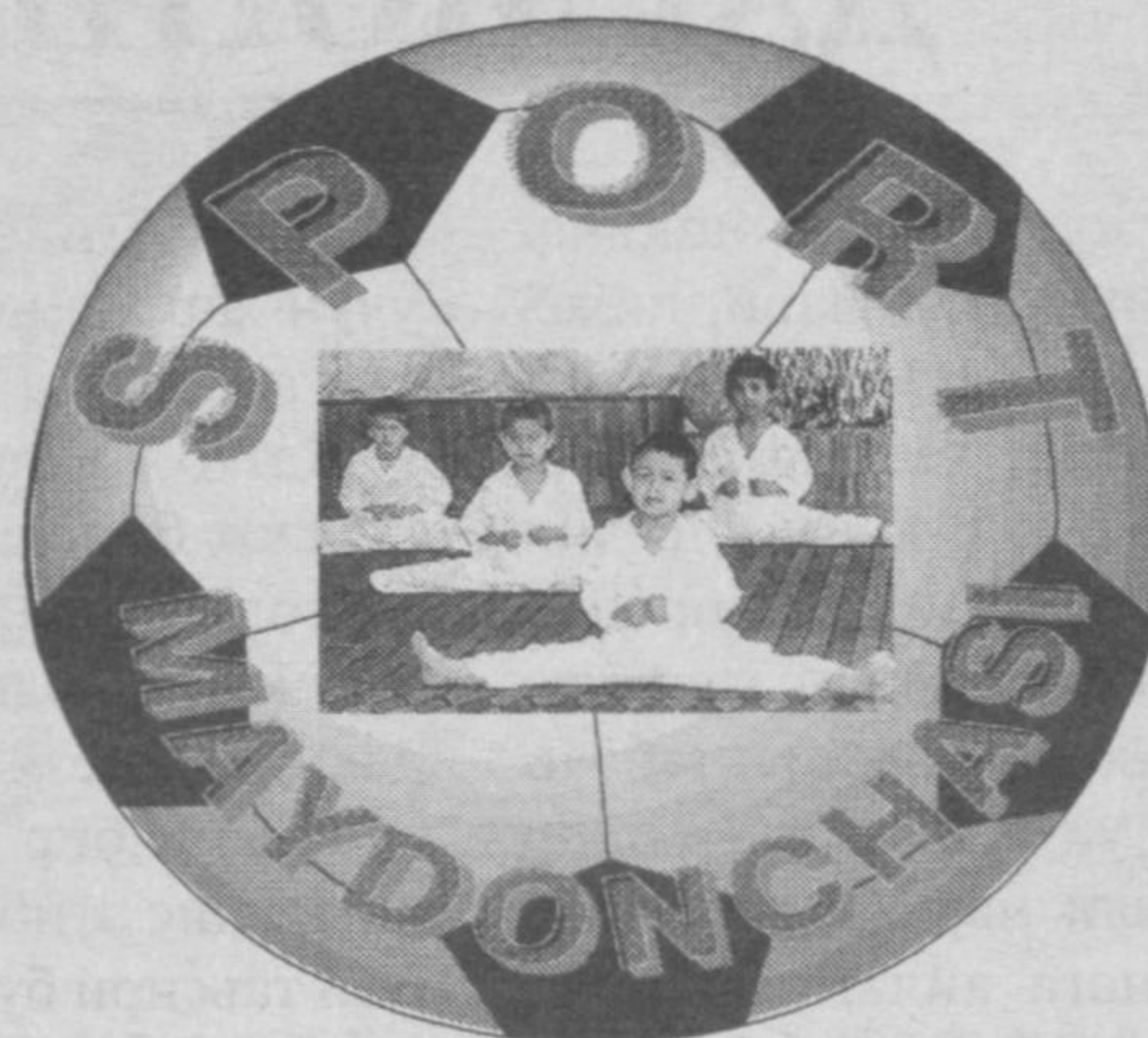
1. Билиш. Дарсдан ташқари вақтларда бажариладиган жисмоний машғулотлар шакли, тайёргарлик услуби ва меъёрларини топириш. Спорт биноси, жиҳоз ва буюмларнинг озодлиги (гигиенаси).

2. Бажариш. Мусобақаларни ташкил этишда қатнашиш ва спорт турлари бўйича ҳакамлик қилиш. Жисмоний тарбияни тарғиб қилиш манбалари (деворий газеталар, мактаб радиоси).

Синов ва меъёр турлари

№ Синов турлари	Ўлчов бирлиги	Ўғил болалар Ҳисоб	Ўғил болалар Нишон	Қиз болалар Ҳисоб	Қиз болалар Нишон
1. 60 м. масофага югуриш	сек	9,9	9,6	10,2	10
2. Сакрагичда сакрашлар	марта	70	80	75	85
3. Кросс 1000 м	мин	4.10,0	4.50,0	5.50,0	5.20,0
4. Узунликка югуриб келиб сакраш	см	340	380	300	320
5. Тўпни улоқтириш	м	35	40	18	23
6. Арқонда чиқиш	м	2,8	3,0	2,5	3,0
7. Уринлиқда қўлларни букиб ёзиш	марта	-	-	4	6
8. Турниқда тортилиш	марта	4	6	-	-

(Давоми. Боши газетамизнинг ўтган сониди)

9. Сузиш (вақтсиз)	м	30	40	25	30
10. Сайрга чиқиш	км	5	6	4	5
11. Тўпни ўйинлар	Ҳаракат техникасини тўғри бажариш малакалари				

13-14 ЁШЛИЛАР

1. Билиш. Жисмоний машғулотлар давомида ўз-ўзини бошқариш, ўз-ўзини идора этишнинг объектив ва субъектив кўрсаткичлари. Назорат қондаллиги, жароҳатнинг олдини олиш. Ичиш ва чекишнинг зарари.

2. Бажариш. Жисмоний тарбия машғулотларида пульс кўрсаткич (ўлчагич)лардан фойдалана олиш, кичик ёшдаги болаларга ўйин ва машқларнинг бажарилишини ўргата олиш. Спорт байрамларини ташкил этиш мусобақаларида ҳакамлик вазифасини бажариш.

Синов ва меъёр турлари.

№ Синов турлари	Ўлчов бирлиги	Ўғил болалар Ҳисоб	Ўғил болалар Нишон	Қиз болалар Ҳисоб	Қиз болалар Нишон
1. 60 м. масофага югуриш	сек	9,9	9,5	10,5	10,0
2. Сакрагичда сакрашлар	марта	80	90	85	95
3. Кросс 2000 м	мин. сек.	вақтсиз	4.50,0	5.50,0	5.20,0
4. Узунликка югуриб келиб сакраш	см	360	400	320	350
5. Тўпни улоқтириш	м	38	42	22	25
6. Уринлиқда қўлларни букиб ёзиш	марта	-	-	5	7
7. Турниқда тортилиш	марта	5	7	-	-
8. Сузиш	м	40	50	35	40
9. Сайрга чиқиш (бир кунлик)	км	10	12	10	12
10. Спорт ўйинларида иштирок этиш (мактаб мусобақаларида)	Палаткани ўрната билиш				
	йилда марта	6	8	6	8

(Давоми бор)

МУАЙ-
ТАЙЧИЛАРИМИЗНИНГ
ЗАФАРИ

Алмати шаҳрида муай-тай бўйича Қозоғистон Президенти кубоги учун кечган халқаро мусобақада терма жамоамиз вакиллари факрли иккинчи ўринни эгаллади. Мазкур мусобақада Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигидан келган 9 та терма жамоадан 100 нафардан зиёд спортчилар 13 вазн тоифасида рингга чиқишди.

— Ушбу нуфузли мусобақада нафақат муай-тай спорти усталари, шунингдек, ушу санда, кикбоксинг, каратэ каби спорт турларининг кучли йигитлари ҳам голиблик учун икки кун баҳслашди, — деди Бутунжаҳон Муай-тай Федерациясининг вице-президенти Замирбек Қосимбеков “Туркистон-пресс” муҳбирига. — Беллашувларда вакилларимизга ўша спорт тури усталари ҳам тан берилди. Zero, уларга майдон эгаси бўлган муай-тайчиларгина асосий рақиб сифатида муносиб қаршилик кўрсата олишди.

Финал баҳсигача муваффақиятли иштирок этган вакилимиз, 11-синф ўқувчиси Ш. Нигмонов чимкентлик Т. Иброҳимовни енгиб, терма жамоа учун дастлабки олтин медални туҳфа этди. 71 килограмм вазнда иштирок этган Чирчиқ ҳарбий билим юрти хизматчиси Жаҳонгир Ғуломов финалда самарқандлик Суҳроб Тағиевни мағлуб этди. Кейинги вазнда ички ишлар бўлими ходими Д. Пулатов чимкентлик Н. Бесембаевни нокаут ҳолатига тушириб, олий шохсупага кўтарилди. Шунингдек, муай-тайчиларимиздан Тошкент Олий умумқўшун билим юрти тарбияланувчилари З. Каримов, А. Тўхтамышев ҳамда спорт усталари Х. Улҳужаев, М. Худойбергановлар кумуш медал соҳиби бўлишди. Қолаверса, олти нафар спортчимиз ҳам учинчи ўринни банд этиши терма жамоамизнинг барча иштирокчиси медал билан қайтишини таъминлади.

Муай-тай оламида Таиланд ва Қозоғистон терма жамоалари вакилларимизнинг асосий рақиб ҳисобланиб, бу каби турнирлар бўлгуси Жаҳон ва Осиё чемпионатлари олдида муносиб курик, тажриба алмашув вазифасини ўтайди. Спортнинг мазкур тури орқали Марказий Осиё ҳудудида гиёҳвандлик, террорчилик каби иллатларга қарши жипслашиб, дўстлик ва ҳамкорлик ришталарини мустақамлаш ҳам келишиб олинди.

Сиз кулган одамнинг юзларига боққанмисиз? Айниқса, қаҳ-қаҳ уриб, самимий табассум ила кулганда, одам шундай очилиб кетадики, шунда Яратганнинг ўзи илоҳим бу фазилатдан бенасиб этмасин, дегинг келади.

Кишига кулгу бахш этмоқ, — дейди доноларимиз, — бир ботмон қандан яхшироқдир. Инсонлар учун ноёб бўлиб қолаётган кулгу ва табассумга эҳтиёж низоҳат даражада ортиб бораётганлигининг шохиди буламиз. Қайси бир газета, журнални олиб қарайдиган булсангиз, табассумга чорловчи “пичоққа илинадиган” бирор бир кулгули хангомага дуч келасиз. Чунки, халқ шунга эҳтиёж сезаяпти. Алоҳида “Афанди” газетасининг пайдо бўлиши ҳам хунмаъкул иш бўлди.

Кулгунинг физиологик ҳамда ижтимоий фазилатлари мавжуд бўлиб, асаб, юракни тинчлантиради. Унинг фойдаси, нафи жуда ҳам чексиз. Табассум, кулгу шундай бир қудратли ижтимоий

қуролдирки, жамиятимиз учун ёт булган иллатларнинг ярасига туз сепеди, қингир шахсларнинг кирдикорларини фош қилади, инсон хулқ-атворидаги номақбул жиҳатларни очиб ташлайди. Бундан яхшилар завқланади, ёмонлар эса ҳижолат утида ёнади.

Хорижий мамлакатларда, айниқса, Францияда кулгига

бассум билан қаралиши турғисида матбуотда кўп ўқиймиз. Японияда дарс тайёрлаб бормаган ўқувчи, ўқитувчисига бирор-бир кулгули воқеани айтиб бериб қутулишига нима дейсиз? Туркияда кимки қовоғини солиб қараса, “Афандим, ҳазил-мутойибани билмас экансиз, ҳақиқий мўмин эмас экансиз” дея қаралишчи? Булар

КУЛГУ — УМР ДАРМОНИ

эътибор жуда ҳам бошқача. Айрим хонадон эгалари, табассумга, кулгуга шундай эҳтиёж сезар эканки, оилада ота-она ишга кетса, ҳар куни уша иш жойидан кулгули реал бир нарсали олиб келиши шарт ҳисобланар, болалари ҳам мактабдан ёки олий ўқув юртидан бирор бир кулгули нарсали олиб келиши анъанага айланган экан. АҚШда ҳам биринчи навбатда халқнинг юксак кайфиятига та-

ҳамма-ҳаммаси кулги инсон учун ҳар дақиқада керак бўлиши турғисида далолат беради.

Ҳатто Ҳадиси шарифда ҳам “Оллоҳ биродарларига қовоғини солиб қарайдиган кишиларни ёқтирмайди”, деган муқаддас сўзлар ёзилган.

Инсон бир кулганда, узини енгил ҳис этиб, руҳиятига ижобий таъсири бўлади. Кулгунинг киши одоби-ахлоқида, муомаласида таъсири борки, уни се-

Shu desangiz...

кин-аста шакллантира боришимиз керак. Табассум, кулгу инсон ҳаётида ижтимоий физиологик ҳодисадир. У дунёни англаш, дунёни билиш воситаси бўлиш билан биргаликда, дунё гузалликларини қадрлашни ўргатади. ҳақиқат ва адолатга ишонч уйғотиб, Тинчлик ва Инсонпарварлик гоёларини тарғиб этишда кулгунинг роли жуда ҳам муҳимдир.

Донишманд ўзбек халқи “Яхши кайфият — жон озиғи” деб бекорга айтмаган. Бу гапда катта маъно, ҳикмат бор. Кулгу билан ўз турмушимизни, ҳаётимизни ўзгартирайлик. Кулгу ва табассум — бамисоли олтин.

Кулгу соғлом авлоднинг соғлиғи, келажаги, кулгу умрни узайтирувчи восита, кулгу умр дармони.

Соғ юрай десангиз, кўп кулинг, кулаверинг!

Насриддин БОТИРОВ,
“Маърифат” муҳбири

Ma'rifat

ТАЪСИС
ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таълими
вазирлиги, Ўзбекистон
Олий ва ўрта махсус
таълим вазирлиги, Таълим
ва фан ходимлари касаба
уюшмаси Марказий
Қўмитаси.

Бош муҳаррир
Ҳалим САИДОВ

Таҳрир ҳайъати:

Йўлдош АҲМЕДОВ, Жу-
маназар БЕКНАЗАРОВ,
Икром БҲУРИБОВЕВ, Шу-
кур ЖОНБОВЕВ, Фахрид-
дин КАРИМОВ (масъул
котиб), Қурбонбой МАТ-
ҚУРБОНОВ, Нўмонжон
РАҲИМЖОНОВ, Йўлдош
САИДЖОНОВ, Абдусамат
РАҲИМОВ (бош муҳаррир
ўринбосари), Ҳулқар
ТҲИМАНОВА, Саъдулла
ҲАКИМОВ, Ўткир
ҲОШИМОВ

Рақам ва далиллар
ҳаққонийлиги учун мақолалар
муаллифлари масъулдирлар.
Фойдаланилмаган мақолалар-
га жавоб қайтарилмайди.
«Маърифат»дан материал-
ларни кўчириб босиш таҳрири-
ят руҳсати билан амалга оши-
рилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ:

700083, Тошкент,
Матбуотчилар кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР:

масъул котиб — 136-56-42,
хатлар ва оммавий ишлар
бўлими — 136-54-23.

Газетани IBM

компьютериди
Абдурасул НАРМАНОВ
ва Малоҳат ТОШОВА
саҳифалади.

Навбатчилар:

Шарифа МАДРАҲИМОВА,
Бахтиёр АБДУСАТТОНОВ

Рўйхатдан ўтиш

тартиби № 20.

ИНДЕКС: 149, 150.

Г-287.

Тиражи 37.728

Г. 1 2 3 4 5 6

Ҳажми 4 босма

табоқ.

Офсет усулида

босилган, қоғоз

бичими А-3.

«Шарқ» нашриёт

матбаа концерни

босмаҳонаси.

Корхона манзили:

«Буюк Турон»

кўчаси 41-уй

Босишга топшириш вақти -
20.00.

Топширилди — 21.30.

QUTLOV

Ҳурматли
Ҳалима ШАМШИХОНОВА

Сизни таваллуд кунингиз билан чин юрак-
дан қутлаймиз. Сиҳат-саломатлик, оилавий
бахт ҳамроҳингиз бўлсин. Соғлом авлод
тарбияси йўлидаги ишларингизга омад ти-
лаймиз.

Оҳангарон шаҳридаги
6-мактаб жамоаси ва оила
аъзоларингиз

Муҳтарам устозимиз Убайдулла
АҲМЕДОВ!

Сизни умрингизнинг 50-баҳори
билан қутлаймиз. Ярим асрлик орзу
умидларингиз, интилишларингиз жа-
моамиз ва оилангиз бағрида ижобат
бўлаверсин. Баркамол авлод тарбия-
си йўлидаги фидокорона фаолиятин-
гизда соғлиқ, мусавфалик тилаб
қоламиз.

Пойариқ туманидаги
39-мактаб жамоаси ва
фарзандларингиз.

Пьер КАМИ (Франция)

УЧ МУШКЕТЁР ЎҒЛИ

(Ҳажвия)

Рене — Флоренция хонасига Екатерина Медичи кириб кел-
ди ва деди:

— Қалай Рене, менинг дўстим, қиролича сапёрлари ко-
мандасининг капитани учун совға тайёрладингизми?

— Ҳа! Антиқа нарсаси! Аминманки, бу заҳар у аблаҳни
дўзахга жўнатади! Хайрли ишимиз учун манавининг энг кам
миқдори ҳам етарли.

Лувр хоналарининг бирида сапёрлар командасининг капи-
тани қўлидаги гулдастани ҳидлаб турарди. Унинг олдида
дўстларидан бири келиб деди:

— Қўлингиздаги гулдастани ҳозироқ ташланг. Гулдаста
заҳарланган экан!

Капитан: — Афсуски, энди жуда кеч. У мени кузатиб ту-
рибди. Уни хафа қилишни хоҳламайман. Қолаверса, гулда-
ста учун заҳардан ташқари пул ҳам сарфланган. Энди уни
ҳидламай; ташлаб юбориш убул.

— Вой, худойим! Яна ҳидлайди-я! Ақлдан озиб қолибсиз!

— деган хитоб янгради.

Капитан ўз хонасида ечинар, хизматкори ёрдамлашмоқ-
да эди.

Хизматкор:

— Вой худойим, нима бу? Шляпангизда икки футча кела-
диган майдаланган муз! Бу кимнинг аҳмоқона ҳазили бўлди-
кан?!

Капитан:

— Бу ўзимнинг ишим.

— Ахир жанобим, бунинг боиси не?

— Бойси тумов, оддий тумовнинг давоси. Чунки менга за-
ҳарланган гулдаста тақдим қилишларини олдиндан билган
эдим. Шунинг учун бунинг олдини олиб қўйдим. Бурним шу-
нақа битиб қолганки, ҳеч қанақа ҳидни сезмаяпман. Мана,
қўрайсан, заҳар ҳам таъсир қилмади. Менга тезроқ даст-
рўмол, йўғ-э, яхшиси сочиқ берақол. Ҳапчихи...

Насриддин БОТИР таржимаси

Ilk qadam

Куйида берилаётган бу
муъжаз ҳикояларнинг муаллифи
ҳаётий тажрибага эга бўлган би-
рор номдор ёзувчи эмас, биль-
акс, ҳали мактаб ўқувчисидир.
Кўринишдан ва хатти-ҳаракат-
ларидан Фафур Фуломнинг “Шум
бола”сига ўхшаб кетадиган бу
ёш муаллиф Умарали Жамолов,
пойтахтимизнинг Собир Раҳи-
мов туманидаги 46-мактабда, 10-
синфда ўқийди. Ёш бўлса-да,
мустақил фикрига, мушоҳадага
эга бўлган Умаралининг куза-
тишлари асосида ёзган ҳикоя-
чаларини биз мириқиб ўқидик ва
асло қалам текизмадик. Унинг
ёзганларини кузатиб турайлик-
чи, эҳтимол адабиётимиз дарго-
ҳига янги ёзувчи кириб келаёт-
гандир.

Таҳририят

ЙЎЛ ҲАҚИ

Соат кечки еттилар чамаси,
“Оқ тепа” майдонидан 43-тез-
юрар автобусда Қорасарой томон-
га бориш учун бекатда турардим.
Ҳартугул куттирмай автобус ҳам
келиб қолди. Охирги бекат эмас-
ми, чиққанларнинг деярли барча-
си ўриндиқларга жойлашди. Йўл-
йўлакай беш-олти йўловчи чиқди.
Чорсу бозорига келганда, одатда,
кўпроқ одам тушади. Ораста
кийинган, бармоқларига қўша-
қўша узуклар таққан аёл ёнида 15
ва 17 ёшлар чамасидаги қизлари
билан автобусдан тушаётиб шо-
фёрга 25 сўм пул узатди.

— Опа, бу бир кишига-ку, сиз-
лар...

Аёл автобусдан узоқлашаркан,
қўл силтаб қўя қолди. Аксинча,
ёнидаги қизлари уялиб тез-тез

юриб кетишди. Яна бир аёл ёни-
даги йигитлардан илтимос қилиб,
кир ювадиган машинасини ерга
туширдим-да, у ҳам 25 сўм узатди.

— Юкингиз учун яна 25 сўм, —
деди шофёр ўзини зўрға тутиб.
Э-э-э... дея аёл кир машинаси-
ни кўтариб нари кетди. Бир ама-
ки “ногиронман” деб, ҳеч бир
ҳужжат кўрсатмасдан 15 сўм пул
ташлади. Энди шофёрнинг юзла-
ри бўжмайиб кетди.

Шунда автобустагилардан
бири “Тезроқ юринг, кеч қолап-
миз” деса, иккинчиси “Эшикда
пул сўраб туришни билади” деди.
Барбир гапнинг фойдаси йўқдек
туюлди, шекилли, шофёр индамай
йўлида давом этди. Ахир, халқи-
мизда оқлик ҳақиқа, етим ҳақиқа,
йўл ҳақиқа хиёнат қилинмаган-ку?

ҲЕ...

Зарур ишлар юзасидан Отчо-
пар бозорига кетаётган эдим. Гар-
чи шошиб турган бўлсам-да, тур-
накатор таксио маршрутчаларга
чиқмадим. “Ҳолини билган ҳори-
мас” дейишади. Чўқур ҳомуза тор-
таётган чўнтагимга қарадим-да,
жонажон трамвай бекатига кет-
дим. Бирпасда трамвай келди.
Орқа эшик очилиши биланок,
йўловчилар суришиб-туртишиб чи-
қиб олишди, ўз навбатида мен ҳам.
Трамвай кўзгалди. Жаноб кондук-
тор ҳам пул тера бошлади. Орқа
ўриндиқларнинг бирида утирган
ўрта бўй, чамаси 40-45 ёшларда-
ги бир амаки бепарво pista чақиб
келар эди, ҳатто кондукторнинг
келганини сезмай қолди. Кондук-
тор у кишининг ҳамма ёғи pista

пўчоқ бўлганлигини кўрди ва ту-
шунтира бошлади: “Акажон, бу
нима қилик, сиз жамоат тартиб-
қоидасини бузаяпсиз-ку? Pista
чақманг, ҳозир ўзингиз йиғишти-
риб оласиз”. Трамвай то охирги
бекатга келиб тўхтамагунча, pista
хўр амаки pistaсини чақиб ке-
лаверди, кондуктор ҳам куйиб-пи-
шиб қойиб келаверди. Трамвай
тўхтади. Йўловчилар бирин-кетин
туша бошлади. Энг охирида pista
хўр амаки кондукторга қараб:
“Ҳе, овозинг ўчсин сени”, дея ту-
шиб кетди. Сиз бунга нима дей-
сиз?

Умарали ЖАМОЛОВ,
Собир Раҳимов туманидаги
46-мактабнинг 10-синф
ўқувчиси

Муқимий номидаги Қўқон Давлат педагогика институти
ректорати институт профессори

Қўқор БОЙҚЎЗИЕВ

вафоти муносабати билан унинг оила аъзоларига таъзия
изҳор этади.